

Západočeská univerzita v Plzni

Fakulta filozofická

Diplomová práce

Fenomén adopce na dálku v současné české

společnosti

Petra Čechová

Plzeň 2014

Západočeská univerzita v Plzni

Fakulta filozofická

Katedra antropologie

Studijní program Antropologie

Studijní obor Sociální a kulturní antropologie

Diplomová práce

**Fenomén adopce na dálku v současné české
společnosti**

Petra Čechová

Vedoucí práce:

PhDr. Tereza Zíková, Ph.D.

Katedra antropologie

Fakulta filozofická Západočeské univerzity v Plzni

Plzeň 2014

Prohlašuji, že jsem práci zpracoval(a) samostatně a použil(a) jen uvedené prameny a literatury.

Plzeň, duben 2014

.....

Poděkování

V první řadě děkuji všem svým respondentům za jejich čas, který mi věnovali, a otevřenost a vstřícnost, se kterou k rozhovorům přistupovali. Velké poděkování patří také vedoucí práce, PhDr. Tereze Zíkové, PhD., za její odborné metodické vedení, trpělivost a cenné podněty při psaní této diplomové práce.

Poděkování patří i mé rodině za podporu během celé doby studia.

Obsah

1	ÚVOD	1
2	VZNIK DISKURZU ROZVOJOVÝCH ZEMÍ	3
3	VZDĚLÁNÍ A ROZVOJ	5
4	PROGRAM ADOPCE NA DÁLKU	10
	4.1 Vymezení pojmu	10
	4.2 Historie vzniku	13
	4.3 Principy programu adopce na dálku a jejich dopady	16
	4.3.1 Dopady programu adopce na dálku perspektivou jejich realizátorů	20
	4.4 Problematické oblasti programu adopce na dálku	25
	4.4.1 Program adopce na dálku jako forma nekolonialismu	26
	4.4.2 Uspokojování pouze potřeb Severu	29
	4.4.3 Podpora vzniku rasismu a negativních stereotypů	29
	4.4.4 Program spíše obchodem a reklamním trikem než pomocí	32
	4.4.5 Finanční náročnost programu	33
	4.4.6 Program pouhou „kapkou v moři“	34
	4.4.7 Selektivnost programu	35
	4.4.8 Tvorba závislosti na pomoci „zvenčí“	36
	4.4.9 Neúčinnost a nejistota programu	36
	4.4.10 Problematická oblast dopisů	37
	4.4.11 Vznik nespelnitelných tužeb	39
	4.4.12 Vliv sponzora	39
5	METODOLOGIE	40

6 ANALÝZA DAT	44
6.1 Programy adopce na dálku z hlediska sponzorů	44
6.1.1 Sociodemografické proměnné v programech adopce na dálku	44
6.1.1.1 Shrnutí podkapitoly 6.1.1	52
6.1.2 Motivy sponzorů pro zapojení se do programu.....	54
6.1.2.1 Shrnutí podkapitoly 6.1.2	61
6.1.3 Významy v programech adopce na dálku.....	62
6.1.3.1 Shrnutí podkapitoly 6.1.3	65
6.1.4 Představy sponzorů o světě a životě podporovaných dětí .	66
6.1.4.1 Shrnutí podkapitoly 6.1.4	71
6.2 Programy adopce na dálku z hlediska jejich realizátorů	72
6.2.1 Shrnutí podkapitoly 6.2.....	77
7 DISKUSE	78
8 ZÁVĚR	81
9 SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY A PRAMENŮ	84
9.1 Literatura.....	84
9.2 Elektronické zdroje	90
10 RESUMÉ	96
11 PŘÍLOHY	97

1 ÚVOD

V moderní době se sociální a ekonomický rozvoj různých zemí a regionů odvíjí od toho, jak jsou či nejsou schopny se zapojit do procesu globalizace. V souvislosti s představou lineárního vývoje, kterým procházejí všechny světové země a regiony směrem k pomyslnému vrcholu spočívajícím v moderní industriální společnosti, byly rozvojové země již od dob kolonialismu postupně vtahovány do procesů modernizace, jejichž prostřednictvím se měly dostat na úroveň zemí již rozvinutých.

Jedním z prostředků, jak pomoci chudým oblastem v cestě na úroveň industriálních zemí, bylo a dodnes je považováno vzdělání, na které je do dnešních dnů pohlíženo jako na prostředek dosažení rozvoje. Vzhledem k neustále rostoucí chudobě a problémům s ní spojenými, je ovšem vzdělání pro řadu zemí nedostupné, čímž nejenže nedochází ke kýženému rozvoji, ale zároveň se nedaří naplňovat vize *Všeobecné deklarace lidských práv a svobod a Rozvojových cílů tisíciletí*. V této souvislosti již od poválečných let vznikají programy adopce na dálku, které se snaží tuto situaci změnit. V současné době nelze pochybovat o tom, že adopce na dálku představuje fenomén na poli charitativních programů, který každoročně přitahuje stále více potenciálních „adoptivních rodičů“, ať již ze strany jednotlivců, institucí či kolektivů, kteří mají pro své zapojení nějaké motivy a přiřkládají mu určité významy.

Hlavním cílem diplomové práce je proto uchopit v antropologické perspektivě programy adopce na dálku prostřednictvím dvou skupin jejich zapojených účastníků – samotných „adoptivních rodičů“ a realizátorů programu. Prvním dílčím záměrem výzkumu je prostřednictvím polostrukturovaných rozhovorů zmapovat motivy účastníků pro zapojení se do programu, které vycházejí z jejich sociokulturního zázemí. Na základě motivů bude hledána příčina toho, že se lidé rozhodnou si tímto způsobem „osvojit“ a finančně podporovat neznámé děti žijící mnoho

stovek či tisíc kilometrů daleko, příp. že se do tohoto druhu rozvojové spolupráce zapojí v pozici pracovníka zprostředkovatelské organizace. Druhým dílčím cílem práce je zprostředkovat vzhled do významů, jež respondenti programům přikládají a objasnit tak, co od svého zapojení do programu očekávají. Konkrétně bude záměrem zjistit, jak „adoptivní rodiče“ vnímají sponzorování dětí, a zodpovědět tak otázku, zda je jejich účast v programu výrazem solidarity a snahy pomoci, či zdali toto vnímají pouze jako finanční pomoc někomu, kdo ji potřebuje, příp. svému jednání připisují další (skryté) významy. Konečným záměrem výzkumu je zmapovat představy sponzorů a realizátorů o světě, ve kterém podporované děti žijí, neboť lze vzhledem k pozici obou zúčastněných skupin v programu předpokládat, že se jejich představy budou určitým způsobem lišit.

Práce je členěna do kapitol a subkapitol. Vzhledem k tomu, že program adopce na dálku můžeme považovat za pomoc ze strany rozvinutých zemí zemím rozvojovým, zabývá se druhá kapitola nastíněním vzniku diskurzu rozvojových zemí a historických okolností rozdělení světa na země Severu a Jihu, přičemž pozornost je věnována i vlastnímu ustavení a posléze i proměně rozvojové pomoci jako prostředku modernizace rozvojových zemí. Jednou ze součástí této proměny byl i důraz na vzdělání jako na předpoklad rozvoje, což tvoří obsah kapitoly třetí. Následující kapitola je již věnována programům adopce na dálku, konkrétně vymezení jejich poslání, okolnostem a historii vzniku v zahraničí i v ČR, dále základním principům a dopadům programů, tak je popisují jejich samotné realizátorské organizace na svých webových stránkách. V páté kapitole jsou nastíněny potenciálně problematické oblasti, kdy je záměrem ukázat, že institucionální vzdělání západního typu nelze automaticky považovat za samozřejmý předpoklad lidského rozvoje, a jsou zde představeny i nejčastěji zmiňované kritiky, které na program adopce na dálku směřují. Poté práce pokračuje popisem metodologie výzkumu, představením samotné analýzy a zejména interpretací výpovědí

získaných rozhovory se sponzory a realizátory programu. Tato část práce je pro větší přehlednost členěna do dvou samostatných podkapitol z hlediska pozice respondentů v soukolí programu. Ze stejného účelu dané podkapitoly obsahují shrnutí jednotlivých oblastí výzkumu, která předkládají jeho základní závěry. Práce je doplněna obrazovou přílohou, v níž je možné nalézt tabulky a schémata, jež se váží ke studované problematice.

2 VZNIK DISKURZU ROZVOJOVÝCH ZEMÍ

Programy adopce na dálku bývají jejími poskytovateli označovány za součást rozvojové spolupráce, jejímž cílem je zvýšení vzdělanosti, zaměstnanosti a kvality života obyvatel rozvojových zemí. Na následujících řádcích je proto přiblížen vznik diskurzu rozvojových zemí a dělení světa na rozvinutou a nerozvinutou část, či jak bývá označováno dnes, na země Severu a Jihu.

Historie rozdělení světa na Sever a Jih má svůj prapůvod již v kolonialistické éře, která s sebou v rámci systému vztahů dominance a podřízenosti, předávání západních jazyků a kultury apod., nesla i myšlenku proměny ovládaných zemí, kterým měla být předána západní vize pokroku a zároveň poskytnuta pomoc tak, aby se tyto země samy chtěly podle západního vzoru „proměnit“. Zejména v období dekolonizace se ukázaly výrazné rozdíly mezi dřívějšími kolonizátorskými mocnostmi a dekolonizovanými zeměmi, nyní již „národními“ státy, kdy se značná část dekolonizovaných oblastí po zbavení pout kolonialismu ocitla v bludném kruhu chudoby, politické nestability a environmentální krize. V souvislosti s inauguračním projevem tehdejšího prezidenta Spojených států amerických Harryho Trumana dne 20. ledna 1949 byly tyto regiony označeny nerozvinuté (*underdeveloped*) a celý svět byl podle ekonomického stavu, politické (ne)stability a environmentální situace oficiálně rozdělen na tzv. *vyspělé* a *rozvojové země*, pro které se rovněž

vžil název *První, Druhý a Třetí svět*¹ (Zíková 2007: 2–4; srv. Esteva 1992: 6).

Za jeden z rysů nerozvinutých oblastí byla pokládána chudoba, která byla zároveň považována za závažný problém, který musel být vyřešen. Zasluhou důvěry a optimismu plynoucích z úspěchu Marshallova plánu, jenž přispěl k rozkvětu ekonomik Evropy a Severní Ameriky, USA vyhlásily 60. léta 20. století jako *Dekádu rozvoje* (Development Decade). (Small 1997: 583). Tímto prohlášením USA využily „zanepřázdnění“ evropského kontinentu, jenž se musel vypořádat s následky druhé světové války a dekolonizace, a zachytily příležitost nabídnout všem světovým národům své modely rozvoje, které mohly, či spíše měly, země Třetího světa následovat.

Jako nástroj zlepšení situace těchto oblastí byla ustavena rozvojová pomoc, jejíž zásluhou měly rozvojové země překonat svou politickou, ekonomickou a kulturní zaostalost, jež doposud bránila jejich rozvoji, stejně jako nastolit sociopolitické změny a ekonomický růst, transformovat a zproduktivnit své hospodářství, vyřešit tak chudobu a útrapy svých obyvatel, vzorové země tímto dohnat, a celkově se posunout kupředu do moderního, industriálního a technologického věku kapitalismu a liberalismu, ve kterém již svět není dělen na bohaté a chudé (Pearson 1969: 7–8; srv. Gronemeyer 1992: 59–63). Podle předpokladu, že přesun finančních prostředků a technologií z rozvinutých zemí rychle vyřeší mnohé problémy zemí rozvojových, měly vhodné prostředky pro uskutečnění této pozitivní transformace chudých zemí Asie, Afriky a Latinské Ameriky spočívat i v implementaci moderních vědeckých a technologických znalostí, vybudování infrastruktury, poskytování kapitálu a specifické mezinárodní finanční, materiální, vzdělávací, poradenské a

¹ Autorem termínu Třetí svět (*Tiers Monde*) byl francouzský demograf, antropolog a historik Alfred Sauvy (1898-1990), jenž ho v roce 1952 použil jako souhrnné označení méně rozvinutých zemí a jako třetí alternativu západního, kapitalistického (Prvního) a východního, komunistického (Druhého) světa (Giddens 1999: 77–78).

technologické rozvojové pomoci (Barták et al. 2005: 95). Jinými slovy, pokud budeme parafrázovat Trumanův projev, vědecký pokrok a industriální vývoj USA měl sloužit prospěchu a růstu rozvojových oblastí, přičemž v tomto procesu již nemělo být místo pro jakékoliv vykořisťování (Esteva 1992: 6).

Od 60. let 20. století se nicméně na do té doby zažitý model rozvojové pomoci, jež byla založena čistě na ekonomické bázi a vycházela z přesvědčení, že pouze ekonomický růst je lékem na vyřešení neblahé situace rozvojových zemí, začaly snášet kritiky (Esteva 1992: 12–16). Jedněmi z kritiků dosavadní ekonomické teorie rozvoje byli i ekonomové, jež v 50. letech 20. století pracovali pro agentury OSN, jmenovitě je možné zmínit Hanse Singera, Gunnara Myrdala či Dudleyho Seerse. Právě poslední zmíněný na přelomu 60. a 70. let proklamoval odklon od ekonomického vymezení rozvoje k širšímu pohledu, kdy se kromě snižování chudoby, nezaměstnanosti a nerovnosti měl klást důraz i na uspokojování základních lidských potřeb, definovaných miminem životního standardu v oblastech vzdělání, zdraví, stravy a bydlení, stejně jako otázky zemědělského rozvoje a environmentální a genderová témata. Nová *koncepte základních potřeb* se stala základem rozvojové pomoci pro následující desetiletí, ve kterém začaly vznikat vysoce komplexní rozvojové programy snažící se o zvýšení životní úrovně obyvatel chudých zemí (Zíková 2007: 11; srv. Seers 1969: 1–7).

3 VZDĚLÁNÍ A ROZVOJ

Jednou z oblastí zájmu nově vznikajících komplexních rozvojových programů bylo i vzdělání, zejména pak otázky nerovného přístupu k němu a jeho vlivu na rozvoj člověka i celých společností. Vzdělání se jako důležitá součást rozvoje promítlo do nových měřítek používaných ke stanovení stupně rozvoje jednotlivých zemí a k hodnocení úspěchů rozvojových programů, které měly představovat odklon od striktně

ekonomického hodnocení rozvinutosti světových zemí (např. HDP, HNP). Od roku 1990 se tak úroveň vzdělanosti, hodnocená podle gramotnosti populace a počtu let školní docházky, stala jedním ze tří ukazatelů tzv. *Indexu lidského rozvoje* (Human Development Index, HDI), které se snaží postihnout i další aspekty rozvoje. Tento index vychází z *konceptu lidských možností* nositele Nobelovy ceny za ekonomii Amartya Sena, který ve své vizi rozvoje zdůrazňuje lidské schopnosti a chápe rozvoj jako proces, při kterém dochází k rozšiřování možností lidí, jak žít své životy, přičemž tyto možnosti mohou být neomezené a časově variabilní, stejně jako se mohou měnit v závislosti na jednotlivci či společnosti. Pokud specifikujeme podobu těchto možností v lidském rozvoji, jako nejdůležitější Sen zmiňuje možnosti vést dlouhý a zdravý život, mít přístup ke znalostem, k jejich interpretování a ke zdrojům, jež jsou nutné k zajištění důstojného života, stejně jako potřebu mít přiměřené materiální zajištění a volný přístup do společenského života a kolektivních záležitostí. Podle Sena jsou tak pro jedince, kteří nemají k těmto zmíněným možnostem přístup, všechny ostatní vymoženosti světa nepodstatné. Rozvoj v jeho podání tak můžeme označit za osvojování si *funkčností* a rozšiřování lidských *schopností*, které přispívají k osobnímu blahu jedince (Sen 1989: 43-44; srv. Barták et al. 2005: 97). Podobně se vzdělání o sedm let později promítlo i do *Indexu lidské chudoby* (Human Poverty Index, HPI), kde se vzdělání stalo jedním z jeho ukazatelů, a to v kontextu počtu nigramotných jedinců v hodnocené populaci (k tomu více viz The United Nations 2013: online).

V souvislosti s rozvojem bývá vzdělání dodnes označováno za jednu z jeho nejdůležitějších dimenzí, dále za katalyzátor a hlavní mechanismus rozvoje lidského kapitálu (soubor znalostí, schopností a postojů utvářejících se v procesu vzdělávání), jenž je označován za aktivního činitele rozvoje. Jako tzv. *smíšený statek* bývá vzdělání označováno za stěžejní přínos a předpoklad rozvoje jak na makroúrovni – pro skupiny a společnosti po celém světě, tak i na mikroúrovni – pro

samotného jedince (Barták et al. 2005: 36; srv. Todaro 2000: 363). V souvislosti s makroúrovní bývá zmiňován přínos vzdělaného a kvalifikovaného obyvatelstva pro rozvoj celého státu a růst jeho ekonomiky, přičemž pro naplnění tohoto faktu musí být splněn základní předpoklad přínosu vzdělání, a to možnost uplatnit nabyté vzdělání v tomu odpovídajícím zaměstnání. Kromě toho, že vzdělanější lidé mohou vykonávat kvalifikovanější, a tedy pro něj i pro stát výnosnější práci, vzdělání jako takové s sebou přináší více nových investic a inovací, jež jsou „motorem“ rozvoje. Jejich míra má tedy přímou souvislost s následným ekonomickým růstem a je tak jedním ze základních ukazatelů rozvoje společnosti (Todaro 2000: 378-382; srv. Kocová 2010: 9–10).

Oproti tomu v kontextu mikroúrovně bývá zdůrazňován zejména vliv vzdělání na budoucí zaměstnání, pozici na pracovním trhu a na způsob budoucího obstarávání obživy konkrétního jedince, který s každým stupněm nabytého vzdělání získává schopnost vykonávat kvalifikovanější práci, tím i větší šanci na vyšší výdělek a posléze i schopnost převzít odpovědnost a zajistit sebe a svou rodinu. Vzdělání je tak označováno za prostředek, jehož zásluhou může jedinec změnit úroveň a způsob svého života a vymanit se z bludného kruhu chudoby. V kontextu zejména rozvojových zemí nelze opomenout ani pozitivní přínos, který má vzdělání mít v oblasti posunu věkové hranice, kdy žena začne sexuálně žít, v otázce snižování plodnosti žen a při zvyšování věku při sňatku. Vzhledem k tomu, že vzdělanější lidé mají mít lepší přístup k informacím ohledně antikoncepce, pohlavně přenosných chorob a zdraví obecně, mají mít rovněž vyšší kvalitu zdraví a potravy a hodnota kojenecké úmrtnosti je u jejich dětí minimální. V neposlední řadě mají mít vzdělaní lidé menší dopady na životní prostředí, a to zásluhou toho, že jsou schopni environmentálním problémům předcházet (Ozturk 2001: 1–7). Tento poznatek má ostatně dokládat i zpráva Gro Harlem Bruntlandové, která ve zprávě "*Naše společná budoucnost*" Světové komise pro životní

prostředí a rozvoj (World Commission on Environment and Development, WCED) z roku 1987 tvrdí, že chudoba – a lze tudíž předpokládat, že i nevzdělanost – zvyšují tlak na životní prostředí a společně je možné je tímto považovat nikoliv za následek environmentálních problémů, ale i za jejich významnou příčinu (Sachs 1992: 29).

V kontextu vzdělání a mikroúrovně nelze nezmínit Pierra Bourdieu a jednu z jeho nejvýznamnějších teorií výkladu reprodukce vzdělanostních a sociálních nerovností a vlivu výchovy a kultury na sociální rozvrstvení. Bourdieu tvrdil, že každý člověk si ze své rodiny odnáší tzv. *kulturní kapitál* neboli „(...) *dovednost, která plyne z kulturní kvality prostředí, v němž člověk vyrůstá. Je to um, který si člověk v rodinném prostředí osvojil, jsou to znalosti, které zde získal (...), (všechno, co je člověk schopen akumulovat a následně pak ve svém jednání zužitkovávat, ať už to má povahu kulturní, ekonomickou, sociální nebo symbolickou).*“ (Katrňák 2004: 41). Bourdieu kulturní kapitál porovnával u odlišných typů společenských tříd, které se mj. lišily právě i úrovní dosaženého vzdělání. Z jeho zjištění vyplývá, že si děti rodičů vyšších společenských tříd (vzdělaných rodičů) odnáší větší kulturní kapitál, tím i privilegované sociální postavení a z něj plynoucí společenské a ekonomické výhody oproti dětem negramotných rodičů. Tímto došel k závěru, že vzdělání člověka tak obohacuje kulturní kapitál další generace, z čehož vyplývá, že kulturní kapitál ovlivňuje nejen člověka samotného, ale i jeho okolí (Bourdieu 1986: 47–51).

Jak je z výše uvedeného patrné, investice do vzdělání se vyplácejí jak samotnému jedinci, tak i celé společnosti. Z tohoto hlediska můžeme investice do vzdělání, společně s investicemi do fyzického kapitálu, vědy a výzkumu, považovat za jeden z klíčových faktorů rozvoje. Z hlediska (ne)ekonomických charakteristik rozvoje je tímto možné říci, že země, které více investují do vzdělání a produkují tzv. *knowledge economy*, jsou celkově „rozvinutější“ (Barham a kol. 1995; srv. Barták et al. 2005: 35).

Stále závažným problémem dnešní doby se v otázce vzdělávání stává jeho nedostupnost, kdy po celém světě dochází k tomu, že vzdělání není přístupné všem, přičemž počet těchto lidí zejména v rozvojových zemích neustále roste. Tato situace se projevuje v nízkých úrovních gramotnosti, která odrazuje potenciální investory, kteří v těchto zemích naráží na nedostatek vzdělané a kvalifikované pracovní síly a své podnikání stěhují jinam. Zmíněný únik investic následně vede k hospodářskému úpadku země, růstu dodatečných výdajů v podobě půjček a tím i k omezení množství peněz směřujících mj. právě i na vzdělávání. Výsledkem je nárůst chudoby, politická a sociální nestabilita a ekonomické zaostávání za ostatními zeměmi, což ve svých důsledcích má vliv na stav celého světa (Barták et al. 2005: 35–37; srv. Mareš 1999).

V kontextu programů adopce na dálku je možné stanovit mnoho příčin, proč děti z rozvojových zemí nemohou chodit do školy, příp. ji musely po několika letech docházky opustit. Prvotním důvodem jsou vysoké náklady na vzdělání v některých rozvojových zemích, ať již školné, různé příspěvky na provoz školy či platy učitelů, jejichž pokrytí si rodiče dětí z nepříznivých finančních důvodů zkrátka nemohou dovolit. Finančně náročné je i pořízení školní uniformy, jejíž nošení je ve většině těchto zemí povinné, a v neposlední řadě se negativně na rodinném rozpočtu projevují i náklady spojené s pořízením nejrůznějších školních potřeb. Opomenout nelze ani fakt, že v některých oblastech se školy vůbec nevyskytují, či jsou příliš vzdálené od místa bydliště dítěte. Častým jevem v rozvojových oblastech jsou i různé ozbrojené konflikty, které mají za následek zavření škol, příp. přesun obyvatel do uprchlických táborů, kde školy nefungují. V neposlední řadě mají na negramotnost rozvojových zemí vliv nedostatek stravy a s ní spojená podvýživa, nedostatečná hygiena, zdravotní péče a následný vznik nemocí, kdy všechny tyto důvody mají za následek to, že školní docházka zůstává pro dítě zkrátka mimo dosah. *„Souhrnně lze říci, že společným jmenovatelem většiny*

příčin, ale zároveň i důsledkem těchto problémů je chudoba.“ (Hokrová 2008: online).

Za účelem nalezení řešení na otázku nedostupnosti vzdělání se světová společenství dodnes snaží najít řešení. Za tímto účelem se konaly nejrůznější světové summity a konference a vznikají programy, jejichž hlavním tématem bylo a je právě vzdělání. Příkladem může být např. rok 1990, kdy OSN přišla s programem *Vzdělání pro všechny* (Education For All – EFA), jež se, jak již název vypovídá, zabývá otázkou všeobecného vzdělání ve všech světových zemích. Od té doby již uplynulo 13 let a je patrné, že se cíl konference naplnit nepodařilo (k tomu více viz The World Bank 2013: online). Zajištění dostupnosti základní školní docházky pro všechny děti a odstranění nerovnosti v přístupu ke vzdělání mezi muži a ženami do roku 2015 se stalo rovněž jedním z úkolů tzv. *Rozvojových cílů tisíciletí* (Millenium Development Goals – MDGs, k tomu více viz The United Nations 2000: online; Tožička 2009). I zde se stává stále jasnější skutečnost, že ani tento cíl se stejně jako sedm dalších nepodaří naplnit.

Vyřešení problému nedostupnosti vzdělání je společné i pro vznik programů adopce na dálku. Nicméně, jak bude ukázáno v následující kapitole, institucionalizované vzdělání západního typu nelze automaticky považovat za samozřejmý předpoklad lidského rozvoje.

4 PROGRAM ADOPCE NA DÁLKU

4.1 Vymezení pojmu

Záměrem následující podkapitoly je přiblížit, co se skrývá pod samotným termínem adopce na dálku, a ozřejmit rozdíl mezi tímto pojmem a adopcí v klasickém slova smyslu.

Adopce jako taková je jednou z nejběžnějších a nejdokonalejších státem garantovaných forem náhradní rodinné péče, jejíž legislativní podstata je vymezena § 63–75 zákona o rodině č. 94/1996 Sb. Při tomto druhu adopce se osvojitelem dítěte může stát pouze fyzická osoba způsobilá k právním úkonům, která osvojením zaručuje prospěch dítěte a společnosti, dítě musí být právně volné, mezi oběma stranami musí být nutný přiměřený věkový rozdíl a kromě výjimek je nezbytný souhlas zákonného zástupce či biologických rodičů dítěte. O osvojení dítěte rozhoduje soud, před jehož ordelem musí zájemce o adopci nejméně tři měsíce o dítě na své náklady pečovat. Po pravomocném rozhodnutí soudu o osvojení zanikají práva a povinnosti původní rodiny dítěte, mezi oběma stranami vzniká příbuzenský vztah a dítě se tak stává potomkem osvojitele, který tímto za něj přebírá práva, povinnosti a odpovědnost jako biologický rodič, dítě získává jeho příjmení a je takto zapsáno do knihy narození (Zákon o rodině 2009: 11–13). S adopcí v tomto smyslu je spojena zdlouhavost, kdy je nutné prověřit, zda se zájemce k adopci hodí, je schopen dítěti zajistit kvalitní rodinné prostředí, a časově náročné je i nalezení vhodného a právně volného dítěte.

Adopce na dálku bývá rovněž zaměňována s tzv. *mezinárodním osvojením*. Tento termín označuje adopci dětí ze, příp. do zahraničí, a vztahuje se k dětem, jež v zemi svého narození nemohou nalézt náhradní rodiče. Tento druh adopce je vymezen *Úmluvou o ochraně dětí a spolupráci při mezinárodním osvojení*, jež byla v roce 1993 vypracována Haagskou konferencí mezinárodního práva soukromého, a v níž je rovněž vymezen postup osvojení a také všechny povinnosti jednotlivých institucí. Při rozhodování o tomto druhu náhradní rodinné péče se přihlíží k *Úmluvě o právech dítěte*, ve které je mj. stanoveno přednostní právo dítěte na život v zemi svého původu, z čehož vyplývá, že zabezpečení adopce v zemi původu dítěte má přednost před jeho adopcí do zahraničí (Matějček 2002: 15).

Nyní se již dostáváme k samotnému vymezení adopce na dálku. Tento termín se vztahuje k programu rozvojové spolupráce, který v roce 1993 vytvořila Arcidiecézní charita (ADCH) Praha, jež si tento název zaregistrovala jako svou ochrannou známku (Rozvojové středisko ADCH Praha 2004: 1). V současné době nicméně tento termín slouží i jako zobecňující název pro programy různých neziskových a humanitárních organizací po celém světě, které vycházejí ze stejného principu a podléhají veskrze totožným pravidlům².

Při této „adopci“ se na rozdíl od té předchozí nejedná o osvojení v pravém slova smyslu. Její podstatou je, že sponzor/„adoptivní rodič“ finančně podporuje vybrané dítě žijící v některé z tzv. rozvojových zemí, čímž mu má pomoci vymanit se ze světa chudoby, a poskytnout mu šanci na lepší a důstojnější život. *„Cílem programu je, aby adoptované děti byly v budoucnu schopny zabezpečit sebe a svoje rodiny, a aby jejich děti nepotřebovaly rozvojovou pomoc. Dlouhodobým cílem je zvýšení vzdělanosti, zaměstnanosti a kvality života.“* (DCH ostravsko-opavská 2013: online). Oproti klasickému osvojení není při adopci na dálku potřeba rozhodnutí soudu, neboť o zapojení do programu si potenciální zájemce rozhoduje sám, stejně jako zde nejsou stanovena žádná kritéria, která by měl zájemce splňovat. Podle rétoriky těchto programů se „adoptivním rodičem“ může stát úplně každý, ať již jednotlivec, skupina lidí (např. rodina, školní třída, pracovní kolektiv) či právnická osoba a instituce (např. firma, spolek). Kromě pravidelného finančního přispívání je možné dítě i celý program podporovat i jinými způsoby, např. uspořádáním různých benefičních akcí, stejně jako je možné přispívat na doprovodné rozvojové programy, které zprostředkující organizace obvykle realizují (Rozvojové středisko ADCH Praha 2004: 7).

² Další možné označení těchto programů je sponzorování či sponzorství dětí, což má svůj původ v anglickém výrazu pro tyto programy - *child sponsorship*.

4.2 Historie vzniku

Vznik prvních organizací zabývajících se podporováním dětí v rozvojových zemích je spojen s 20. a 50. lety 20. století. Jak již bylo nastíněno výše, toto období bývá v souvislosti s rozvojovým diskurzem označováno za etapu přechodu mezi koloniálním a rozvojovým obdobím, a za dobu největšího dekolonizačního boomu spojeného s pádem a osamostatněním britských, francouzských, nizozemských a belgických kolonií v Asii a Africe. V této době byla za prostředek zlepšení situace „osvobozených“ oblastí ustavena rozvojová pomoc, jež byla považována za příležitost přerodu z tradičních na moderní společnosti a nástupu jejich cesty k modernosti, blahobytu a rozvoji coby postupu k dokonalejšímu stavu jako takovému vůbec (Pearson 1969: 7–8; srv. Gronemeyer 1992: 59–63). Významnými událostmi, které výrazně přispěly ke vzniku organizací a programů sponzorství na dálku, představovaly obě světové války, zejména pak druhá světová válka, která s sebou mj. přinesla masivní nárůst počtu dětských sirotek a uprchlíků. Není proto s podivem, že vznikající organizace směřovaly svou činnost právě na sponzorství dětí v uprchlických táborech a sirotčincích, nicméně postupem času se tato pomoc transformovala do své stávající podoby – na finanční podporu dětí žijících v chudých rodinách po celém světě (Save the Children 2014: online). Opravdový boom těchto programů přichází v „optimistických“ 70. letech 20. století, která se, jak bylo zmíněno výše, nesla v duchu zavádění inovací, příklonu k širšímu pojetí rozvoje a důrazu na uspokojování základních lidských potřeb v oblasti stravy, zdraví a vzdělávání, namísto do té doby proklamované čistě ekonomické vizi rozvoje.

Nejstarší organizací, která jako první zahájila tradici programů adopce na dálku je anglická *Save the Children*, jež byla roku 1919 založena oxfordským učitelem a sociologem Englantynem Jebbem a jeho sestrou Dorothy Buxtonovou v Londýně. Podpora této organizace mířila dětem v poválečné Evropě, přičemž její pracovníci vycházeli ze zkušeností, které získali při své pomocné misi v Makedonii krátce po první

balkánské válce (1912–1913). Nedlouho po dostavení prvních úspěchů Save the Children rozšířila své programy a pole působnosti i do ostatních zemí mimo Spojené království (Ove 2013: 56–57).

O 18 let později, v roce 1937, vznikla další, dodnes velmi významná organizace věnující se sponzorování dětí, a to *Foster Parents Plan for Children in Spain*. Jejími zakladateli se stali humanitární pracovník Eric Muggeridge a britský novinář John Langdon-Davies, jež jako první přišel s myšlenkou osobního vztahu mezi podporovaným dítětem a jeho sponzorem. Prvotním záměrem této organizace bylo zajistit potraviny, ubytování, vzdělání a péči osiřelým či vysídleným dětem obývajícím Španělsko poškozené občanskou válkou. Po druhé světové válce, již pod názvem *Foster Parents Plan for War Children* organizace rozšířila svou pomoc potřebným dětem po celé Evropě. V současné době organizace známá jako *Plan* kromě sponzorování dětí a pomoci jejich rodinám a komunitám směřuje svou činnost i k místním organizacím a vládám, kterým pomáhá uskutečnit programy zaměřené na péči o zdraví, vzdělávání, zajištění přístupu k pitné vodě aj. Pobočky této organizace je v dnešní době možné nalézt ve 49 zemích světa, přičemž do jejího programu sponzoringu je zapojeno cca 1 mil. sponzorů žijících v 17 různých zemích světa (Plan 2014: online).

Jako třetí významnou světovou organizaci, která byla a dodnes je zaměřena na sponzorování dětí na dálku, je možné zmínit americkou evangelickou organizaci *World Vision*, jež byla roku 1950 založena americkým misionářem Bobem Piercem. Pod záštitou této organizace začaly o tři roky později fungovat první programy zaměřené na finanční podporu dětí na dálku s cílem poskytnout dlouhodobou pomoc sirotkům postihnutým korejskou válkou. Po dostavení výsledků *World Vision* postupně budovala své pobočky i v dalších asijských zemích a následně i v Latinské Americe, Africe a na Středním Východě (World Vision 2014: online).

V České republice jsou oproti zahraničí zejména zásluhou politické situace první programy adopce na dálku zakládány až počátkem 90. let 20. století. Jak již bylo zmíněno, první zmínky o vzniku těchto programů jsou v České republice spojeny s rokem 1993, kdy se tento pojem poprvé objevuje u Arcidiecézní Charity Praha, jež tímto způsobem zahájila podporu vzdělávání prvních sta dětí v indické Kalkatě³. Cíl tohoto prvotního programu se nelišil od cílů programů ve světě – zajistit vzdělávání dětem v rozvojových zemích, a doplnit již existující programy zaměřené na zajištění jejich základních životních potřeb (Duba 2010: 27). Po dostavení výsledků programu ADCH Praha se u nás zprostředkováváním adoptcí dětí na dálku začaly zabývat i jiné organizace, přičemž k největšímu nárůstu vzniku těchto programů došlo v roce 2002, patrně zásluhou přírodní katastrofy a následné humanitární krize v Indonésii. V současné době je nejvýznamnějším zprostředkovatelem programu adopce na dálku v České republice *Charita Česká republika*, jež byla v roce 1995 přijata mezi členy tzv. Caritas Internationalis, což je jedna z největších světových charitativních sítí sestávající z cca 160 národních charit působících ve více než 200 zemích světa. Zmíněná Charita Česká republika sdružuje celkem dvě arcidiecézní (ADCH Praha, Olomouc) a šest diecézních charit (DCH Brno, České Budějovice, Hradec Králové, Litoměřice, Ostrava-Opava, Plzeň), jež, s výjimkou Brna a Litoměřic, realizují program adopce na dálku. Pod nimi působí farní, oblastní či městské charity, které program, kromě výjimky oblastní charity ve Znojmě, nezprostředkovávají (ADCH Praha 2014a: online).

Jak dokládá Tab. 1 v příloze, kromě charitních organizací se tomuto programu věnuje i zhruba dvacet charitativních a humanitárních organizací, občanských sdružení, nadací a nadačních fondů, přičemž

³ ADCH Praha za tímto účelem kontaktovala sestru Marii Goretti, která již měla za sebou spolupráci s podobně zaměřenými organizacemi v západní Evropě. Následná domluva měla za následek zahájení adopce na dálku pro první indické děti obývající Honnavar v indickém státě Karnataka (Tiskové středisko České biskupské konference 2005: online).

každá z těchto organizací se specializuje na konkrétní oblast v některé z rozvojových zemí, kde spolupracují s místní partnerskou organizací, jež v daném místě zastává roli realizátora programu.

4.3 Principy programu adopce na dálku a jejich dopady

Programy adopce na dálku fungují v chudých oblastech, jež mají problém s negramotností, jsou politicky stabilní a již v nich funguje důvěryhodná partnerská organizace. Do programu bývají vybírány rodiny podle vážnosti jejich finanční a sociální situace, přičemž z každé rodiny bývá obvykle vybíráno jedno dítě, u kterého jsou zohledňovány intelektuální předpoklady a zájem o vzdělání (ADCH Praha 2014b: online). V hledáčku výběru jsou i žáci navštěvující nekvalitní školu, děti, kterých se jejich rodiče vzdali, děti z nejchudších poměrů, neúplných rodin, hendikepované, sirotci, děti uprchlíků atd. Výběr rodiny a dítěte provádí místní koordinátoři (např. vedoucí internátů, učitelé, sociální pracovníci, zástupci komunity), kteří mají být nejlépe obeznámeni s místními poměry a rodinnými situacemi a dokáží tak vybrat děti nejvíce potřebné⁴ (ADCH Olomouc 2013: online).

První krok k procesu „stání se adoptivním rodičem“ spočívá ve výběru zprostředkovatelské organizace. Dle jejího postupu zájemce obvykle začíná výběrem cílové země a dítě/dětí, které chce sponzorovat, a to osobně v kanceláři organizace či přes webové stránky, kde u každého „nabízeného“ dítěte nalezne jeho aktuální fotografii a informace o životě. Po vyplnění speciálního formuláře (ukázka viz Obr. 3 v příloze) je zaregistrován do databáze sponzorů, obdrží informace k uskutečnění první platby, po jejímž přijetí na účet organizace mu je vystaven *Certifikát o adopci, Osobní profil dítěte a Darovací smlouva* (ukázka viz Obr. 4

⁴ Místní koordinátor dohlíží i na využití peněz od sponzora na smluvené účely, nad dítětem, jeho školní docházkou a prospěchem, sleduje situaci v rodině, zprostředkovává komunikaci mezi školou, rodinou, dítětem a sponzorem, sleduje zdravotní stav dítěte, příp. zajišťuje lékaře, nákup léků atd. (Pro-contact 2007: online)

v příloze), kterou se zavazuje k pravidelnému zasílání financí na smluvně dohodnuté potřeby dítěte, a jednou ročně je mu vystaveno *Potvrzení o přijetí daru*, kterým si do určité výše může snížit základ daně. Po zaplacení první částky a vystavení veškerých dokumentů je proces adopce završen a dítě v nejbližším možném termínu nastoupí do školy (Rozvojové středisko ADCH Praha 2004: 15).

Zasílané finanční částky se v závislosti na organizaci liší (viz Tab. 1 v příloze). Jejich výše je ve spolupráci s partnerskou organizací stanovena podle nákladů spojených s realizací programu v dané oblasti a s přihlédnutím k typu školy, stupni vzdělávání, zdravotnímu stavu a věku dítěte. Tento příspěvek je s platbami od ostatních sponzorů přeposílán do cílové země na účet příslušné partnerské organizace, odkud kvůli možnému zneužití peněz, vzniku žárlivosti a technické náročnosti není zasílán přímo konkrétním rodinám, ale je koordinátory doručován jednotlivým zapojeným subjektům, jako jsou školy, internáty apod. (schéma zapojených subjektů viz Obr. 1 v příloze), což má zajistit, že peníze budou skutečně využity na zajištění vzdělání a potřeb dítěte (Centrum Narovinu 2013: online).

Sponzor má možnost s dítětem komunikovat prostřednictvím dopisů minimálně dvakrát ročně v jazyce dané země, přičemž každá organizace má pro tento kontakt svá pravidla⁵. Komunikace probíhá i ve směru organizace-sponzor prostřednictvím mailů, kdy jsou sponzorovi takto zasílány veškeré aktuální informace o programu a dalších aktivitách organizace, potvrzení a připomínky platby atd. Kromě dopisů, fotografií a obrázků od dítěte, je sponzor vždy po ukončení semestru informován o prospěchu dítěte, kdy je mu zaslána oficiální hodnotící zpráva dítěte vypracovaná ředitelem školy. Sponzor má samozřejmě možnost

⁵ Kontakt telefonem či elektronicky organizace nedoporučují hlavně z technických důvodů, kvůli jazykové bariéře dětí, nemožnosti kontroly komunikace či kvůli možnému vzniku užší citové vazby, jež může vést k vytváření tlaku na sponzora, spoléhání se na pomoc zvenčí a tím bránění osamostatnění se (ADCH Olomouc 2013: online; srv. Nadace mezinárodní potřeby 2013: online).

komunikovat i s partnerskou organizací v cílové zemi, kdy ovšem musí počítat s tím, že vzhledem k faktorům jako je vzdálenost, počasí, prázdniny aj., může docházet k časovým prodlevám odpovědi na jeho dotaz či podnět (DCH Plzeň 2013: online).

U některých organizací má sponzor rovněž možnost zaslat dítěti kromě dopisu i dárek. I zde platí, že co organizace, to jiná pravidla zasílání dárku. Vzhledem k tomu, že balíček putuje mnoho stovek kilometrů, je nutné počítat se značným poštovním a cly, jež mohou v důsledku až několikanásobně překročit cenu samotného daru. Většina organizací proto dovoluje zasílání pouze menších a nepřiliš cenných drobností, které se vejdu do obálky či malého balíčku, jiné organizace preferují nákup dárku přímo v dané zemi, čímž nejenže odpadají problémy s vysokým poštovním a možným otevíráním zásilek, ale tento nákup má pozitivní dopad i na místní ekonomiku jako na další důležitou součást rozvojové spolupráce (ADCH Olomouc 2013: online; srv. DCH Plzeň 2013: online).

Některé organizace umožňují i návštěvu dítěte přímo v jeho zemi, kdy ale sponzor musí počítat s tím, že na něm zůstává uhrazení všech nákladů spojených s cestou (letenky, případné očkování apod.), zatímco jiné organizace cestu kvůli celkové náročnosti zorganizování a negativním dopadům na dítě nedoporučují. Na čem se naopak všechny organizace shodují, je zcela zakázaná návštěva dítěte u sponzora, která nejenže má být pro dítě nevhodná, ale je s ní spojené i obtížné získání dokumentů potřebných k vycestování dítěte a vyřízení veškerých právních a úředních záležitostí (Rozvojové středisko ADCH Praha 2004: 16).

Účast v programu není pro sponzora, dítě či jeho rodinu nijak závazná. Sponzor může svou účast kdykoliv ukončit bez uvedení důvodu po jednom roce sponzorování, příp. ji převést na jinou osobu. Při ukončení není žádná výpovědní lhůta, veškeré finanční a jiné závazky vůči dítěti i organizaci přestávají platit dnem oznámení ukončení podpory

a dochází ke zrušení darovací smlouvy. Dosud sponzorované dítě je přednostně nabídnuto k osvojení dalšímu zájemci, který má na dosavadní sponzorování navázat a nenarušit tak kontinuitu vzdělávání dítěte, přičemž do jeho nalezení je dítě financováno z rezervních fondů organizace. Účast sponzora v programu může ukončit i samotná organizace např. při nezaplacení příspěvku a nereagování na upomínky platby (DCH Hradec Králové 2013: online). K ukončení může dojít i ze strany dítěte a jeho rodiny. Pokud pomineme uplynutí doby, na kterou byla adopce ujednána či splnění cíle programu – úspěšné završení školní docházky, získání schopnosti zabezpečit sebe a svou rodinu – důvodů pro ukončení může mít dítě či jeho rodina celou řadu, kdy např. nechtějí či nemohou pokračovat, nastala u nich zásadní změna, která jim nedovolí v programu pokračovat, rodině se může zlepšit finanční situace a pomoc organizace a sponzora tak již nepotřebuje aj. (DCH Plzeň 2013: online; srv. Wontanara 2010: online). Účast dítěte v programu před ukončením studia může zrušit i samotná organizace např. z důvodů závažného porušení pravidel programu, příp. při nedodržování povinností či nezvládnutí učiva ze strany dítěte (Nadace mezinárodní potřeby 2013: online). Dítě je tímto organizací z programu odhlášeno a uvolní tak místo jinému dítěti.

Do cca 3 měsíců od ukončení podpory je sponzorovi zaslán informační dopis a oficiální dokument o ukončení podpory dítěte (tzv. *Leaving form*), kde jsou uvedeny důvody ukončení sponzorování, informace o tom, co bude dítě dělat dál a celkové zhodnocení přínosu sponzorování (Občanské sdružení Namasté Nepál 2013: online) Dosavadnímu sponzorovi je nabídnuta další možnost spolupráce v programu či v jiném rozvojovém programu organizace. Případné zbylé finanční prostředky, které dítě nestačilo vyčerpat, většinou není možné sponzorovi vrátit, a proto jsou obvykle dle jeho přání převedeny na podporu nového dítěte, doprovodné programy apod. Po ukončení sponzorování není dále umožněno si s dítětem dopisovat, neboť jen tím

lze dle organizací dítěti umožnit jeho plné osamostatnění se a postavení na vlastní nohy. Pokračující dopisování by rovněž pro obě organizace představovalo „zbytečnou“ zátěž navíc, a administrativní úkony spojené s korespondencí dětí mimo program by tak reálně snižovaly možnost zapojení dalších dětí (Rozvojové středisko ADCH Praha 2004: 18; srv. ADCH Praha 2014b: online).

4.3.1 Dopady programu adopce na dálku perspektivou jejich realizátorů

Po přiblížení principů programu adopce na dálku je zároveň nutné představit i hodnocení dopadů programů adopce na dálku, tak jak je vyzdvihují samotné zprostředkovatelské organizace na svých webových stránkách. Klíčová pozitiva, která je dle organizací možné s programem adopce na dálku spojit, jsou následující:

- *Tvorba pout mezi zeměmi* – program adopce na dálku má být jednoduchou mezinárodní výpomocí, která mezi různými světovými národy a kulturami vytváří pouto solidarity, porozumění a vzájemné náklonnosti (Nadační fond Zdravotně sociální fakulty Jihočeské univerzity 2013: online).
- *Poskytnutí vzdělání a naděje* – podstatou programu je zajistit nejzákladnější lidské právo – právo na vzdělání – nejchudším dětem, které by neměly možnost na něj jiným způsobem dosáhnout. Nabytím alespoň základního vzdělání dítě získá naději na změnu, možnost uvolnit se ze zaretí chudoby, kterou znají jeho rodiče, schopnost postarat se v dospělosti o sebe i o členy své rodiny, šanci stát se soběstačným a zodpovědným členem společnosti a prožít lepší a důstojnější budoucí život bez závislosti na rozvojové pomoci. Tímto tak samotné investice do vzdělání mají trvalé výsledky, kdy poskytují hodnotu, která se nespotřebává (ADCH Olomouc 2013: online).

- *Program jako součást rozvojové spolupráce* – rozvojový charakter programu je dán zejména tím, že dítě studiem zhodnocuje vložené prostředky a získáním vzdělání se samo stává nositelem dalšího rozvoje. Program má rovněž dodržovat základní pravidla rozvojové spolupráce, kdy realizující organizace mj. vybírají vhodné pracovní postupy, jež nevedou k závislosti příjemců pomoci na poskytované podpoře, ale naopak zvyšují jejich budoucí soběstačnost (DCH Plzeň 2013: online).
- *Vzdělání a podpora v přirozeném prostředí* – veškerá podpora a školní docházka probíhá přímo v přirozeném rodinném, sociálním a kulturním prostředí, což má bránit negativním dopadům na psychiku dětí, které tímto rovněž neztrácejí své kořeny a vazbu na prostředí, ve kterém žijí (Centrum Narovinu 2013: online).
- *Možnost realizovat své sny a ambice* – dítě účastí v programu a následným získáním vzdělání dostane příležitost uskutečnit své touhy, sny a ambice a zakusit jiný způsob života, než jaký žijí jeho rodiče (Humanitas Afrika 2013: online).
- *Možnost prožít plnohodnotné dětství* – tím, že dítě začne chodit do školy, má být chráněn jeho přirozený a zdravý vývoj, je mu dána možnost prožívat plnohodnotně dětství, chodit do školy a tím si najít nové přátele, provozovat mimoškolní aktivity, kdy již nebude muset pomáhat rodičům zajistit alespoň základní potřeby a nebude zneužíváno pro práci (ADCH Praha 2014b: online).
- *Osvojení si dovednosti písemné komunikace* – v některých zemích dle organizací neexistuje kultura psaného písma a psaní dopisů, kdy místní děti nejsou k této dovednosti vedeny. Vlastní dovednost psaní dopisů si podporované děti tudíž osvojují až ve škole, přičemž postupem času se jejich písemný projev stále zlepšuje (DCH Plzeň 2013: online).
- *Materiální zajištění dítěte* – díky programu jsou dítěti z příspěvku sponzora zajištěny školní pomůcky, uniforma, hygienické potřeby,

lékařské prohlídky, léky, oblečení, stravy, praktické dárky atd., což mu má rovněž usnadnit život v chudých podmínkách své komunity a poskytnout naději na lepší budoucí život, kdy si dary může po skončení programu ponechat (ADCH Praha 2014b: online).

- *Přínos pro celou společnost* – organizace většinou realizují vzdělávací a kvalifikační kurzy se zaměřením na rozvoj praktických činností a dovedností členů rodin i širších komunit, ve kterých podporované děti žijí, čímž se mohou i dospělí zbavit negramotnosti a postavit se na vlastní nohy. Organizace nezapomínají ani na rozvoj prostředí, kdy zakládají a modernizují školy, zdravotnická zařízení, knihovny, různá výuková centra, budují studny, pořizují pracovní nástroje aj., které mají zájemcům o lepší život k jejich cíli dopomoci. Podpora směřuje i na zakládání rodinných živností např. formou mikropůjček či zakládáním tzv. svépomocných skupinek, které společně spoří a vzdělávají se (Občanské sdružení Namasté Nepál 2013: online).
- *Zapojení místních obyvatel* – program klade důraz na to, aby se do realizace programů maximálně zapojily i partnerské organizace a obyvatelé v cílové zemi. Tento postup má pomáhat formovat jejich přístup k poskytované pomoci, kdy na sebe přebírají zodpovědnost, stávají se garanty programu vůči dárcům, organizaci i komunitě, což je má vést k provádění rozhodnutí, jež jsou v zájmu všech zapojených (DCH Plzeň 2013: online).
- *Omezování závislosti* – principy programu nemají podporovat žádné pasivní přijímání a spoléhání se na pomoc od sponzora. Od dětí, rodiny i komunity je vyžadována aktivita, provádějí se kontroly školní docházky, děti musí vykazovat dobré studijní výsledky. Získání vzdělání má dítěti zabránit v závislosti na rozvojové pomoci, kdy vzděláním získá možnost lepšího uplatnění, schopnost postarat se o svoji rodinu, rozhodovat o svém životě a orientovat se v potřebných záležitostech (DCH Plzeň 2013: online).

- *Respektování kontextu daného regionu* – dle organizací se pracovníci programů snaží respektovat a citlivě přistupovat ke společenskému a kulturnímu kontextu prostředí, ve kterém příjemci pomoci žijí (S. O. S Kambodži 2013: online).
- *Proti diskriminaci* – programy mají být zaměřené proti jakékoliv diskriminaci a rasismu, což má dokládat již samotný výběr dětí, kdy se nepřihlíží k etnické příslušnosti, pohlaví, věku, politických názorům či vyznání dítěte a jeho rodiny, a jedinými kritérii výběru jsou finanční a sociální situace rodiny a intelektuální předpoklady dítěte. O výběru rodiny a dítěte nikdy nerozhoduje jediný člověk, ale tým místních koordinátorů, což má vést k prevenci jakékoliv pozitivní či negativní diskriminace (DCH Plzeň 2013: online).
- *Proti vykořisťování* – programy bojují proti jakémukoliv vykořisťování dětí a dětské práci jako takové, která je často jednou z hlavních překážek vzdělávání dítěte. V rodinách v chudých oblastech jsou děti využívány jako pracovní síla k zajištění alespoň základních potřeb a přežití vůbec, a jejich podíl v práci jako rodina nemohou postrádat. Dítěti je programem nabídnuto vzdělání a jeho rodině pomoc při zlepšení způsobu života (Křištofová 2006: 87).
- *Efektivní a trvalá pomoc* – zásluhou uvedených pozitiv mají být programy vysoce efektivní pomocí, kdy sponzor může tímto jednoduchým způsobem zajistit rozvoj lidského života, čtvrti, oblasti a konkrétní země, ve které „jeho“ dítě žije. Program má tudíž trvalé a viditelné následky v podobě zlepšení života a prostředí komunit v chudých oblastech rozvojových zemí (Rozvojové středisko ADCH Praha 2004: 1).
- *Transparentnost* – partnerské organizace v cílové zemi jsou povinny řídit se smlouvou o spolupráci, pravidelně se zprostředkovatelskou organizací komunikovat, vést evidenci svého hospodaření, předkládat své rozpočty ke schválení a evidovat doklady o všech platbách dětí. Zprostředkovatelské organizace provádějí

neohlášené kontroly v dané zemi, kdy se kontroluje veškerá dokumentace, provádějí se namátkové návštěvy dětí, komunit, ředitelů škol, sociálních pracovníků. Sponzor má možnost se kdykoliv přesvědčit o detailním využívání peněz na smluvené účely, a informace o hospodaření organizace dokládá každoročně vydávaná výroční zpráva, která je k dispozici nejčastěji na webových stránkách dané organizace (Rozvojové středisko ADCH Praha 2004: 1).

- *Žádná kritéria pro sponzora* – organizace za jasné pozitivum programu považují to, že sponzorem se může stát každý, bez ohledu na věk, pohlaví, příjem apod., může se jím stát jednotlivec, právnická osoba, instituce či skupina osob (Rozvojové středisko ADCH Praha 2004: 7).
- *Nízká částka za sponzoring* – roční částka za sponzoring se z hlediska organizací nejeví nijak závratně. Sponzor si částku navíc může rozložit do několika splátek, či se zapojit do skupinové adopce, kdy částka na osobu za sponzoring klesá a adopce je tak přístupnou i chudším sponzorům. Při skupinové adopci školní třídou nelze rovněž opomenout ani velmi pozitivní zpětný vliv na výchovu dětí-podporovatelů (Nadace mezinárodní potřeby 2013: online).
- *Adresnost pomoci* – sponzor charakterem programu přesně ví, kam a na jaké účely jeho podpora míří, jakému konkrétnímu člověku on a jeho peníze pomáhají, a kdo a jak je využívá (Humanitas Afrika 2013: online).
- *Možnost odečíst si své příspěvky z daní* – sponzorovi je jednou ročně vystaveno Potvrzení o přijetí daru, kde je uvedena výše poskytnutého daru na adopci či jiné programy organizace, čímž si může odečíst až 10 % ze základu daně (Rozvojové středisko ADCH Praha 2004: 15).
- *Zpětná vazba* – specifickým rysem programů je navazování osobních zpětných vazeb mezi sponzorem a dítětem prostřednictvím písemné korespondence, čímž má docházet k unikátní společenské

výměně mezi dvěma kulturně a historicky odlišnými světy s veškerými nejasnostmi a nedorozuměními, které tato komunikace obnáší. Navázání osobních vazeb se stává nejen způsobem sledování vývoje a pokroků „svého“ dítěte, ale i příležitostí k vzájemnému poznání odlišných kultur a vzájemnému obohacení obou zúčastněných jedinců. Kromě dopisů sponzor minimálně 2x ročně obdrží aktuální fotografii dítěte a o studijních výsledcích je informován oficiální hodnotící zprávou. Zpětná vazba funguje i od organizací, kdy je sponzor pravidelně informován o novinkách a dalších činnostech organizace nejčastěji prostřednictvím emailů (ADCH Praha 2014b: online).

- *Snadná dostupnost* – pomoc programu má být pro obyvatele cílových zemí snadno dostupná a relativně bezproblémová, kdy nemusí o nic žádat či složitě vyřizovat, a mohou se kdykoliv obrátit na pracovníky programu, kteří jsou jim nablízku (Křištofová 2006: 84)

4.4 Problematické oblasti programu adopce na dálku

Jak již bylo výše několikrát zmíněno, hlavním cílem programu adopce na dálku je z finančních příspěvků sponzorů/„adoptivních rodičů“ poskytnout znevýhodněným dětem v rozvojových zemích příležitost vykročit z extrémní chudoby a nigramotnosti skrze zpřístupnění vzdělání. Tímto se programy adopce na dálku stávají rozvojovým nástrojem. Jako každý rozvojový program mají však i programy adopce na dálku potenciálně problematické oblasti, kdy, jak říká Peter Stalker – za každou výhodou, kterou sponzorství přináší dárci, je skrytá nevýhoda pro příjemce (Stalker 1982: online). Na následujících řádcích budou tyto oblasti nastíněny.

4.4.1 Program adopce na dálku jako forma nekolonialismu

První problematická oblast programů adopce na dálku je úzce spojená s kritikou, jež od 90. let 20. století směřovala na rozvoj jako takový. V té době začaly být vyslovovány názory, že rozvoj je pouze pokračující formou kolonialismu, který má stejné ambice kolonizovat, učít „ty druhé“, neustále vykořisťovat chudé země (zejména bývalé kolonie, dnes rozvojové oblasti), a udržet stávající globální nástroje moci a dominanci vyspělých zemí nad těmi rozvojovými, kdy je tento nekolonialismus pouze zaobalen do názvu „rozvoj“ či „rozvojová pomoc“ (Escobar 1995; srv. Daněk: 2000: 2). Pokud dříve kolonialismus obyvatelům rozvojových zemí předával svou západní racionalitu, vizi efektivity, pokroku a stylu života cestou přímé kontroly, nekolonialismus to samé zajišťuje svým intelektuálním a materiálním působením prostřednictvím rozvojové pomoci, studiemi a programy v domněnání, že pouze následováním západního vzoru mohou chudé oblasti nastoupit cestu modernizace a ekonomického rozvoje, vymýtit chudobu a dosáhnout úspěchu a blahobytu (Daněk 2000: 16). Totožná kritika spadá i na program adopce na dálku, který je označován za formu moderního kolonialismu, kdy Západ, či chcete-li Sever, překládá zemím Jihu svůj „lék“ na vyřešení jejich problémů (Ove 2013: 1–13).

Zde ovšem přichází do hry jistá etnocentrická vize myšlení, kdy všechny světové společnosti vycházejí ze svých hodnot a kulturního porozumění světu, a mají tudíž své vlastní vidění toho, co je normální, a věří, že pouze jejich vize jsou ty jediné správné a pravé (Kratz 2003: 269–271, srv. Nolan 2002: 9–14). Vnášená postmoderní představa světa, rozvoje a spokojeného života, která je z hlediska Západu chápána jako jediná správná, tak nemusí korespondovat s vlastní představou obyvatel rozvojových zemí, kterých se má změna dotýkat, a dochází tak k vzájemnému narážení obou vizí. Parafrází Arjuna Appaduraie – v dané oblasti je jiným společenstvím vytvářen odlišný kontext, než jaký vyhovuje potřebám společenství původního (Appadurai 1997: 183–184).

V kontextu programů adopce na dálku je za tento lék vyřešení problémů rozvojových zemí považováno vzdělání, které má, jak již bylo nastíněno ve třetí kapitole, hrát v rozvoji jedince i kolektivu zcela zásadní roli, a které je v očích těchto programů chápáno jako první krok k tomu, aby se obyvatelé chudých zemí měli lépe. V rámci programů je tímto do cílových oblastí zaváděn západní koncept vzdělání, který nemusí korespondovat s potřebami rozvojových regionů, jež jsou založeny na jiných kulturních hodnotách. V nich instituce školy jako takové obvykle neexistují, dovednosti nutné k přežití jsou předávány z generace na generaci či odpozorováním od rodičů a starších, a výchova a vzdělání se tak odehrává výhradně doma (Sokol 2008: online). V těchto společnostech jsou to tak obvykle rodiče, kteří mají vždy rozhodující slovo o tom, jak bude jejich dítě žít. Ti proto, sami většinou bez základního vzdělání, mnohdy děti do školy neposílají, neboť nevidí žádné výsledky vzdělávání, a děti tak místo školní docházky obvykle pomáhají rodičům, aby byli jako rodina schopni zabezpečit alespoň své základní životní potřeby (Hokrová 2008: online).

Oproti tomu v západních společnostech se tím, kdo přebírá roli rodiny, jež byla v tradičních společnostech při reprodukci sociálního postavení naprosto zásadní, stává škola (Katrňák 2004: 21). Škola, kterou můžeme spolu s celým školským systémem dle Foucaultova pojetí vzájemné neoddělitelnosti moci a vědění, kdy neexistuje vědění, které současně nepředpokládá a nekonstituje vztahy moci, a zároveň neexistuje moc, aniž by se v konstituci k ní neutvářelo pole vědění, označit za instituci, jejíž zásluhou jsme socializováni, a která zároveň skrz vědění konstruuje mocenský diskurz a na rozdíl od prezidentů, policie či byrokracie má proto ve svých rukách skutečnou moc (Foucault 2000: 62–63). V souvislosti se zaváděním institucionalizovaného vzdělání do rozvojových zemí český antropolog Tomáš Ryška poukazuje na to, že dané děti v těchto zemích následně tráví méně času se svou komunitou a kromě toho, že práce zůstává na bedrech rodičů, děti zároveň přichází i o

možnost se přirozeným způsobem učit znalostem předávaným z generace na generaci, ztrácí sounáležitost s dědictvím předků a religiózními významy spojenými se životem svého etnika. Další významný aspekt je spojen s osvojováním jazyka, ve kterém institucionalizované vzdělání probíhá – v jazyce většinové populace (Ryška 2010: 89, 249–250). Pokud toto shrneme, zatímco v tradičních společnostech je hlavní povinností a zájmem rodičů své děti nakrmit, v moderní společnosti je povinností a zájmem své děti vzdělat (Ryška 2010: 245).

Kromě toho, že Západ rozvojovým oblastem předkládá svou „svátost“ nukleární rodiny a školy, se třecí plochy a náznaky neokolonialismu objevují i v otázce již výše naznačené dětské práce. Zatímco v rozvojových oblastech je dítě chápáno jako významná ekonomická hodnota, která svou prací pomáhá zajistit přežití rodiny a vytváří pojistku na stáří, pro západní svět je dětská práce nepřijatelná a bývá spojována se zneužíváním dětí (Ryška 2010: 249–250). Podobně je důležité zmínit i otázku ovlivňování poskytovatelskými organizacemi v oblasti víry. Vzhledem k tomu, že většina těchto organizací je katolického vyznání, nabízí se zde kritika, že školy spravované těmito organizacemi vychovávají a vedou děti ke své víře, přičemž může docházet k možným kolizím náboženství organizace s náboženstvím dané země (Ove 2013: 53, 67). Je tudíž možné nechat na uvážení každého, zdali lze předávání náboženství považovat za jeden z aspektů výše zmíněného neokolonialismu či nikoliv⁶. V podobném stylu navíc můžeme pokračovat i dále – od budování samotných škol přes psaní dopisů až po výstavbu společenských center – které se programy adopce na dálku snaží ve své dobré víře v rámci víze správné cesty rozvoje do daných zemí implementovat.

⁶ Tomáš Ryška (2000) popisuje negativní vliv americké evangelické organizace SIL na etnikum thajských Akhaů. SIL je kritizována za spolupráci s americkou vládou a zejména za negativní dopady své činnosti na životy místních obyvatel, kterým v rámci „civilizování“ předkládala svou vizi „Pravého Boha“. Ryška v knize obecně kritizuje modernizační snahy rozvojových aktivit, které u daných etnik způsobují více škody než užítku – zakazují zemědělské metody, budují silnice jako symboly útlaku, následně dochází k nucenému stěhování obyvatel aj. (Ryška 2000).

4.4.2 Uspokojování pouze potřeb Severu

Dle kritiků předáváním výše zmíněného západního vzoru cesty k modernizaci a pokroku ovšem nedochází k uspokojování potřeb Jihu, ale právě naopak k uspokojování potřeb Severu, který si tímto dokazuje svou pozici „vlastníka“ řešení chudoby a dalších neduhů, stejně jako svou potřebnost tím, že je to právě on, který má tu moc pomoci chudému, „zaostalému, černému“ Jihu, kdy v případech programu adopce na dálku je tímto lékem již několikrát zmiňované vzdělání (New Internationalist 1989: online). K podobnému závěru dospěl i antropolog James Ferguson, jenž na základě svého výzkumu v africkém Lesothu zpochybnil pozitivní přínos rozvojových programů, kdy ve skutečnosti nemá docházet k uspokojování potřeb konkrétních příjemců pomoci, ale spíše k posilování výkonu moci státu a samotných organizací (Ferguson 1994: 1–6).

Dle Michela Foucaulta jsou to ale právě mocenské vztahy a aparáty moci a vědění, které se v rámci západní kultury stávají tím hlavním prostředkem, jímž jsou lidské bytosti transformovány v subjekt, a je to tudíž právě moc, která produkuje diskurzy o subjektu, řídí samotné stávání se subjektem a projevuje se v působení na možná potenciální působení a jednání subjektu, který se mj. podřizuje skrz kontrolu a závislost (Foucault 1982). Pokud tímto budeme parafrázovat Artura Escobara, rozvoj a rozvojové programy tímto můžeme spíše než pomoc rozvojovým zemím považovat za mocenský nástroj dominance Prvního světa nad Třetím světem, kdy je to právě rozvojový diskurz, který vytvořil velmi efektivní aparát, jenž mj. produkuje vědění o rozvoji a zejména směřuje svou moc nad Třetím světem (Escobar 1995: 9).

4.4.3 Podpora vzniku rasismu a negativních stereotypů

Pokud ještě zůstaneme u otázky rozdílu mezi Severem a Jihem, je důležité podotknout, že skutečností, že „bílý“ Sever pomáhá „černému“ Jihu, v nás programy adopce na dálku (stejně jako jiné rozvojové

programy), neúmyslně podporují rasismus, kdy je možné se ptát po důvodu přednosti pomoci vzdáleným, chudým oblastem, namísto jejího vynakládání ve prospěch potřebným obyvatelům Severu (McQuillan 2003: 12; srv. New Internationalist 1989: online).

S tímto úzce souvisí i názor, že rozvoj není pouze nástrojem ekonomické kontroly, ale je zároveň prostředkem, kterým První svět konstruuje současný Třetí svět jako nerozvinutý (Escobar 1995: 3-4). Jako druhý skrytý vedlejší důsledek rozvoje tak rozvojové programy, a tudíž i programy adopce na dálku, mají neustále obnovovat negativní stereotypy o bohatých západních společnostech, a zejména pak o chudých zemích tzv. Třetího světa, které si následně představujeme jako vzdálené, chudé, závislé, tradiční a nerozvinuté, stejně jako líčí obyvatele chudých zemí jako pasivní a chudé lidi, kteří nejsou schopni se o sebe postarat a zajistit potřeby své a svých dětí (Nolan 2002: 34; srv. Potter 2004: 181; Small 1997: 585). Je zřejmé, že na tuto oblast můžeme zcela jistě aplikovat teze Edwarda Saida z jeho slavného díla *Orientalismus*. V něm popisuje tendenci vytvářet stereotypní a homogenizující vidění světa, kdy je na „nezápadní“ země pohlíženo jako na odlišné, iracionální, tradiční, nemoderní, dětinské, barbarské, zaostalé, nevědecké a tudíž plné předsudků, zatímco Západ je označován protikladnými přízvisky jako vyspělý, vznešený, moderní, nadřazený, vědecký či racionální. Dle Saida ovšem zmíněná západní představa jiných zemích byla postavena na předem daných archetypech a nikoliv na skutečnosti nebo faktech, přičemž dodává, že představy, které si utváříme o rozvojových zemích, vytvářejí představy Západu o sobě samém, a v konečných důsledcích tak spíše vypovídají o tom, jak vypadá samotný Západ nežli dané země. Zmíněným diferencujícím pohledem a konstitucí rozlišování souboru kontrastů mezi „námi“ a „jimi“ tak vznikají mýty a stereotypy o životě těch druhých a dochází ke konstrukci jejich identity, čímž má dle Saida docházet k upevnění západní hegemonie nad obrazem vzdálených zemí (Said 2008).

Můžeme říci, že do neustálé tvorby ponižujících a degradujících obrazů zemí Jihu kromě rozvojového diskurzu zcela jistě promlouvá i globalizace a zejména pak stále rostoucí vliv médií, která nám předkládají obraz situace obyvatel na druhém konci světa, ovlivňují nás a ukazují nám vzdálenou realitu, která s sebou mj. jako poměrně často zmiňované téma nese chudobu, na kterou reagujeme stále citlivěji. Dle Gilla Lipovetského jsme se právě zásluhou médií, která nám předkládají témata, jež mají upoutat naši pozornost, stali citlivějšími na bídu než na bezprostředně hmatatelnou bolest, což má za následek, že se vzdáleným člověkem soucítíme silněji než s naším každodenním blízkým (Lipovetsky 1999: 156). Díky médiím tudíž obyvatelé rozvinutější části světa získali určitou představu o životě a situaci v chudých oblastech světa, a je tak pro ně poté atraktivnější směřovat svou pomoc do těchto oblastí, někomu, koho osobně neznají a zejména pak, pokud se jedná o děti, které jsou vzhledem ke zmíněné rostoucí citlivosti ideálními objekty pomoci (Beránková 2009: 19).

Obrazy o zemích, ve kterých sponzorované děti žijí, nám programy adopce na dálku, stejně jako ostatní rozvojová pomoc, prostřednictvím svých propagačních a informačních materiálů předkládají a neustále opakují zmíněný ponižující a degradující obraz zemí Jihu a jejich obyvatel, a vytvářejí v nás tak zavádějící a zastaralý pohled na světovou chudobu i na samotné strategie k jejímu překonání (Small 1997: 585). Této otázce se v kontextu rozvojových organizací obecně věnoval Jürgen Lissner ve své studii "*The Politics of Altruism. A Study of the Political Behaviour of Voluntary Development Agencies*", v níž představil výsledky svého výzkumu reklam, propagačních materiálů a publikací rozvojových organizací. Zjistil, že základní zpráva těchto materiálů byla u většiny organizací stejná – rozvojový problém se nachází v nízko-příjmových zemích, standard života obyvatel vysoko-příjmových zemí je výsledkem jejich vlastních snah a jedinou věcí, kterou je pro chudé země možné udělat, je opatřit jim více zdrojů pomoci (Lissner 1977: 158).

4.4.4 Program spíše obchodem a reklamním trikem než pomocí

S předáváním zavádějících a zastaralých pohledů na světovou chudobu a strategie k jejímu překonání je úzce spojená i kritika, dle které bývají programy adopce na dálku spíše než programy zaměřené na pomoc potřebným označované přízvisky „velký byznys“ a „průmysl“, ze kterého spíše než chudé děti profitují samotné organizace (viz např. roční příjem sponzorské organizace World Vision, který činí cca půl bilionu dolarů a slova jejího mluvčího Garyho Roebbelena: „*Sponzorství je velmi efektivní způsob dělání našeho marketingu.*“). (Shaw 1989: online). Adopce na dálku tak bývá označována za lukrativní formu zajištění dlouhodobých finančních prostředků, účinným marketingovým tahem a nejjistějším fundraisigovým prostředkem, jak od potenciálních dárců přilákat peníze, a to vše dokonalým reklamním trikem – působením na city potenciálních dárců směřováním „pomoci“ chudým dětem, které jsou prostřednictvím velmi účinných reklam a propagačních materiálů vyobrazovány jako smutné oběti svých rodičů, kteří nejsou schopny je zabezpečit, a jež tudíž za svou situaci vlastně nemohou (Anderson 1998: online; srv. Moore 1998: online). Podobný názor má i Tomáš Ryška:

„Dítě slouží mezinárodní humanitární komunitě jako ztělesnění elementární dobroty a jako symbol světové harmonie – jako trpitelé, jako vizionáři pravdy, jako ambasadorové míru či jako zhmotnění budoucnosti. Užívané způsoby humanitárního marketingu povzbuzují spotřebu „dobra“ a humanitárních ideálů, zatímco se z dětí stává předmět oné spotřeby“ (Ryška 2010: 251).

Zmíněné reklamy a materiály obvykle ani neopomenou zdůraznit, že člověk může změnit život chudého dítěte pouze tím, že se stane sponzorem a bude zasílat finanční částky, které jsou pro něj samotného zanedbatelné, ovšem pro dítě mají význam života. „*Programy adopce na*

dálku udržují mýtus, že štěstí jediného dítěte může být zajištěno měsíčním darem. Je to lichotivý nápad západnímu dárci, ale (...) blahobyť dětí je závislý na druhu života, který jsou jejich rodiče schopni vést.“ (Siegle 2008: 91). Podobně jsou potenciální sponzoři lákáni i na získání dobrého pocitu⁷ a konkrétnost pomoci, což je společně s nízkými příspěvky tím hlavním, co adopci na dálku jako produkt prodává, přičemž poté, co se člověk stane sponzorem, se od něj organizace bude snažit získat víc peněz, a to částečně i z důvodu, že samotný provoz tohoto byznysu je velice finančně nákladný (Shaw 1989: online; srv. Livezey 1981: online).

4.4.5 Finanční náročnost programu

Právě finanční nákladnost bývá adopci na dálku rovněž hojně vyčítána. Organizace tuto situaci řeší strháváním určitých procent z částky zasílané sponzorem, kdy daný podíl směřuje na uhrazení nejrůznějších administrativních nákladů organizace, přičemž zejména u zahraničních organizací jsou citelnými položkami kromě zmíněné reklamy i zaslání a překlad dopisů, fotografií a dokumentů dítěte jeho sponzorovi, přičemž v krajních případech tak po sečtení veškerých položek může cena za tyto služby přesáhnout i samotnou částku, kterou dítě skutečně za měsíc obdrží (Shaw 1989: online; srv. Siegle 2008: 91). (procentuální využití příspěvku ADCH Praha viz Obr. 2 v příloze). Když se i na tento fakt podíváme kritickými očima, zjistíme, že tyto finance tak bývají vynakládány spíše ve prospěch sponzora, který má být tímto přesvědčen o správném využívání svých peněz a o smyslu své pomoci, namísto toho, aby byly vynakládány ve prospěch dítěte (New Internationalist 1989:

⁷ Dle Ryšky jsou v Thajsku zakládány sirotčince, do kterých rodiče v dobré víře získání vzdělání umisťují své děti, jež jsou poté nabízeny ke sponzorství. Ve skutečnosti je vše tedy reklamním trikem, jak získat od západních sponzorů peníze, neboť slovo „sirotek“ vyvolává více soucitu. Za stejným účelem je každému dítěti pracovníky misíí vytvořen příběh, který nejčastěji obsahuje slova jako *chudoba*, *vzdělání*, *budoucnost*, *Bůh*, což má u obyvatel Západu vytvořit silné emoce a pocit zodpovědnosti za osud dítěte a přimět je tak k zaslání finančního daru (Ryška 2000).

online). Možný přínos, který by zasílání celé částky mohlo na život dítěte mít, si lze tudíž pouze domýšlet.

4.4.6 Program pouhou „kapkou v moři“

Jinou problematickou oblastí je, že programy pomáhají pouze několika vyvoleným jednotlivcům, v dané společnosti tudíž nic nemění a neřeší ani skutečné problémy, jako jsou chudoba a negramotnost, které dané země sužují, a které jejich obyvatelům brání v lepším životě (Stalker 1982: online). Na tento problém upozorňuje např. i ředitelka Českého výboru UNICEF, Pavla Gomba, jež ve své knize „*Slyšíte nás?*“ programy adopce nad dálku považuje za dobře míněnou snahu lidí, kteří chtějí pomoci, na druhou stranu je ale přirovnává ke kapce v moři:

„Vždyť jaký smysl má to, že pošleme Aničku do školy, když v této škole chybí kvalitní zázemí a vybavení, kvalifikovaní a dobře placení učitelé a její tři mladší sourozenci do školy chodit nemohou, protože nebyli do programu zahrnuti? Jaký to má smysl, když se každý den Anička vrací do stejně chudé a zanedbané vesnice a musí rodičům pomáhat, aby vůbec přežili? Řešení je někde jinde, a pokud chceme opravdu pomoci, měli bychom se vzácnými prostředky nakládat tak, aby se pomoc netříštila, ale naopak dosahovala konkrétních a systémových výsledků.“ (Gomba 2003: 108).

Jako lepší varianta pomoci dle jejího názoru a názoru i ostatních kritiků spočívá v zaměření se na pomoc celé komunitě či vesnici např. doprovodnými rozvojovými programy, jež se pokoušejí pozvednout celou oblast a dávají šanci všem jejím obyvatelům bez výhrad, či v pokusech o nastolení změn v celém systému jako je např. systémové zrušení školného. (Gomba 2003: 108). Podobný názor má i Lucy Sigle: „*Vaše peníze (...) mohou lépe sloužit svým směřováním na sociální nebo praktický program pro širší komunitu – např. na sanitární program? Až na*

to, že latrína Vám nebude posílat měsíčně aktualizovaný dopis, který si můžete připevnit na lednici.“ (Siegle 2008: 91).

4.4.7 Selektivnost programu

Problematický je i fakt, že tyto programy jsou příliš selektivní, kdy je pomoc poskytována pouze jednomu dítěti z rodiny, což ovšem samotné organizace jako problém nevidí. *„Celá rodina si uvědomuje, že když jeden z členů rodiny dosáhne lepšího vzdělání a díky tomu se zapojí do pracovního procesu, bude tím zajištěna celá rodina. Pomoc jednomu členovi rodiny je vnímána jako pomoc celé rodině“.* (ADCH Hradec Králové 2013: online)

Jak lze odvodit, na druhou stranu ovšem tento přístup a z něj vzniklá nespravedlivá situace neúmyslně podporuje nerovnosti, a do společnosti, která je již tak stratifikovaná (bohatí x chudí, černí x bílí), přináší další rozdělení – na děti sponzorované a nesponzorované, což v komunitě i v samotné rodině může působit mnoho nepříjemností a brání skutečným změnám (Stalker 1989; srv. Humanium 2013: online). Na vybrané, a tím i na privilegované dítě, mohou jeho sourozenci žárlit, závidět mu, či jeho vybrání považovat za nespravedlivé a trpět pocitem méněcennosti, z toho, že nebyly vybrány i ony (Shaw 1989: 194). Záleží pak na daném „vyvoleném“ dítěti, jak se samo se svojí situací popasuje – buď se začne chovat povýšeně vůči ostatním, či se naopak uzavře, bude si pomoc vyčítat a trápit se pocity viny ve vztahu k nesponzorovaným přátelům (McQuillan 2003: 12; srv. Humanium 2013: online). K nerovnému zacházení může docházet i v samotné škole, kdy učitelé pravděpodobně věnují více svou pozornost dětem sponzorovaným, zatímco ostatní jsou svým způsobem zanedbávány (Stalker 1982: online). Jiné kritiky míří na možnost, že organizace si z rodiny vybírají vždy roztomilejší a fotogeničtější děti, u kterých je větší pravděpodobnost, že si je sponzor vybere a začne na ně přispívat. *„Víme, že děti, které jsou hezčí*

a vypadají na fotce chytřeji, mají větší šanci než ty s rozpláclým nosem, které chytře nevypadají. Není správné, aby do školy chodily jen hezké děti. Měly by tam být i ty škaredé.“ (Zídek 2011: online).

Negativní pocity ale mohou vzniknout i na straně rodičů sponzorovaného dítěte. Ti se mohou cítit pokořeni kvůli své neschopnosti zajistit potřeby svého dítěte a poskytnout mu to, co cizí člověk žijící mnoho kilometrů daleko může, a z toho, že se daný „cizinec“ ujal role, která by měla být jejich (New Internationalist 1989: online). Stejně tak mohou být frustrováni a cítit pocity bezmoci kvůli tomu, že podpora a s ní spojené výhody byly poskytnuty pouze jednomu z jejich dětí, v krajním případě se na své zbývající děti upnout a sponzorované dítě tak v podstatě oddělit od své rodiny a přátel (Humanium 2013: online; srv. Siegle 2008: 91).

4.4.8 Tvorba závislosti na pomoci „zvenčí“

Kritici programu hojně vyčítají možnost, že rodiny dítěte nejsou, až na výjimky, příliš vedeny k vlastní soběstačnosti, iniciativě a k alespoň částečnému podílení se na nákladech spojených se vzděláváním dítěte (New Internationalist 1989: online). Údajně je tak možné tvrdit, že tyto programy svojí podstatou mohou vytvářet u místních obyvatel jistou formu závislosti na pomoci „zvenčí“, uměle je podpírat, odradit je od vlastní iniciativy a tím zcela nabourávat podstatu rozvojových programů jako takových (Shaw 1989: 194; srv. Stalker 1982: online; Humanium 2013: online).

4.4.9 Neúčinnost a nejistota programu

Kromě toho, že programy neřeší problémy rozvojových zemí, se neúčinnost programu projevuje i v jiné oblasti. Po dokončení svých studií sponzorované dítě většinou ani jako vzdělaný člověk není schopno si ve svém prostředí najít uplatnění a zaměstnání odpovídající jeho vzdělání

(New Internationalist 1989: online). Tento jedinec je tak staven na křižovatku – buď odejde od rodiny a začne si hledat práci ve městě, či se rozhodne zůstat ve své vesnici a utápět se ve frustraci z toho, že nemůže získat práci hodnou jeho předchozímu úsilí. Tato marnost situace pak zcela pochopitelně může mít vliv i na ostatní děti či dospělé členy komunity, kteří nevidí ve vzdělávání potenciál pro zlepšení své situace a místo studia se tak věnují způsobu obživy po vzoru svých rodičů.⁸ Stejně tak nelze ani opomenout skutečnost, že programy adopce na dálku jsou velmi nejistým druhem pomoci, neboť sponzor může své zapojení v programu kdykoliv ukončit, čímž se dítě může rázem ocitnout bez prostředků. Je pravda, že pro tuto možnost mají organizace většinou vytvořeny speciální fondy, které do nalezení nového sponzora dítě podporují. Otázkou ale zůstává „bezednost“ těchto prostředků, zejména pak situace, kdy by již nemohlo být dítě financováno organizací, kdy člověka napadne otázka, co se s dítětem za této situace stane – školu přeruší či ji bude muset opustit a všechny jeho předchozí snahy vyjdou nazmar? (Humanium 2013: online).

4.4.10 Problematická oblast dopisů

Kritika se nevyhnula ani samotnému dopisování si s dítětem. Problematický je fakt, že dítě je povinno svému „adoptivnímu rodiči“ alespoň jednou za čas napsat, jelikož organizace sponzorovi garantují za určitou dobu zaslání alespoň jednoho dopisu. Dítě tedy dopisy psát musí, přičemž na samotný proces psaní dohlíží koordinátor místní partnerské organizace přímo v místě jeho bydliště, který neopomíná dítěti připomenout, aby do dopisu napsalo, jak je vděčné za příspěvky od sponzora. Pokud se na tento fakt opět podíváme očima kritika, dochází

⁸ To ostatně dokládá i Tomáš Ryška na základě svého výzkumu u thajských Akhaů. „Zkušenost ukazuje, že vzdělání mladým Akhaům nezajistí „lepší životy“. Ti, kteří nemají občanství, nezískají doklad o svém vzdělání. Společně s těmi, kteří občanství mají, se zároveň potýkají s nepřátelským prostředím thajské společnosti. (...) Nakonec pouze velmi málo z nich žije „spokojený život“. (Ryška 2010: 244).

tímto k neustálému ponižování dětí, které musejí být stále sponzorovi vděčné, navíc vděčné za něco, co by mělo být jeho základním lidským právem (Shaw 1989: 194; srv. New Internationalist 1989: online). Tímto zdůrazňováním vděku v dopise se opět reprodukuje ona výše uvedená stylizace do pozice těch podřízených a vděčných za jakoukoliv pomoc od bohatých sponzorů, a tudíž i k reprodukci situace, kdy „aktivní bohatý“ pomáhá „pasivnímu chudému“ (Humanium 2013: online).

V otázce dopisů je hojně kritizována i možná manipulace s dopisy od dětí pracovníky partnerských organizací. Z jejich strany má údajně docházet k úpravám a cenzuře dopisů, kdy jsou odstraňovány pasáže, které mohou být pro obě strany – dítě i sponzora – nevhodné, či by si je mohly nevhodně vyložit (Stalker 1982: online; srv. New Internationalist 1989: online). V horším případě je možné se setkat s kritikami, které tvrdí, že samotné dítě dopis sponzorovi ani nepíše, a tuto jeho roli zastupují právě pracovníci organizací, kteří do něj napíší to, co je vhodné, příp. je dětem obsah dopisu předepsán na tabuli, ony ho pouze přepisují a samotnému obsahu de facto ani nemusí nerozumět (Rozvojové středisko ADCH Praha 2004: 10; srv. Humanium 2013: online).

Opomenout nelze ani možnost vzniku kulturní zmatení dítěte, ke kterému dochází např. v situacích, kdy dítě od sponzora odlišného náboženského či politického přesvědčení např. obdrží dárky týkající se jiného náboženství, než s jakým se běžně setkává, a musí na to v dopise nějakým způsobem reagovat (McQuillan 2003; srv. New Internationalist 1989: online). Lucy Siegle toto popisuje na příkladu, kdy jsou děti, které nic nevědí o Vánocích, nuceny posílat vánoční přání, a podobně lze dle jejího názoru pokračovat i dále: „*Představte si, že jste křesťan a bohatý Arab sponzorující Vaše dítě mu zašle dárky a obrázky svého přepychového života a kopii Koránu ke čtení.*“ (Siegle 2008: 91; srv. Humanium 2013: online).

4.4.11 Vznik nespelnitelných tužeb

Přirozeností sponzorství je, že generuje osobní vztah mezi dárcem a dítětem, který je pro obě strany viděn jako výhodný. Na druhou stranu může ale u obou zúčastněných stran vytvářet jistá očekávání, která se nedaří splnit. Ze strany dítěte mohou vzniknout nereálná očekávání, naděje, prázdné aspirace, touhy a sny (např. že si pro něj sponzor přijede a odveze ho do své země) i přesto, že je sponzor do dopisu nenapíše (New Internationalist 1989: online). Tyto a jiné touhy dítěte ovšem nemohou být v drtivé většině splněny, což se u dítěte projevuje pocity frustrace, zklamání a prohlubováním jeho nespokojenosti se svým životem a sociálním prostředím, ve kterém žije.

Opačně mohou nereálná očekávání vzniknout i ze strany sponzora, který si stejně jako dítě může od programu slibovat něco víc, např. ohledně původně očekávaných studijních výsledků dítěte (Humanium 2013: online; srv. Stalker 1982: online; Siegle 2008: 91).

4.4.12 Vliv sponzora

Kromě výše nastíněného možného vlivu ze strany organizace se naskýtá i možnost vlivu sponzora. U něj princip a podstata programu zejména při delším sponzorování mnohdy vytváří dojem, že má zákonná práva nad „svým“ dítětem, či právo ovlivňovat jeho osobní a duchovní rozvoj. V krajním případě může docházet k takovému vztahu mezi sponzorem a dítětem, který mnohdy dosahuje až autoritářského charakteru, kdy se sponzor snaží vykonávat určitý vliv a autoritu nad dítětem (Humanium 2013: online).

5 METODOLOGIE

Jak již bylo uvedeno v úvodu, záměrem práce bylo uchopit programy adopce na dálku perspektivou dvou skupin jejich zapojených účastníků – samotných „adoptivních rodičů“ a realizátorů programu. Prvotním záměrem výzkumu bylo zmapovat, jaké sociodemografické proměnné vstupují do programů adopce na dálku, kdy bylo cílem zjistit, jací lidé se nejčastěji stávají sponzory dětí a realizátory těchto programů. Na tuto oblast navazoval další cíl výzkumu, a to zjistit, jaké motivy vedly respondenty k tomu, které že se do tohoto druhu rozvojové spolupráce zapojili, přičemž se zde naskýtá možnost, že se tyto motivy budou v závislosti na sociokulturním zázemí respondentů, byť třeba jen nepatrně, lišit. Na oblast motivů úzce navazuje i otázka, jak sponzoři a realizátoři vůbec programy adopce na dálku vnímají, kdy bylo cílem zprostředkovat vzhled do významů, jež lidé svému zapojení do programu přiřkládají, a objasnit, co od svého zapojení do programu očekávají. Konečným bodem výzkumu bylo zmapovat představy sponzorů a realizátorů o světě, ve kterém takto podporované děti žijí, neboť i v této oblasti lze vzhledem k pozici respondentů v soukolí programu očekávat, že se představy obou skupin budou určitým způsobem lišit.

Vzhledem k charakteru tohoto výzkumu, kdy je záměrem získat informace o životě, jednání, názorech a pocitech respondentů, byl v rámci metodologie zvolen kvalitativní výzkum. Tato výzkumná metoda je vhodná pro uchopení individuálních konotací ke zkoumanému tématu, odhalení podstaty zkušenosti respondentů se zkoumaným jevem, získání názorů a detailních informací, které kvantitativní metody pouze obtížně zachycují (Strauss, Corbinová 1999: 11). Data od respondentů byla získávána polostrukturovanými individuálními rozhovory (označované též jako *rozhovory pomocí návodu*), které vzhledem k výzkumné otázce představují nejvhodnější způsob sběru dat. Mezi jejich hlavní výhody patří mj. časová úspora, vysoká reliabilita a možnost respondenta rozsáhle odpovídat na stanovené téma, aniž by byl jakkoli omezován striktně

vymezenou otázkou, čímž má možnost vypovídat i o tématech, která původně nebyla do osnovy rozhovoru zařazena. Počáteční fáze rozhovorů spočívala v nastudování literatury týkající se programů adopce na dálku, zorientování se ve zkoumané problematice a v osvojení si související terminologie. Na základě získaných znalostí a vzhledem k záměru výzkumu byla následně stanovena obecná témata, která bylo nutné v rozhovoru obsáhnout, a přibližná vymezení otázek, jež v rámci jednotlivých témat vedou badatele k získání relevantních dat. Zmíněná témata i otázky byly posléze začleněny do osnovy (viz Tab. 5 a 6 v příloze), která je podstatou tohoto druhu rozhovorů. Samotné vypracování osnovy nutí badatele o daném problému přemýšlet, odhadnout, kam může rozhovor směřovat, jak respondent může na otázky odpovědět a zároveň zajistí, aby nebylo během rozhovoru žádné téma opomenuto. Vzhledem k tomu, že v osnově je pořadí otázek pouze doporučené, nelze ji označit za přesný řád rozhovoru, ale naopak je možné v závislosti na toku rozhovoru pořadí otázek obměňovat, přidávat, či dle konkrétní situace přizpůsobovat formulaci otázek. Jako další přínos tohoto druhu rozhovorů je možné zmínit fakt, že osnova zásluhou obsažených témat zároveň vede k pohodlnější analýze dat (Bernard 2006: 212; srv. Hendl 2005: 174).

Sběr dat probíhal v období od února do března roku 2014. Záměrem výzkumu bylo oslovit dvě skupiny respondentů – „adoptivní rodiče“ neboli sponzory dětí v rozvojových zemích, a koordinátory programu adopce na dálku. Respondenti byli vybráni prostřednictvím nepravděpodobnostního účelového výběru, který je založený pouze na úsudku výzkumníka, jenž stanovuje kritéria, která by měli respondenti splňovat a rovněž určuje, kolik a jací respondenti budou do výběru zahrnuti (Bernard 2006: 145). V případě tohoto výzkumu byly stanoveny dva typy kritérií – respondent musel být starší 18 let a musel být do programu adopce na dálku zapojen v pozici sponzora dítěte/děti či

koordinátora alespoň po dobu jednoho roku. Tím bylo zajištěno, že vybrané osoby byly pro daný výzkum vhodné.

Co se týče kategorie sponzorů, první dva respondenty jsem získala prostřednictvím svých sociálních sítí a další dva metodou sněhové koule (*snowball sampling*). (Bernard 2006: 94). Čtyři respondenti z řad sponzorů se k participaci na výzkumu dobrovolně přihlásili po přečtení mé žádosti o pomoc s výzkumem, kterou jsem vyvěsila na sociální síť a diskusní fóra, jejichž obsahem byly mj. i programy adopce na dálku. Do výzkumu se v pozici „adoptivních rodičů“ zapojilo celkem šest žen a dva muži, ve věku od 29 do 66 let. V případě respondentů-realizátorů první krok v získání respondentů spočíval v kontaktování organizací zprostředkovávajících program adopce na dálku prostřednictvím e-mailu, v němž jsem vysvětlila záměr výzkumu, jeho dílčí cíle, výzkumnou metodu a ujištění o zachování anonymity a použití získaných informací pouze pro potřeby výzkumu. Tímto způsobem se do výzkumu zapojili tři ženy a dva muži ve věku od 26 do 44 let. Počet respondentů se v obou kategoriích odvíjel od nasycení vzorku (Guest et al 2006: 59–60). Základní informace o respondentech je možné nalézt v tabulkách níže (podrobnější tabulka respondentů-sponzorů viz příloha Tab. 4):

Tab. 2 *Tabulka respondentů-sponzorů*

Respondent	Věk	Vzdělání	Zaměstnání	Místo bydliště
Jana	29	VŠ	Učitelka na SŠ, překladatelka	Plzeň
Katka	37	VŠ	Zdravotní sestra	Buštěhrad
Lucie	38	VOŠ	Laborantka	Kout na Šumavě
Zdeněk	43	SŠ	Řídící pracovník ve výrobě	Plzeň
Jitka	30	SŠ	Provozní a obsluha herny	Domažlice
Miroslav	43	SŠ	Vedoucí materiálů technického zabezpečení ve firmě	Plzeň
Veronika	32	SŠ	Učitelka	Plzeň
Anna	66	SŠ	Důchodce	Chvaletice

Tab. 3 *Tabulka respondentů-realizátorů*

Respondent	Věk	Vzdělání	Místo bydliště
Jiří	44	VŠ	Plzeň
Šárka	42	SŠ	Plzeň
Pavel	35	VŠ	Praha
Eliška	26	VŠ	Praha
Radka	25	VŠ	Praha

Respondenti měli možnost výběru místa, kde se měl rozhovor odehrávat. V případě sponzorů tak rozhovory probíhaly zejména v kavárnách, zatímco v případě koordinátorů převážně v sídle dané organizace. Při rozhovorech jsem nejprve nechala respondenty volně povídat o sobě a následně jsem se zaměřila na konkrétní otázky, které měly přinést informace pro zodpovězení stanovených cílů. Otázky byly pokládány volně, cílem rozhovorů bylo podporovat respondenty, aby se vyjadřovali ve svých vlastních termínech, a rovněž zajistit, aby sami určovali chod rozhovoru. Struktura rozhovorů se v průběhu výzkumu příliš nezměnila, pouze byl na základě prvních rozhovorů kladen intenzivnější důraz na některá témata. Všechny rozhovory byly nahrávány na diktafon se svolením každého respondenta, který byl ujištěn o zachování anonymity a o použití rozhovoru pouze pro potřeby diplomové práce. Z důvodu zachování příslibeného soukromí respondentů byla veškerá data anonymizována a v rámci vyhodnocení dat jsou k označení respondenta používána jména, která ovšem neodpovídají jejich pravým jménům. Nahrané rozhovory, jejichž délka se pohybovala v rozmezí od 35 do 70 minut, byly následně přepsány pomocí softwarového programu F4, jenž umožňuje transkripci audio a video záznamů.

Získané přepisy byly manuálně kódovány otevřeným typem kódování. V prvním kroku byly přepsané rozhovory rozděleny do segmentů, v nichž byly hledány pravidelnosti a vyznačeny důležité pasáže, k nimž byla na základě jejich souvislosti a významů přiřazována

klíčová slova (*kódy*). Seznam kódů z prvního rozhovoru byl následně použit i na ostatní rozhovory s tím, že byl tento seznam postupně doplňován o nové kódy, které se v nich objevily. Navzájem související kódy byly shrnuty pod širší kategorie, které byly pojmenovány a posléze dávány do vzájemného vztahu s ostatními kategoriemi, čímž vznikly tématické celky (Strauss, Corbinová 1999: 42–48). Vzhledem k tomu, že u osmého, příp. u pátého rozhovoru již v rámci analýzy nebyly vytvářeny nové kódy, došlo k nasycení obsahové kapacity a vzniku předpokladu, že další rozhovory by již žádné nové informace nepřinesly.

6 ANALÝZA DAT

Následující strany jsou věnovány analýze a interpretaci dat získaných od respondentů. Pro lepší přehlednost je analýza dat rozdělena do dvou podkapitol, ve kterých jsou zvláště analyzována a interpretována data od sponzorů a realizátorů programu adopce na dálku. Pro doplnění analýzy dat a pro dokreslení konkrétního zkoumaného tématu jsou užívány úryvky z rozhovorů, jejichž podoba a formulace, včetně neformálních výrazů, byly z hlediska zachování autentičnosti zachovány.

6.1 Programy adopce na dálku z hlediska sponzorů

6.1.1 Sociodemografické proměnné v programech adopce na dálku

Jak již bylo zmíněno, případný zájemce se do programu adopce na dálku může zapojit jako placený koordinátor, dobrovolník a adoptivní rodič. Poslední dvě možnosti můžeme označit za altruistické či prosociální chování, jež bývá označováno za vyvrcholení chování sociálního, a které představuje „... širokou kategorii činností, které jsou definované významnou částí společnosti a/nebo její sociální skupinou jako obecně prospěšné ostatním lidem.“ (Penner et al. 2005: 2). V otázce

prosociálního a altruistického chování bylo provedeno mnoho výzkumů, které se pokusily doložit souvislost mezi sociodemografickými proměnnými – pohlaví, věk, vzdělání, socioekonomický status a urbanizační tendence – a tendencemi k tomuto jednání. I přes množství provedených výzkumů a vydaných studií ovšem dodnes nelze jednoznačně říci, že by se odborníci zabývající touto problematikou dobrali jasného stanoviska, a otázkou tedy zůstává, zda vůbec nějaké souvislosti existují. Proto ani v následující analýze není záměrem vyvozovat pevné závěry, neboť kromě zmíněných neprůkazných informací, zde hraje roli i velikost výzkumného vzorku, která nedovoluje výsledky výzkumu aplikovat na celou společnost.

Na realizátory programu adopce na dálku směřovala v první řadě otázka ohledně poměru zapojených sponzorů z hlediska pohlaví, kdy bylo záměrem zjistit, zda se konkrétně v jejich organizaci nesetkávají s tím, že by v pozici sponzorů převažovali muži či ženy. Vzhledem k tomu, že některé organizace si údajně statistiky svých sponzorů nevedou, musela jsem se spokojit s odpovědí respondentů-realizátorů Pavla, jenž vypověděl, že v jejich programu mají v současné době zapojeno celkem 61 sponzorů, z nichž 21 sponzorů představují manželské páry a 6 organizací, a v rámci individuální adopce je zapojeno 26 sponzorů-žen a 8 sponzorů-mužů.

Z jeho pohledu tak v programech adopce na dálku vyplývá převaha žen, což by mohlo potvrzovat zažitá stereotypy typu symbolu ženy jako matky-opatrovnice, a některé odborné názory (např. Feldman 1985; Nakonečný 2000), dle kterých se altruistickému jednání – což adopce na dálku bezpochyby je – věnují více právě ženy, což má způsobeno zejména tím, že mají být vůči potřebám ostatních vnímavější, a nemalý podíl na jejich zapojení má mít i mateřský instinkt a menší potřeba se

prosazovat, čímž mají mít ženy více času na to, aby se mohly tomuto jednání věnovat⁹.

U otázky pohlaví zůstaneme i v případě samotných sponzorovaných dětí. Peter Ove (2013) tvrdí, že pohlaví sponzora má hrát významnou roli při výběru pohlaví dítěte, kdy má doslova platit, že touha po chlapci či dívce vyplývá z genderu samotného sponzora. Ove tímto předpokládá, že jelikož se do programů adopce na dálku zapojují více ženy, mezi sponzorovanými dětmi by tímto měly převažovat dívky. Tento předpoklad ovšem výzkum nepotvrdil, kdy i přesto, že mezi respondenty-„rodiči“ převažují ženy, většinu jejich sponzorovaných dětí tvoří chlapci. Oveho předpoklad nepotvrdily ani odpovědi realizátorů, kteří poměr mezi počtem adoptovaných děvčat a chlapců označili za přibližně stejný, kdy si dle jejich názoru sponzoři nejspíše uvědomují, že obě pohlaví potřebují pomoc, příp. hovořili o tom, že sponzoři nechávají výběr dítěte na nich samotných, protože dle nich právě realizátoři nejlépe vědí, které dítě potřebuje podporu akutněji.

„V našem programu máme děti zhruba půl na půl, nedá se říct, že by některé pohlaví sponzoři vyloženě upřednostňovali. Motivace pro holčičky je většinou, že si adoptivní rodiče myslí, že to mají holčičky těžší, nebo že mají menší šanci na vzdělání, protože se chlapci cení více. Z tohoto důvodu, chtějí některé podporovat dívenky. Chlapce zase adoptují ti, kteří si myslí, že mají větší šanci dosáhnout na vysokoškolské vzdělání, což je pravda, a jsou si vědomi toho, že muž většinou živí rodinu a tím, že dají chlapci možnost vzdělání, dají mu tím i větší šanci na

⁹ V ČR ke stejnému závěru došla L. Osecká, která nalézala rozdíly v altruistickém chování již u dětí. Dle jejího výzkumu mají dívky upřednostňovat hodnoty jako prospěšnost, péči, pomoc a porozumění druhým, jsou více empatické, mají zvýšenou snahu vycházet vstříc potřebám druhých, jsou více emocionálně zainteresované ve vztahu k druhým, zatímco chlapcům lze přičíst mírně egoistické ladění, kdy za významnější hodnotu považují osobní úspěch a oblast racionálna. (Macho 2008: 30, 64). Jiné výzkumy (např. Penner et al. 2005; Karásek 2004) naopak žádné markantní rozdíly v tendenci chovat se prosociálně v závislosti na pohlaví nezaznamenaly.

lepší práci a tím dají větší šanci celé jeho rodině na lepší život.“
(Radka)

„V dnešní době u nás většina dárců zaškrťává, že je jim to zcela jedno a výběr nechávají na nás. Pokud si někdo přeje pohlaví, souvisí to většinou třeba s rozložením pohlaví v rodině. Např. rodina s dvěma syny a jednou dcerou si přeje dceru, aby byl počet vyrovnaný.“ (Eliška)

Má otázka, se kterou jsem se proto obrátila na respondenty-rodíče, zněla, zdali si při svém výběru dítěte úmyslně vybírali holčičku či chlapce, a jaké ke své volbě měli důvody. Většina respondentů se shodla na tom, že pohlaví při jejich výběru nebylo tím hlavním kritériem, samotnou volbu pohlaví dítěte tudíž ponechali náhodě, svému instinktu a víře v to, že co se má stát, se stane. Jiní sponzoři naopak měli o „svém“ budoucím dítěti jasnou představu, kterou zdůvodňovali zejména výše potvrzeným přesvědčením o těžších podmínkách života daného pohlaví v rozvojových zemích, kdy např. respondentka Katka zmínila, že si v rámci skupinového sponzorství s kolegyněmi záměrně osvojila holčičku, neboť byly společně přesvědčeny, že život dívek je v chudých zemích v porovnání s životy chlapců celkově náročnější. V rovině záměrného výběru se objevila i výpověď, dle které respondentka Lucie měla o dítěti jasnou představu, kdy si původně chtěla osvojit chlapce, nicméně vzhledem k aktuální nabídce zprostředkující organizace, ve které v moment výběru žádní chlapci nebyli, se musela této své představě vzdát.

„Ne, to byla náhoda, byl první v nabídce, tak jsem si ho vzala. Žádný úmysl v tom nebyl. Víte, on ten samotný výběr dítěte jako takový mi připadá trochu podřadný, srovnatelný s výběrem křečka ve zverimexu, proto jsem nevybírala a adoptovala první dítě z nabídky. Ale chápu, že je to nejpohodlnější a nejjednodušší způsob, jak se adoptivní rodič dostane k samotné adopci dítěte.“ (Jitka)

„No tak nejprve jsem chtěla černouška (smích), ale ten v té době nebyl v nabídce, tak jsem si vybrala malou indickou holčičku.“ (Lucie)

Z hlediska odborné literatury nejasná situace zůstává i v otázce spojitosti mezi prosociálním chováním a věkem. Jak bylo přiblíženo výše, nejmladší respondent-sponzor dosáhl věku 29 let a nejstarší 66 let, přičemž se nejvíce respondentů nacházelo ve věkové skupině 30–43 let. Co se týče věkového profilu „adoptivních rodičů“ zapojených do programu, realizátoři se ve svých odpovědích shodli na tom, že nejvíce se zapojují lidé v produktivním věku 30–50 let a senioři, naopak menšinu tvoří mladí lidé do 30 let.

„Je to velmi různé. V našem programu spolupracujeme s adoptivními rodiči, kteří jsou ještě sami studenty, podporu poskytují i senioři, stejně tak jako rodiny s dětmi a díky rozvojovému vzdělávání se hodně zapojují také školy. Na začátku si myslím, že to bylo hodně o seniorech, o katolických lidech, takže spíš ti starší. Důvod byl jasný - potřeba vidět něco konkrétního, vědět kam moje peníze směřují. Momentálně je to dost vyvážené, i když víc se teď asi díky internetu zapojují lidé středního věku, kteří jsou již zajištěni a mají snazší možnost pomoci nějakému dítěti z Afriky. Ale rozhodně nelze říci, jak vypadá typický zájemce o adopci na dálku.“ (Eliška)

Pokud se zaměříme na věk aktuálně „adoptovaných“ dětí, z výzkumu je patrné, že se nejčastěji pohybuje v rozmezí od 12 do 14 let, nejmladšímu podporovanému dítěti je 9 let a nejstaršímu 19 let. Na otázku, jak staré děti si „adoptivní rodiče“ u zprostředkovatelských organizací nejvíce vybírají, jsem se dozvěděla, že sponzoři dávají přednost spíše mladším dětem od 5 do 10 let věku v porovnání se staršími dětmi. Realizátoři usoudili, že tato skutečnost je nejspíše způsobena tím že lidé mají obecně více soucitu s mladšími dětmi a jejich

fotografie v nich vyvolají v zájemci větší potřebu pomoc zaslat. Pokud si i přesto někdo osvojí starší dítě, je to dle jejich názoru způsobeno zejména finančními okolnostmi, kdy zasílaná pomoc netrvá tak dlouho a není tak finančně nákladná, příp. za tím stojí to, že sponzoři mohou se starším dítětem lépe komunikovat prostřednictvím dopisů.

„Nejvíc bych řekla, že převažují menší děti, což je ale spojeno s tím, že obecně adoptujeme děti ve věku, kdy nastupují na ZŠ, aby ta pomoc mohla být dlouhodobá a obě strany mohly po nějaké době vidět posun či vývoj. Pokud ale najdeme potřebné dítě ve starším věku, zařadíme ho samozřejmě také, ale ty menší děti určitě převažují, takže ty jsou pak logicky adoptovány více. Čím je to způsobené, je těžko říct, ale nejspíš v tom hraje roli soucit, dlouhodobost pomoci a jistá roztomilost mladších dětí, takže ty jsou pak víc osvojovány, ale je to pouze můj předpoklad.“ (Eliška)

„Máme adoptováno více malých dětí. Nejrychleji se adoptují právě malé děti ve věku od 5 let do 10 let. Jde hlavně o psychologické hledisko. Malé, roztomilé dítě na fotografii vyvolá v zájemci větší potřebu zajistit mu vzdělání a pomoc. Starší děti nebo ty, které na fotografii nevypadají tak hezky, se adoptují obtížněji.“ (Radka)

I v této oblasti má otázka na sponzory směřovala na zjištění, zdali bylo jejich záměrem sponzorovat mladší či starší dítě, a co je k této jejich volbě vedlo. Odpovědi respondentů byly různé, ale nejvíce mezi nimi převažoval názor, že si spíše vzali menší dítě z důvodu, aby ho mohli podporovat co nejdéle a nejlépe po celou dobu jeho školní docházky, příp. si naopak vybrali větší dítě, kdy s ohledem na finanční náročnost podpory potřebovali, aby adopce netrvala příliš dlouho. Další respondenti svou volbu zdůvodňovali opět aktuální nabídkou organizace, kdy dítě ve chtěné věkové kategorii momentálně nebylo k dispozici, dále

respondentka Lucie uvedla, že si vybrala sedmileté dítě na základě toho, v kolika letech začínají děti se školní docházkou u nás, a respondent Zdeněk odpověděl, že kritérium věku bylo při jeho výběru dítěte zásadním, neboť si přál osvojit dítě, které je zhruba stejně staré jako jeho vlastní děti, čímž chtěl dosáhnout toho, že ke sponzorovanému dítěti budou mít jeho „sourozenci“ blíže a celkově o něj budou mít větší zájem.

„... bylo to úmyslně, byly to děvčata, který už byly starší, který už vlastně nikdo nechtěl asi proto, že většinou už šly do puberty a děvčata stály víc (...) Já jsem věděla, že když je to děvčátko takhle větší, tak už ty náklady jako na hygienu a tohle jsou větší, no prostě dopívající dívka, co si budeme povídat, že jo. (...) A teď taky já jsem potřebovala, aby to nebyl běh na deset let, ale jenom na pět, protože nevím, co se mnou bude, nevím, jak na tom budu, mám zdravotní potíže (...) Takže sem si brala větší hlavně proto, abych to všechno zvládla a jednak proto, že jsem měla dojem, že ty nároky na to placení jsou samozřejmě větší během dospívání, a pak abych je zvládla dovést do konce školy, protože to je strašně důležitý, aby to dítě nezůstalo takhle bezprizorní, když to tak řeknu.“ (Anna)

Kromě pohlaví a věku dle výzkumů do tendence k prosociálnímu chování promlouvá i socioekonomický status daného jedince. Již zmíněný Louis Penner v této oblasti tvrdí, že na charitativní účely přispívají spíše bohatší lidé, což může být jednak způsobeno tím, že mají na tyto činnosti více času, příp. to může být způsobeno větším povědomím o problémech druhých, větší empatií za jejich utrpení a očekáváním větší efektivity (Penner et al. 2005: 12). Zcela opačný názor má Robert W. Friedrichs, který tvrdí, že vysoký status člověka snižuje jeho altruistické cítění, a proto lze vyšší altruismus zaznamenat spíše u středních a nižších statusových tříd v porovnání s třídami vyššími (Friedrichs 1960: 505–508). Ať tak či onak, mezi respondenty v drtivé většině převažují pracující lidé, kteří nepříznivou ekonomickou situaci souhlasně označili za zásadní

aspekt při rozhodování o počtu podporovaných dětí, a stejně tak i při uvažování o možném navýšení počtu sponzorovaných dětí do budoucna.

„Mám jen jeho. Víte, jsem rozvedený, platím hypotéku na byt, obě moje děti studují vysokou školu, podporuju ho sám, ale v současnosti už z rodinného rozpočtu, vlastně s mými dětmi, i když ty si ještě nevydělávají, ale o financování se zajímají. (...) Ono s postupem, jak malej roste, roste i finanční náročnost a dvě a více dětí už by byly pro mě větší riziko, že bych je nemoh dlouhodobě podporovat, zato to jedno dítě je pro mě téměř bez rizika, že nebudu mít dost peněz na jeho podporu. Momentálně bych teda na víc jak jedno dítě nezvlád platit, ale do budoucna bych chtěl, ale až moje vlastní děti dostudují.“ (Zdeněk)

S otázkou socioekonomického statusu jako další determinanta prosociálního chování úzce souvisí vzdělání. V odborné literatuře se setkáváme s názorem, že charitativní činnosti se spíše věnují lidé s vyšším vzděláním, kdy např. Louis Penner tvrdí, že je to způsobeno tím, že na charitu a podobné prosociální jednání mají vzdělanější lidé jednoduše více času v porovnání s lidmi, kteří jsou v rámci svého povolání zaměstnání od hodiny (Penner et al. 2005: 12). K této možnosti některé výzkumy navíc přidávají zjištění, že se prosociálně více chovají lidé s humanitním vzděláním¹⁰, kdy existuje předpoklad, že „...člověk s větší altruistickou zaměřeností si bude již vybírat humanitní obor, který v něm jeho altruismus během studia ještě podpoří – člověk bude během studia více směřován ke kooperaci a bude v něm rozvíjena citlivost pro druhého člověka“. (Kociánová 2007: 22). V případě adoptivních sponzorů zapojených do výzkumu tato skutečnost ovšem příliš neplatí, neboť z osmi „adoptivních rodičů“ jich má celkem pět středoškolské vzdělání, zatímco vysokoškoláci se do výzkumu zapojili pouze tři. Převahu

¹⁰ Viz např. výzkum již zmíněného Karáska (2004), který sledoval míru altruismu u studentů humanitních a technických oborů, kdy zjistil, že vyšší míra altruismu se objevuje u studentů humanitních oborů (Kociánová 2007: 91).

středoškoláků jako sponzorů děti potvrdil i realizátor Pavel, který uvedl, že o vzdělání sponzorů nemá jeho organizace přesné informace, ale pokud by měl shrnout informace, které o sobě sponzoři uvedli při své registraci do programu, z počtu 61 sponzorů jich celkem 11 má vysokoškolský titul.

Stejně neprůkazný závěr přinesl výzkum i v otázce vlivu urbanizační tendence na prosociální chování, kdy Charles J. Holahan (1977) tvrdí, že se lze s vyšším altruistickým chováním setkat u obyvatel žijících na vesnici, kteří mají více udržovat sociální vazby a mají tak mít k altruistickému chování blíže než obyvatelé měst¹¹. V případě výzkumu nedošlo k naplnění ani této teze, neboť drtivá většina respondentů žije ve městě, nejvíce v Plzni a Praze. Tuto skutečnost doložil i realizátor Pavel, který odpověděl, že převaha sponzorů zapojených do jejich programu adopce na dálku žije ve městě (43 obyvatel města vs. 18 obyvatel venkova). Dle jeho názoru tento rozdíl může být způsoben tím, že program jeho organizace funguje ve městě a jeho obyvatelé tudíž mají o jeho existenci větší povědomí, na druhou stranu ovšem připouští o otázku možného vlivu financí, kterých dle jeho úsudku mají obyvatelé měst obecněji nejspíše více a mohou si tak dovolit sponzorovat dítě z rozvojové země.

6.1.1.1 Shrnutí podkapitoly 6.1.1

Odborná literatura nabízí mnoho protichůdných předpokladů, dle kterých lze nalézt spojitosti mezi altruistickým chováním a sociodemografickými proměnnými. Prvním záměrem výzkumu bylo i přesto zmapovat, jaké sociodemografické proměnné vstupují do programů adopce na dálku, a zjistit, jací lidé se stávají sponzory dětí a realizátory těchto programů.

¹¹ Barbara Haklová, která ve svém výzkumu sledovala altruisticky se angažující pracovníky v sociální sféře a předpoklad, že by do této činnosti více vstupovali lidé, kteří vyrostli na vesnici, nepotvrdila (Kociánová 2007: 91).

V obou kategoriích respondentů převažovaly ženy a převaha sponzorek byla potvrzena i realizátorem. Tento závěr by mohl potvrzovat zažití stereotypy a odborné názory, dle nichž se altruismu kvůli větší vnímavosti k potřebám druhých, mateřskému instinktu a menší potřebě se prosazovat věnují spíše ženy. Výzkum nepotvrdil Ovovu tezi (2013), dle které má pohlaví sponzora ovlivňovat pohlaví dítěte, kdy přes většinu žen mezi osvojenými dětmi převažovali chlapci. Oveho předpoklad nebyl nepotvrzen ani výpovědí realizátorů, kteří označili poměr mezi počtem sponzorovaných děvčat a chlapců za přibližně stejný, ani sponzory, kteří přičetli svůj výběr dítěte náhodě, příp. ho zdůvodňovali těžšími podmínkami života dívek či přizpůsobení se aktuální nabídce organizace. Realizátoři potvrdili převahu sponzorovaných dětí ve věku 5–10 let, což je způsobeno zařazováním spíše menších dětí do programu, vliv může mít i větší soucit s menšími dětmi, příp. touha podporovat dítě po celé jeho studium. V případě osvojení starších dětí hraje roli menší finanční náročnost a možnost lepší komunikace s dítětem. Jinými důvody pro výběr dětí dle věku může být aktuální nabídka organizace, věk zahájení školní docházky v ČR či shoda věku vlastních a podporovaných dětí.

V případě socioekonomického statusu (např. Penner 2005; Friedrichs 1960) mezi respondenty značně převažovali pracující lidé, kteří ekonomické důvody označili za jeden z faktorů při výběru počtu podporovaných dětí a jejich případném navýšení. V oblasti vzdělání výzkum nepotvrdil názor, dle kterého se charitativní činnosti více věnují lidé s vyšším vzděláním, neboť většina respondentů měla středoškolské vzdělání a převahu středoškoláků potvrdil i realizátor. Neprůkazný závěr přinesl výzkum i v otázce vlivu urbanizační tendence, kdy se nepotvrdily teze Charlese J. Holahana (1977) o příznačnosti altruistického chování pro obyvatele vesnic, neboť většina respondentů žije ve městě, což bylo doloženo i realizátorem, který za možné důvody označil realizaci programů právě ve městech a pravděpodobně vyšší příjmy obyvatel měst.

6.1.2 Motivy sponzorů pro zapojení se do programu

Dalším cílem výzkumu bylo zjistit motivace respondentů, které je vedly k tomu, že se do programu adopce na dálku zapojili jako sponzoři dětí z rozvojových zemí. V této oblasti bylo nejprve nutné zjistit, jak se respondenti o programu adopce na dálku dozvěděli. Z výpovědí respondentů vyplynulo, že zásadní roli v tomto hrála média, kdy se respondenti o možnosti adopce na dálku dozvěděli většinou náhodou zejména prostřednictvím internetu, v menší míře zásluhou televize a novin.

„[Dozvěděla jsem se o tom] z internetu. (...) Byla to náhoda, určitě jsem nic nehledala úmyslně, prostě při brouzdání na netu jsem o adopci našla zajímavý článek, tak jsem si pak hledala další informace o tom...“ (Jana)

„Dočetla jsem se o tom někde v novinách, moc si to již nepamatuju, tuším, že to byla příloha MF Dnes.“ (Lucie)

„Z televize, ale více informací jsem pak dostala od jiného adoptivního rodiče, od kterého jsem dostala osobní doporučení, a po rozhodnutí pro adopci jsem pak používala internet jako takový hlavní zdroj informací.“ (Jitka)

Tímto můžeme jistě potvrdit výše zmíněné teze o stále rostoucím vlivu médií, která nám předkládají témata a obraz situace obyvatel na druhém konci světa, jež mají upoutat naši pozornost, ovlivňují nás a ukazují nám vzdálenou realitu a zejména pak chudobu, na kterou reagujeme stále citlivěji než na bezprostředně hmatatelnou bolest. To má za následek to, že se vzdáleným člověkem soucítíme silněji než s naším každodenním blízkým, a jsme proto ochotni zasílat pomoc lidem žijícím mnoho set kilometrů daleko (Lipovetsky 1999: 156).

Jak se v rozhovorech ukázalo, vliv na rozhodnutí, zda se zapojit či nezapojit, měly i reklamy, kterými se organizace zajišťující adopci na dálku snaží zviditelnit a propagovat svůj rozvojový program. Respondenti zmínili, že reklamy organizací a posléze i jejich webové stránky byly tím hlavním, co jim pomohlo v rozhodování, zda se do programu dané organizace v pozici sponzora zapojit. Všichni respondenti se shodli na tom, že vliv na jejich rozhodnutí měl zejména celkový dojem z programu i organizace, kdy je zaujal způsob, jakým byly konkrétní organizace a samotné programy na webových stránkách prezentovány, což u nich vyvolalo důvěru v danou organizaci i v samotný program vůbec, a vedlo je k tomu, že se do programu zapojili.

„... nejvíc mě právě zaujaly stránky Humanistického centra Narovinu, což je nebo spíš byla malá organizace, a líbil se mi i jejich způsob, jak tam měli adopci prezentovanou, takže jsem do toho šla.“ (Jana)

„Celkově to bylo rychlé, nejvíc mě oslovil Pro-Contact, navíc už jsem o něm dřív slyšel v médiích a prostě mi byla takhle společnost sympatická a působili na mě tak nějak dobře, solidně, že se snaží opravdu pomoci, podle informací na netu jsem k nim měl největší důvěru, takže jsem si vybral je. Jejich program byl propracovaný, měli webové stránky se spoustou zajímavých článků a informací a, jak to říct, takové vyzývající fotky dětí, že jim zkrátka nelze odolat, takže to samotné rozhodnutí bylo rychlé a potom teda i samotný výběr dítěte taky.“ (Miroslav)

V otázce reklamy konkrétně poslední citací respondenta Miroslava narážíme na jednu z výše uvedených kritik, které na programy adopce na dálku směřují, a to používání fotografií smutných, příp. roztomilých dětí, čímž se organizace snaží působit na city potenciálních zájemců, kteří si posléze svým zapojením do programu de facto „kupují“ pocit pohody a

spokojenosti, příp. se zbavují pocitu viny, který pociťují při pohledu na fotografie dětí, jež organizace prostřednictvím svých reklam a propagačních materiálů neustále předkládají společnosti (Maren 1997: 140; srv. Campbellová, Carr a MacLachlan 2001: 426). Jinými slovy, tím že se jedinec do programu zapojí, tak kromě snahy pomoci zmírnit nepříjemné pocity druhého redukuje i vlastní emocionální napětí a primárně ulevuje tudíž hlavně sobě samotnému. *„Jde o to, že v prvé řadě jsou pociťovány vlastní nepříjemné pocity a touha je zmírnit, po vyhodnocení situace pak může nastoupit altruistické jednání s účelem pomoci druhému, ale i sobě, byť tento aspekt může být nevědomý.“* (Kotrlová 2004: 5). Dle výpovědí respondentů se emocionální působení organizací daří, neboť někteří z nich výběr dítěte podřídili právě fotografiím umístěným na webových stránkách organizací.

„No, Martina vybrala moje tehdy patnáctiletá dcera. (...) Prohlíželi jsme si fotky a prostě nám padl do oka. Na fotce měl krásné, veliké, ale smutné oči. I přesto vypadal jako andílek. To rozhodlo na první pohled, nebylo o čem přemýšlet. (...) Vybírali jsme pouze podle fotek dětí.“ (Zdeněk)

„... řídil jsem se tím, jak jsem to cítil, a kdo mě zaujal. Jako žádná kritéria jsem neměl, jen jsem listoval fotkami, přečet si něco o osudu dítěte a moc nad tím nepřemýšlel, protože jak začnete pročitat rodinné poměry a podmínky, začnete se v tom ztrácet a nevíte, koho dřív, kdo to potřebuje víc. Jako je vám jasné, že všechny ty děti potřebují pomoc, jedno vedle druhého, tak jednoduše kliknete co nejrychleji.“ (Miroslav)

Respondent Miroslav ve své výpovědi nevědomky zmínil i druhý způsob, jak organizace mohou manipulovat s potenciálními zájemci o sponzorství – vykreslováním příběhů, které, jak zmiňuje Tomáš Ryška ve své knize "Svět bílého boha" (2000), opět mají být pouhým reklamním trikem, jak získat peníze od západních sponzorů, kdy se v příbězích

každého dítěte objevují slova jako *chudoba, HIV/AIDS, drogy, vzdělání, budoucnost, Bůh*, což má u potenciálních sponzorů vytvořit silné emoce a pocit zodpovědnosti za osud dítěte, a přimět je tak k zaslání finančního daru, přičemž kapitolou sama pro sebe je, nakolik se na pravdivost uvedených příběhů lze vůbec spolehnout. Příběhy dětí jako jedno z kritérií při výběru dětí zmínily i respondentky Jana a Veronika.

„Řídila jsem se spíš asi intuicí, instinktem a pak ještě podle popisu situace v rodině. Ono vlastně v době, kdy jsem se zapojila, nebylo na výběr příliš mnoho dětí, většina ze zapojených dětí měla již své adoptivní rodiče a z těch volných jsem vybírala asi spíš pocitem, protože příběhy všech jsou hrozné.“ (Jana)

„...malej mě zaujal podle fotek, a jak tam popsali jeho tehdejší situaci, jinak nic zvláštního v tom nebylo.“ (Veronika)

Respondenti zmínili několik důvodů, proč se nakonec do programu zapojili. Nejvíce se shodli na tom, že k rozhodnutí se zapojit je vedly jejich vlastní morální důvody a touha pomoci. Opačné stanovisko uvádí Gilles Lipovetsky, který tvrdí, že v moderní průmyslové společnosti má docházet k rozvratu altruistického ideálu obětování se pro druhého, kdy je samotná potřeba a přání dávat, podílet se a obětovat se je potlačena a sobecké jednání se stává víceméně pravidlem a solidární jednání výjimkou. K tomu všemu má dle jeho názoru docházet i přesto, že sobectví a lenost nejsou vrozené lidské sklony, neboť lidé mají údajně potřebu být angažováni a užiteční svému okolí, mají vůli k oběti, touhu projevovat své možnosti a mít vztah k druhým, což má ostatně dokládat lidská solidarita např. při mimořádných živelných katastrofách (Lipovetsky 1999; srv. Kotrlová 2004: 2) Jinými slovy, v dnešní době *„... kdy slábné tlak vnějšího donucení, a kdy mizí autorita konvencí, se lidem jejich vlastní činy jeví jako věc odpovědné volby a koneckonců jako věc svědomí a mravní odpovědnosti“* (Bauman 2002: 162) a vlastní morální zásady tak pro nás dle Émila

Durkheima nejsou jistou a závaznou kázní, ale spíše neurčitým, přitažlivým ideálem (Durkheim 1998: 84). Morální důvody a touha pomoci tak na základě výpovědí respondentů představovaly hlavní motivy, proč se rozhodli do tohoto druhu programu zapojit, kdy respondenti považují adopci na dálku za vhodný způsob, jak pomoci chudým dětem v rozvojových zemích, které mají ztížený přístup ke vzdělání, a snaží se jejím prostřednictvím alespoň trochu zlepšit životní osudy dětí.

„Rozhodla jsem se zapojit, protože jsem (...) chtěla dát alespoň jednomu dítěti šanci na lepší život. Děti mám ráda a program mě hodně zaujal a připadalo mi to moc fajn se takhle na dálku postarat o jednoho malého človíčka, který na prahu života sice nemá ponětí o tom, jak moc se může jeho život změnit tím, že dosáhne určitého vzdělání, ale postupem času věřím, že tuto šanci využije a bude za to rádo.“ (Lucie)

„...ráda cestuji a poznávám nové kultury a nadchla mě vůbec ta možnost pomoci, kdo je na tom špatně. (...) Navštívila jsem spoustu rozvojových zemí a viděla hodně chudoby, takže aspoň takhle pomůžu někomu odtamtud.“ (Jana)

S morálními důvody budou jistě souviset i motivy zapojení respondentek Jitky a Anny, které ve svých výpovědích uvedly, že adopci na dálku považovaly za vhodný způsob „investice“ svých finančních prostředků rychle nabytých výhrou v soutěži a ukončením stavebního spoření. I přesto, že s finančním obnosem mohly naložit jiným, „sobečtější“ způsobem a investovat ho např. do svých potřeb, rozhodly se namísto toho za získané peníze sponzorovat dítě v některé z rozvojových zemí.

„Přemýšlela jsem o tom už dlouhou dobu a jednoho dne jsem vyhrála za vyluštění křížovky 1000 korun. Bylo to snad vůbec poprvé, kdy jsem něco vyhrála a z pocitu peněz získaných za nic jsem nabyla dojmu, že bych s nimi měla udělat něco

užitečného. To byl ten poslední postrk k tomu, abych si vybrala sdružení, následně dítě, zvolila jsem úplně prvního chlapečka, který na mě vykoukl v nabídce a tak jsem se stala adoptivním rodičem.“ (Jitka)

„...vzhledem k tomu, že mi končilo stavební spoření a měla jsem peníze, tak jsem si vzala nejdřív první, potom druhou a potom třetí holčinu. (...) Takže to nebylo asi jako, že bych najednou viděla inzerát "Hledáme adoptivní rodiče", ale řekla jsem si, mohla bych, když už teda ty peníze takhle mám, jsou to moje peníze, můžu si s nima dělat, co chci...“ (Anna)

Respondentka Anna rovněž uvedla, že si všechny tři dívky, které si s odstupem jednoho roku postupně „osvojila“, nadělila sama sobě jako dárek ke svým narozeninám s tím, že k pomoci ostatním vždy tíhla a byla k tomu vedena od dětství. I zde je tedy možné najít jasné morální důvody, které paní Annu vedly k tomu, že peníze neinvestovala do dárků pro sebe, nýbrž na vzdělání chudých dětí.

„No, tak já jsem vždycky k tomuhle tíhla, asi to není to tím, že jsem zdravotní sestra, myslím si, že ona nás to vlastně učila naše maminka pomáhat každému. (...) Já jsem si zrovna první holčičku vzala k mejm šedesátej narodeninám, prostě když mi bylo šedesát, tak jsem se rozhodla, že dám někomu dárek, to byl vlastně můj dárek někomu, jo, můj šedesátiletý dárek někomu, no. (...) Další jsem si dala k jednašedesátinám, další k dvašedesátým narozeninám, jo, vždycky jsem to takhle rozdělila.“ (Anna)

Dalším zájmem výzkumu bylo odhalit, co respondenty konkrétně na tomto způsobu pomoci zaujalo. Ve svých odpovědích došli k překvapivé shodě – rozhodující byla dlouhodobost a konkrétnost programu, kdy program umožňuje podporovat dané vybrané dítě po celou dobu jeho školní docházky, dále možnost dítě poznat a komunikovat s ním

prostřednictvím korespondence, a rovněž jistá celková nenáročnost na zapojení sponzorů i pro ně samotné, kdy od nich není vyžadována žádná přílišná aktivita a jejich hlavní úkol spočívá v pravidelném zasílání sponzorských příspěvků.

„...chtěla jsem dát alespoň jednomu konkrétnímu dítěti šanci na lepší život a právě tohle mi to umožňovalo, takže jsem do toho šla. (...) Připadalo mi fajn se takhle na dálku postarat o jednoho malého človíčka. (...) Tato pomoc je taková konkrétnější, kdy vím, komu pomoc jde, můžu si s ním psát, mám z něj radost a na dálku na něj mohu myslet.“ (Lucie)

„...každopádně mi nějakou dobu trvalo, než jsem se rozhodla, že se tohoto programu taky zúčastním, (...) jako zajímavá myšlenka mi to ale připadlo hned. Vypadalo to snadně, jako že za částku, která mi nepřípadně nijak závratná, kterou mohu postrádat bez větších problémů, můžu pomoci někomu dostat šanci na trošku lepší život.“ (Veronika)

Výpovědí respondentky Veroniky, která považovala program za jednoduchý způsob pomoci, můžeme potvrdit názor Gilla Lipovetského, dle kterého se lidé ani v moderní době nebrání pomoci druhému, musí být ale splněna podmínka, že tato pomoc bude pro jejího poskytovatele snadná, nebude ho nijak zvlášť omezovat a nevyžadovat po něm jeho přílišné zapojení či odříkání (Lipovetsky 1999: 150). Toto v případě sponzorování dětí zcela jistě platí, neboť sponzor organizaci pravidelně zasílá určitý finanční obnos, jednou za čas napíše podporovanému dítěti dopis a tím jeho úsilí obvykle končí. *„Tato forma pomoci tak nevyžaduje příliš mnoho aktivity. Člověk tedy pomáhá finančně, ale málokdo by se např. obětoval tak, že by jel do dané oblasti sám na nějaký čas osobně pomáhat. Získává sám pro sebe dobrý pocit z poskytované pomoci a může být sám se sebou spokojen...“ (Beránková 2009: 49)* Sponzorování

je tak možné označit za jednoduchou pasivní formu jak pomoci a zároveň za prostředek, jak uspokojit své vlastní svědomí.

6.1.2.1 Shrnutí podkapitoly 6.1.2

Dalším záměrem výzkumu bylo odhalit, jak se respondenti o tomto způsobu rozvojové pomoci dozvěděli, co je přimělo k rozhodnutí se do něj sami zapojit, a co konkrétně je na programu zaujalo tak, že se rozhodli stát se jeho součástí.

Respondenti se o programu adopce na dálku dozvěděli zejména z médií. Tímto můžeme potvrdit Lipovetského teze (1999) o rostoucím vlivu médií, která se nás snaží zaujmout, představují nám vizi reality a spolu s reklamami ovlivňují naše jednání a mají vliv při rozhodování o zapojení se do programu. Ve výpovědích respondentů došlo k potvrzení kritiky, dle které organizace v rámci své propagace používají fotografie smutných dětí, čímž se snaží působit na city potenciálních zájemců, kteří posléze dle tezí Marena (1997) a Campbellové, Carra a MacLachlana (2001) zmírňují nepříjemné pocity druhého, ale zároveň ulevují i sami sobě, neboť se účastí v programu zbavují pocitu viny, který pohledem na fotografie dětí pociťují. Citové působení organizací můžeme označit za úspěšné, neboť fotografie i negativně vykreslené příběhy dětí, jež kritizuje Ryška (2000), respondenti označili za hlavní kritéria při výběru dětí.

Na vrchol pomyslné pyramidu motivů zapojení můžeme dosadit morální důvody, které dle Baumana (2002) a Durkheima (1998) v dnešní době bez vnějšího donucení představují neurčitý, přitažlivý ideál. Respondenti své zapojení zdůvodňovali touhou pomoci vybranému dítěti a poskytnout mu šanci na lepší život, kdy adopce na dálku byla vhodným prostředkem, jak tohoto dosáhnout. Morální důvody se promítly i do motivů dvou respondentek, které adopci na dálku viděly jako vhodný způsob investice svých rychle nabytých peněz, a stojí i za výpovědí

respondentky, která si postupně osvojila tři dívky a označila je za svůj dárek k narozeninám.

Respondenty na programu zaujala dlouhodobost a konkrétnost směřované pomoci, možnost být s dítětem v kontaktu a celková nenáročnost na jejich zapojení i pro ně samotné. Tím můžeme potvrdit tezi Lipovetského (1999), dle kterého se lidé spíše zapojí do pomoci, která bude pro ně samotné jednoduchá, nebude je omezovat, či vyžadovat po nich přílišné zapojení či odříkání. Toto s ohledem na výše nastíněné principy programu adopce na dálku jistě platí beze zbytku.

6.1.3 Významy v programech adopce na dálku

Jak známo, význam představoval základní kategorií pro Clifforda Geertze, který přiřkládání významu považoval za nejdůležitější cíl a hlavní podmínku lidské existence. V jeho pojetí význam není vnitřní vlastností předmětů, aktů či procesů, ale je jim vtisknut samotným aktérem, pro kterého tudíž podstata těchto událostí spočívá právě ve významu, který jim on sám přiřkládá. Dle jeho tezí člověka jako aktivního interpreta svého světa a zvířete zavěšeného do pavučiny významů, kterou si samo upředlo, je úkolem antropologie porozumět druhým právě na základě významů, které sami přiřkládají svému jednání (Geertz 2000: 167–168, 279, 447). Záměrem další části výzkumu bylo proto zjistit, jaké významy adoptivní rodiče a koordinátoři programů svému zapojení do programu přisuzují.

Odpovědi respondentů na otázku, jaký má význam, že se do programu zapojují, co pro ně jejich účast v programu znamená, a co jim přináší, se nesly v duchu úplné shody. Za hlavní přínos jejich zapojení označili pozitivní pocit a radost, že někdo má z jejich financí užitek, mohou tímto někomu pomoci, dopřát mu šanci na lepší život, kdy věří, že zásluhou zasílané pomocí nemusí dítě a jeho rodina pracovat tolik, jako by pracovali, kdyby pomoc sponzor nezasílal a jako přínosné respondenti

hodnotí i vědomí toho, že svým způsobem mají ve světě někoho, kdo je potřebuje a závisí na nich jeho budoucí osud.

„Je to pro mě milé zpestření života (smích). Je hezké vidět každoroční fotky, pozorovat, jak dívka roste, jak se mění, jak každý rok posílá nakreslený obrázek, který je také rok od roku jiný. Mám radost z toho, že můžu takovýmto způsobem někomu pomoci. Navíc ten pocit, že třeba jen jednomu dítěti mohu pomoci zlepšit jeho vyhlídky na lepší život. (...) Shrnu to tak, že jsem obyčejný člověk, který našel aspoň mini uspokojení a dobrý pocit v pomoci druhým z toho, že někomu pomáhám.“
(Lucie)

„Přináší mi to hlavně radost. Je to pomoc a já mám touhu pomoci, protože jde přeci o děti, které nemohou, do jakých podmínek se narodily, je to i solidarita, tak i osobní pocit, že můžu něco udělat a ne jen se topit v beznaději, a nepochybně mi to asi jako každému přináší dobrý pocit ze sebe sama. Nejsem lhostejná, vidím i dále, nejen na své vlastní problémy a starosti a není mi jedno, jak jsou na tom lidé jinde na světě, v jiných kulturách. A určitě je v tom teda i vlastní seberealizace a dobrý pocit, že dělám něco potřebného.“ (Jitka)

Právě respondentka Jitka ve své odpovědi konkrétně zmínila názor, že sponzoring dětí můžeme, i s ohledem na rétoriku realizujících programů, že i průměrní lidé mohou udělat něco mimořádného s minimálním úsilím (viz dřívější slogan organizace World Vision *"Změň život. Změň svůj vlastní"*), na jedné straně pokládat za způsob pomoci, na straně druhé i za příležitost stát se lepším člověkem, kdy člověk získává ze svého zapojení dobrý pocit a sám sobě se jeví jako morální člověk a dobrý občan (Ove 2013: 11, 209–211). S tímto úzce souvisí teorie *"nových technologií etického občanství"* Samantha Kingové, dle níž současná kapitalistická společnost k programům adopce na dálku

přidružuje morální hodnotu a vlastní odpovědnost, čímž sponzorství chápeme jako projev velkorysosti, dobra a občanské participace. Programy adopce na dálku mají tudíž dle jejího názoru poskytovat rámec, který (re)definuje pochopení toho, co znamená „být dobrý“ v současné společnosti, a umožňuje a podporuje národní identifikaci, čímž se programy stávají ideálním nástrojem pro utvoření vlastních občanů, kdy sponzor vykreslený jako morální člověk získává příležitost vidět sebe a být viděn ostatními jako štedrý a dobrý občan svého státu. Jinými slovy, jak ostatně potvrdila výpověď paní Jitky, sebeodměna za zapojení tedy často souvisí s tím, že pomáhající jedinec následně vidí sám sebe jako laskavého a starostlivého člověka a zároveň je tak viděn ostatními¹² (King 2003: 295–312; srv. Ove 2013: 209–210).

S touto teorií lze úzce propojit i výpovědi ostatních respondentů, kteří své zapojení do programu považovali za morální zodpovědnost a jistou satisfakci za to, že oni sami mohou žít v prostředí, kde chudoba a přístup ke vzdělání nejsou problémem.

„Cítím asi takovou nějakou morální zodpovědnost, protože jsem zdravý, šťastný a na poměry jiných částí světa si všichni jako obyvatelé týchle země žijeme v blahobytu. A mnozí z nás si to ani neuvědomují, nebo nechtějí uvědomit. (...) Svým konáním někomu mohu zlepšit životní úděl a osud. A vlastně nejen tomu adoptovanému dítěti, ale i sobě samému. Program přináší spoustu možností k zamyšlení nad vlastním životem, co je pro život důležité, co to vlastně je štěstí. Máme šanci si znovu a

¹² V podobných intencích hovoří i zoolog a publicista Matt Ridley (2000) ve své knize "Původ ctností: O evolučních základech a zákonitostech nesobeckého jednání člověka", ve které se zabývá lidskou přirozeností a společenskou povahou lidského druhu Homo sapiens. Ridley je přesvědčen o sociobiologické podstatě potřeby člověka být v kolektivu oblíben a považován za slušného. Podobně i Jiří Šimek tvrdí, že důvod, proč jsou sponzoři ochotni věnovat nejen své úsilí, ale i zlomek svého majetku druhým, je údajně možné označit jejich vnitřní potřeby vycházející ze sociálních potřeb, jež je nutí chovat se tak, aby byli ostatními lidmi přijímáni a oblíbeni (Šimek 1995: 169).

znovu uvědomovat, že nejen my a naše v uvozovkách problémy jsou na světě.“ (Zdeněk)

„... navíc je to i jistá satisfakce, že dělám něco pro někoho, kdo neměl v životě takové možnosti a štěstí jako já. (...) Mám sociální citění, jsem ráda za život, jaký můžeme žít v naší zemi, a uvědomuju si, že někteří prostě nemají ani ty základní věci jako je například vzdělání, které my považujeme za samozřejmost. Pro mě je to úplně normální, pomáhat, kde pomoci mohu, každý den se snažím nějaký dobrý skutek udělat.“ (Jana)

Jak uvedené pasáže z rozhovorů dokazují, zapojení do programu adopce na dálku tedy můžeme na jedné straně považovat za ustrnutí se nad neštěstím druhých a soucit s trpícími, na straně druhé daný jedinec poskytnutím pomoci získá pocit vlastního uspokojení a jako přidruženou hodnotu je jeho pomoc potřebnému navíc považována za občanskou ctnost (Haumerová 2007: 23, 26). Jinými slovy za tím, že se člověk rozhodne zapojit do programu je skutečnost, že dokáže vidět věci v širokých souvislostech, analyzuje následky, dokáže rozpoznat, co je dobré pro něj samotného i pro obdarovaného, a dle tohoto se následně rozhoduje a řídí svou činnost (Beránková 2009: 20–21, srv. Penner et al. 2005: 3).

6.1.3.1 Shrnutí podkapitoly 6.1.3

Význam můžeme dle Geertze (2000) označit za základní kategorii podmiňující lidskou existenci, kdy by naším úkolem mělo být porozumět druhým na základě významů, které příkládají svému jednání. Záměrem třetí části výzkumu bylo proto odhalit, jaký význam má pro sponzory jejich účast v programu, co pro ně znamená, a co jim přináší.

Respondenti se shodli na tom, že jim účast v programu přináší zejména dobrý pocit a radost z toho, že mohou svými penězi pomoci a zlepšit život dětí v rozvojových zemích a své zapojení rovněž spojovali s morální zodpovědností a označovali ho za jistou formou satisfakce za to, že jsou zdraví, šťastní a žijí v prostředí bez problémů rozvojových zemí. Programy jim zároveň přináší možnost zamyslet se nad svým vlastním životem, o jeho podstatě, o tom, co je skutečně důležité, přičemž zároveň získávají uspokojení a pozitivní pocit ze sebe sama, což částečně zapříčiňuje principy programů, jež ve sponzorech vytvářejí pocit, že je na nich někdo závislý, a zejména rétorika programů, dle které mohou i průměrní lidé mohou udělat něco mimořádného. Výpovědi respondentů tímto potvrdily platnost tezí Kingové (2003), dle které je programům adopce na dálku přidružována morální hodnota a vlastní odpovědnost, čímž sponzorství považujeme za projev velkorysosti, dobra a občanské participace a můžeme je považovat za ideální nástroj utváření vlastních občanů a za příležitost stát se lepším člověkem. Došlo tak k potvrzení tezí předchozí kapitoly, dle které je možné sponzorství označit za jednoduchou formu pomoci a zároveň za prostředek vlastního uspokojení, kdy je samotné zapojení ovlivňováno skutečností, že člověk dokáže vidět věci v širokých souvislostech, analyzuje následky, dokáže rozpoznat, co je dobré pro něj samotného i pro ostatní, a dle toho se rozhoduje a řídí svou činnost, která spočívá v tom, zda se do programu zapojí či nikoliv.

6.1.4 Představy sponzorů o světě a životě podporovaných dětí

Dalším záměrem výzkumu bylo zjistit, jak si „adoptivní rodiče“ představují svět, ve kterém „jejich“ děti žijí a jejich samotný každodenní život jako takový vůbec.

Jak jsem již bylo zmíněno výše, jedna z kritik, které směřují na rozvoj jako takový, vychází z úst Artura Escobara, dle kterého rozvoj není pouze nástrojem ekonomické kontroly, ale zároveň i prostředkem, kterým

První svět konstruuje současný Třetí svět jako nerozvinutý (Escobar 1995: 3–4). Rozvoj obecně a zejména rozvojové programy nám mají předkládat a neustále opakovat ponižující a degradující obraz zemí Jihu a jejich obyvatel, čímž má docházet k neustálému obnovování negativních stereotypů a představ o bohatých západních společnostech a zvláště o zemích tzv. Třetího světa, které si následně představujeme jako vzdálené, chudé, závislé, tradiční a nerozvinuté, a jejich obyvatele jako pasivní a chudé lidi, kteří nejsou schopni se postarat a zajistit potřeby své a svých dětí (Nolan 2002: 34; srv. Small 1997: 585; Potter 2004: 181). V této oblasti vyvstává nápadná podobnost s tezemi Edwarda Saída o vytváření stereotypního a homogenizujícího vidění světa, kdy je na „nezápadní“ země pohlíženo jako na odlišné, iracionální, dětinské, barbarské, zaostalé a nevědecké, zatímco se Západem jsou spojovány konotace něčeho vyspělého, vznešeného, moderního, nadřazeného, vědeckého či racionálního, přičemž tímto diferencujícím pohledem vznikají mýty a stereotypy o životě „těch druhých“, dochází ke konstrukci „jejich“ identity a k upevnění západní hegemonie nad obrazem vzdálených zemí (Saïd 2008).

V odpovědi na otázku, jak si tedy samotní „adoptivní rodiče“ představují svět, ve kterém „jejich“ děti žijí a jejich samotný život vůbec, většina respondentů rozvojový svět dětí připodobnila k chudým vesnicím, kde žijí velké rodiny, jejichž hlavní obživou je zemědělství, a které trpí nevyhovujícími okolními podmínkami, jenž jim uspokojování jejich základních životních potřeb příliš neulehčují. I tak se ale dle jejich názoru život obyvatel rozvojových zemí svým způsobem příliš neliší od způsobu života v rozvinutých zemích, neboť i v chudých oblastech se děti zabývají podobnými zájmy, řeší problémy podobné problémům vrstevníků v rozvinutých zemích, a jejich jedinou hlavní nevýhodou tudíž je to, že se narodily do oblastí, které na to celkově nejsou nejlépe.

„Možná [si to představuji] úplně zkresleně, ale jako velké rodiny žijící v nuzných podmínkách, s nedostatkem vlastně všeho,

vody, jídla, oblečení atd. Prostě jak u nás na vsích někdy před 2. světovou válkou, studená voda, studna, elektrika minimálně, jednopokojové bydlení, kde je dohromady kuchyň i spaní, pár oblečků ve skříni, boty jedny na zimu a jedny na léto, bez dostatku základních lidských potřeb, na které jsme třeba tady u nás zvyklí. (...) Určitě musí hodně pomáhat mamince, např. na poli, musí docela dost pracovat, takže škola pro ni znamená vytržení do lepšího a zajímavějšího života.“ (Katka)

„... jako podobný tomu našemu, akorát za jiných podmínek. Čas má rozdělený mezi školu, práci a sem tam hry s kamarády, ale myslím si, že moc volného času nemá, musí hodně pomáhat, aby se užívali. Má docela hezký život, protože má kompletní rodinu, má rodiče, bratra a podle toho, co píše, tak si s nimi rozumí a je spokojená. Takže je to normální dítě, s normálními zájmy, ale má tu smůlu, že žije v chudém světě s jinou kulturou.“ (Lucie)

Na základě těchto citací z rozhovorů je možné říci, že vize respondentů ohledně rozvojových zemí a života sponzorovaných dětí je v mnohém podobná výše nastíněným stereotypům o zemích Jihu, ale zároveň je možné v odpovědích nalézt jisté odchylky od těchto zakořeněných představ. Např. respondentky Katka a Veronika přiznaly, že jejich představy mohou být zcela zkreslené, ale i tak si rozvojové země představují jako chudé oblasti, ve kterých je život dítěte a jeho rodiny veskrze podřízený snahám o přežití, kdy jediným zpestřením každodenního náročného života dítěte je školní docházka a příp. hry s přáteli. V dalších odpovědích respondentů se naopak objevují „optimističtější“ názory, dle kterých se život dětí v rozvojových zemích od našeho stylu života příliš nemění, je pouze přizpůsoben místním chudým podmínkám s jinou kulturou, kdy děti tak v porovnání s námi žijí podobné životy v relativně spokojených rodinách, zabývají se obdobnými zájmy a o nějakých rozdílech proto nemůže být řeč.

Jak bylo uvedeno výše, za neustálým reprodukováním ponižujících a degradujících obrazů zemí Jihu kromě rozvojového diskurzu stojí i globalizace a zejména stále rostoucí vliv médií. Právě média nám předkládají obraz situace obyvatel na druhém konci světa, ukazují nám vzdálenou realitu, a i když si to nepřiznáváme, či možná nechceme přiznat, mají na nás a naše vidění světa velký vliv, neboť jejich zásluhou si utváříme jistou představu o světě kolem nás a vytváříme si obrazy o zemích a oblastech, ve kterých sponzorované děti žijí. Vliv médií ostatně dokázaly i výpovědi respondentů v předchozí kapitole, kdy sponzoři potvrdili, že se o programu adopce na dálku poprvé dozvěděli z internetu, televize a přílohy novin, a byla to tak právě média, která jim představila adopci na dálku jako ideální způsob pomoci chudým oblastem v rozvojových zemích a zejména pak konkrétním, vybraným dětem, které v nich žijí. Kromě médií ovšem mohou představu o světě a životě v rozvojových zemích ovlivňovat i samotné zprostředkovatelské organizace, a to informacemi, které vyvěšují na své webové stránky, jak ostatně přiznali respondenti Zdeněk a Miroslav.

„Pro-Contact má na svých webových stránkách a na Facebooku spoustu fotek z každé oblasti, kde jsou nějaké adoptivní děti. Také tam mají i nějaká videa, takže si ten jeho svět nemusím představovat úplně sám podle sebe. Podobně to mám i s představou jeho života, o nějaký představování se nesnažím, stejně bych se realitě nepřiblížil, raději si čtu na Facebooku zápisy z cest koordinátorů Pro-Contactu za adoptivními dětmi.“
(Zdeněk)

„Víte, já si o té zemi hodně čtu, organizace má na netu hodně informací o té zemi, fotky, takže tu představu mám víceméně jasnou, je to prostě bída, nemoci, zvláštní rodinné poměry, pak taky jedna z nejnižších gramotností na světě, takže ten jeho život a vůbec život jeho rodiny není nijak snadný a já se to

takhle snažím aspoň trochu usnadnit a doufám, že se mi to teda daří.“ (Miroslav)

Podobně je možné si představy o daných oblastech utvářet i zásluhou informací a zážitků, které člověk může získat např. od svých přátel, známých či příbuzných, což je případ respondentky Anny, jejíž syn přímo navštívil oblast, ve které jí sponzorované dítě žije a se svými zkušenostmi se paní Anně svěřil a tím pomohl utvořit její představu o dané oblasti.

„No tak, co Tomík říkal, tak jsou to takoví jako hliněný vesnice. Tak žijou v tom, v rodině je třeba osum sourozenců a jenom jeden měl třeba to štěstí, že byl k doporučení k tý adopci. (...) Takže asi si udělejme představu, jak to tam žije. Ale voni jsou, my to řekneme blbě, že jsou na to zvyklí, my sme si zvykli na úplně něco jiného a kolikrát si naříkáme, že nemáme všechno to, co bysme si přáli, ale to, co by si přáli voni, si asi vůbec nedovedu představit. Takže je to tam chudý. (...) Zase i když na druhou stranu, když koukám, jak je hezky oblečená a jak vidím, že se usmívají, že nemají smutný voči, mají voči veselý, to znamená, že sou šťastný, ne že by skákaly metr někam, ale prostě, že jsou spokojený v tom životě...“ (Anna)

Představy o situaci v rozvojových zemích a o životě dětí v nich žijících mohou být stejně tak utvářeny osobní návštěvou, což je případ respondentky Jany, která měla možnost některé rozvojové země navštívit. Její názor je velmi podobným výše nastíněným názorům ostatních respondentů, kdy tvrdí, že i přesto, že je život v rozvojových zemích spojen s všudypřítomnou chudobou, život jejich obyvatel je v porovnání s životem v rozvinutých zemích šťastnější a lidé tam žijí svým poklidnějším tempem života, bez stresu a přehnaných nároků okolí.

„Tak to mám právě díky cestování přesnou představu. Navštívila jsem spoustu podobných zemí. Chudoba, velká bída,

chatrče bez základního vybavení, celá rodina v jedné místnosti, děti brodící se na ulicích bosí v bahně, nedostatek jídla. (...) Jeho svět je jen škola, práce a občasná zábava s kamarádama jako hry na ulici. Ale i tak zastávám názor, že děti jsou šťastnější a mají hezčí dětství, protože nemají přehnané nároky jako děti u nás.“ (Jana)

6.1.4.1 Shrnutí podkapitoly 6.1.4

Artur Escobar (1995) hovoří ve své knize o rozvoji jako o nástroji ekonomické kontroly a o prostředku konstrukce současného, nerozvinutého Třetího světa. K tomuto názoru se připojují i Nolan (2002), Small (1997), Potter (2004), dle kterých rozvoj a rozvojové programy obecně vytvářejí a obnovují negativní stereotypy a homogenizující degradující obrazy zaostalých, závislých, nerozvinutých, odlišných zemí, které jsou opakem vyspělého, moderního a racionálního Západu, což připomíná teze Edwarda Saida (2008). Za viníka zmíněné reprodukce negativních obrazů „nezápadních“ zemí kromě rozvoje a rozvojových programů můžeme označit i globalizaci a stále vlivnější média, která nám předkládají svůj obraz reality, který si nevědomě zvnitřňujeme, a ovlivňují naši představu o světě kolem nás.

Jak výzkum ukázal, kromě médií, jejichž vliv respondenti potvrdili již v předchozí kapitole, je za možné tvůrce představy o daných oblastech označit i samotné zprostředkovatelské organizace, které na své webové stránky a sociální sítě umisťují videa a fotografie, na jejichž základě si člověk utváří představu o životě v rozvojových zemích. Stejně tak mohou být tyto představy utvářeny výpravami do daných oblastí, ať již sponzorů, jejich přátel, známých či příbuzných, kdy si na základě získaných či předávaných zkušeností, informací a zážitků vytvořili svůj vlastní obraz daných zemí. Výzkum dokázal, že vize samotných respondentů ohledně situace a života v rozvojových zemích nejsou tak černobílé, jak bylo

nastíněno výše. Dle jejich názoru rozvojové země sice trpí chudobou, místní rodiny věnují většinu svého času zaopatřování svých základních potřeb, kdy škola a hry s kamarády jsou pro děti jedinou změnou každodenní rutiny, nicméně i tak se dle nich život místních obyvatel oproti západnímu stylu života příliš nemění, lidé v daných oblastech žijí podobné životy, mají obdobné zájmy a jejich životní styl je pouze přizpůsoben daným podmínkám a kultuře. Dle mnohých názorů je dokonce život v rozvojových zemích v mnoha věcech lepší než život v rozvinutých zemích, ať již hovoříme o paradoxně šťastnějších lidech rozvojových zemí, či o vedení jejich svým způsobem poklidných životů bez všudypřítomného stresu a přehnaných nároků společnosti.

6.2 Programy adopce na dálku z hlediska jejich realizátorů

Po analýze sociodemografických proměnných, motivů zapojení, připisovaných významů a představ o světě a životě dětí v rozvojových zemích u respondentů, kteří jsou do programu zapojeni v pozici „adoptivních rodičů“, zbývá to samé objasnit i u respondentů, kteří jsou do programů adopce na dálku zapojeni jako jejich realizátoři. Podobě jako v případě sponzorů, i zde je nejprve nutné alespoň stručně nastínit sociodemografické proměnné respondentů-realizátorů. Jak již bylo uvedeno výše, drtivou převahu respondentů této kategorie představovaly ženy. Pokud se přesuneme k oblasti věku, nejstaršímu respondentovi bylo 25 let a nejstaršímu 44 let, z hlediska vzdělání převažovalo vysokoškolské vzdělání, a co se týká urbanizační tendence, nejvíce respondentů pocházelo z Plzně a Prahy, což má nejspíše spojitost s tím, že v těchto městech sídlí organizace, u které jsou zaměstnání jako koordinátoři programu adopce na dálku.

Záměrem výzkumu bylo i u této kategorie respondentů zjistit, proč se rozhodli do tohoto programu zapojit, a proč právě u dané organizace. Odpovědi většiny respondentů se shodovaly, kdy realizátoři nejčastěji

zmiňovali, že jejich cesta programem započala odpovědí na výzvu, jejímž prostřednictvím daná organizace zprostředkováváající program adopce na dálku v dané době sháněla pracovníka na pozici koordinátora programu.

„...vystudoval jsem vysokou školu sociálního směru a již několik let pracuji v sociální oblasti, snažím se pomáhat lidem, kteří jsou v nepříznivé životní situaci, a proto mě zaujala nabídka organizace a hlavně možnost aktivně se zapojit do programu adopce na dálku, čehož jsem využil, a doteď tady takto pracuji a pomáhám s vedením programu.“ (Pavel)

„Tak zaměstnání jsem získala tím, že jsem se přihlásila do výběrového řízení, která organizace před pár lety vyhlásila na pozici koordinátora programu a jeho administrativního zajištění, a byla jsem vybrána. Od té doby tedy pracuji v této organizaci na pozici koordinátora programu.“ (Šárka)

Zvláštním případem je respondent Jiří, který se během své profesní kariéry dlouhá léta pohyboval v rozvojových programech, měl osobní zkušenosti s problémy v dané rozvojové zemi a z těchto důvodů mu bylo nabídnuto, aby program převzal po jeho tehdejších vedoucím, který v té době ve své funkci u dané organizace končil.

„V adopci pracuju pět let a byla to úplná náhoda, protože já jsem to schválně nehledal, ale oni o mně věděli v charitě, měl jsem s nimi kontakty v rámci programů, kde jsem byl jako dobrovolník, dřív jsem pracoval se španělskou neziskovkou, takže jsem byl vždycky zaměřený na tuto práci. Takže zkušenosti jsem měl, prostě jsem byl zaměřený více méně na ty rozvojové programy a konkrétně tam. No, a potom o tom prostě věděli nějaký lidi, já jsem byl v Praze, pak jsem se z rodinných důvodů přestěhoval do Plzně, a prostě oni mně náhodou volali, jak právě tenkrát tady ten vedoucí končil a hledali tady někoho.“

Měli jsme rozhovory, oni souhlasili a já jsem souhlasil, že je to zajímavá práce a bylo to.“ (Jiří)

I v oblasti respondentů-realizátorů můžeme opět využít teze Clifforda Geertze (2000), který tvrdil, že úkolem antropologie by mělo být porozumět druhým na základě významů, kteří sami jako aktivní interpreti světa kolem sebe přikládají svému jednání. Po nastínění motivů pro zapojení se do programu adopce na dálku jako koordinátoři programu nyní tedy zbývá představit i samotné významy, které oni sami své účasti v programu přisuzují, a ozřejmit, co jim jejich přináší, a co pro ně znamená. Jak z výpovědí respondentů vyplynulo, program pro ně samotné představuje zejména osobní obohacení, kdy jim program pomohl přehodnotit jejich žebříček hodnot, dozvědět se více o životě dětí i dospělých v konkrétní podporované zemi, navázat s konkrétními příjemci pomoci osobní vztahy a celkově jim tak program přináší osobní uspokojení z toho, že se snaží někomu pomoci, poskytnout mu životní příležitost a naději, že se jeho život může zlepšit k lepšímu. Na základě těchto vyjádření můžeme i zde uplatnit myšlenky Gilla Lipovetského (1999) o potřebě člověka být angažovaný a užitečný svému okolí a zejména pak teorii etického občanství Samantha Kingové (2003), kdy jedinec poskytnutím pomoci získává pozitivní pocit sebeuspokojení ze sebe sama.

„Pro mě osobně je nejdůležitější jít večer domů s pocitem, že jsem ten den odvedla zodpovědně svoji práci a usnadnila jsem svou činností plynulé fungování programu adopce, který v současné chvíli podporuje 2 569 dětí. Je pro mě obrovskou satisfakcí, že se najde v České i Slovenské republice tolik motivovaných lidí, kteří se rozhodli darovat kousek svého úsilí na pomoc dětem v Keni, které to opravdu potřebují. Oni jsou ti, bez kterých bychom adopci na dálku poskytovat nemohli.“
(Radka)

I proto je překvapivé tvrzení respondenta Jiřího, který si nemyslí, že by svou aktivitou vykonával něco mimořádného a svou účast v programu bere pouze jako svou práci.

„Osobně, nemyslím si, že dělám něco mimořádného. Dělal bych to asi i bez toho, že bych byl v programu, dělám sociální programy v podstatě celý život. Myslím si, že dělám jen svoji práci.“ (Jiří)

Čtvrtou oblastí, kterou zbývá na základě výpovědí respondentů-realizátorů přiblížit, je sféra představ, které oni sami mají o světě, v němž děti, jež jsou do jejich programu zapojeny, žijí, stejně jako o životě, který v daných oblastech děti každodenně prožívají. Je nutné zmínit, že u všech pěti respondentů se jejich představy o světě o životě podporovaných dětí odvíjejí od jejich osobních zkušeností, které získali během svých pracovních cest, které do podporovaných oblastí již několikrát vykonali. Všichni se ve svých odpovědích shodli na tom, že dané oblasti jsou zasaženy chudobou, nicméně na druhé straně připouští, že život tamějších obyvatel je lepší a šťastnější v porovnání s životem v rozvinutých zemích, který se nese v duchu nestálého spěchu za čímsi a všudypřítomným stresem.

„Náš program realizujeme v oblastech, které trpí vysokou nezaměstnaností, která je tam mnohem vyšší než u nás, rodiny jsou chudé, často v obtížných sociálních situacích. Celkově je to prostředí, které je velmi náročné na psychiku, můžu říct, že každá návštěva je náročná pracovní i osobně, ale i tak mi to hodně dalo a lidé mě tam velmi obohatili. Co se jich samotných týče, mohu říct, že lidé v Africe méně plánují, zato žijí více přítomností...“ (Martin)

„Já jsem oblast, ve které děti podporujeme, navštívila celkem čtyřikrát, můžu ji popsat jako svět plný chudoby, nezaměstnaností, dřiny, kdy rodiče dětí žijí v okolnostech,

s kterými si neumí sami poradit, ale i tak si myslím, že ti lidé jsou daleko šťastnější než my, protože v čím horších podmínkách žijí, tím více drží pospolu. Vzájemná propojenost členů rodiny a také lidí ve vesnici tam ještě nevymizela.“ (Eliška)

Na základě tohoto je tak možné říci, že výpovědi nepotvrdily teze Nolana (2002), Smalla (1997), Pottera (2004) a Saida (2008), dle kterých si rozvojové země spojujeme s něčím zaostalým či odlišným, které představuje přesný opak vyspělého a moderního Západu. S tímto je úzce spojený názor respondenta Jiřího, který se své výpovědi rovněž neubráníl kritice představy západní společnosti o rozvojových oblastech, která si dle jeho názoru jejich obyvatele představuje v duchu mýtu tzv. *"ušlechtilého divocha"*, kdy tento respondent tvrdí, že jde o teorii naivní a překonanou, a to jednoduše z toho důvodu, že ti chudí, které si představujeme, že žijí v polorozpadlých boudách, tam sice skutečně žijí, ale mezi vybavení dané boudy uvnitř patří televize, počítač s přístupem na internet, mobilní telefony, a tito lidé tedy ve skutečnosti nejsou takovými divochy, jak má Západní svět zafixováno.

„My máme obecně takovou falešnou teorii salvache, což je, jak mi říkáme, dobrej divoch. Že, jak je to možný, že my, že ta naše civilizace pořád ovlivňuje nějakým způsobem takový ty hodný indiány, který prostě mají takovou krásnou kulturu, kterou my jsme prostě zničili. Je to krásná myšlenka, ale strašně naivní, protože ten chudý svět je bombardovaný informacemi stejným způsobem jako my, mají televizi, mají přístup k internetu, děti mají lepší mobil než já. (...) To je úplně mimo už. Ti indiáni žijí v nějaký boudě, je to pár prken, trochu střecha se senem, ale s naší televizí, internety, s nějakou hifi, s džíný a oni vidí ty seriály, který nekorespondují s jejich životem. (...) Těch, který jsou mimo kontakt, někde v Amazonii jsou takoví, už je hodně málo.“ (Jiří)

6.2.1 Shrnutí podkapitoly 6.2

Stejně jako v případě sponzorů, i u realizátorů bylo zájmem odhalit jejich motivy zapojení, připisované významy a představy o světě a životě podporovaných dětí.

Motivy realizátorů pro zapojení byly čistě profesionálního rázu, kdy jejich cesta programem většinou začala odpovědí na výzvu organizace, příp. cíleným kontaktováním ze strany organizace. U respondentů rozhodovala i touha pomoci potřebným, která vycházela z jejich vzdělání veskrze sociálního či humanitního zaměření, přičemž při samotném rozhodování hrála roli zajímavost programu, který nabízel možnost nového směřování kariéry. Program realizátorům přináší zejména osobní obohacení, pomohl jim přehodnotit žebříček hodnot, jeho zásluhou mohli poznat životy lidí v podporovaných oblastech, poskytli jim možnost navázat s nimi bližší vztahy a celkově jim přináší osobní uspokojení z toho, že se snaží někomu pomoci a poskytnout mu šanci lepší život. Tímto opět dochází k potvrzení tezí Lipovetského (1999) o potřebě člověka být angažovaný a užitečný svému okolí a teorie Kingové (2003) o vykonávání prospěšné činnosti z důvodu sebeodměny v podobě kladného pocitu ze sebe samotného. Z výpovědí vybočuje názor jednoho respondenta, který si nemyslí, že by vykonával něco mimořádného a své zapojení bere čistě jako svou práci. V oblasti představ realizátorů o životě a světě podporovaných dětí hrály velkou roli jejich osobní zkušenosti, které získali během svých pracovních cest do daných oblastí. Respondenti vypověděli, že jsou s těmito zeměmi spojeny špatné životní podmínky, chudoba, nezaměstnanost, námaha, apod., nicméně i přesto jsou v porovnání s úspěšnými životy obyvatel rozvinutých zemí jejich životy šťastnější a nesou se v duchu pospolitosti a vzájemné podpory. Jejich výpovědi tak nepotvrdily teze Nolana (2002), Smalla (1997), Pottera (2004) a Saida (2008), dle nichž na rozvojové země pohlížíme jako na zaostalé, nerozvinuté a odlišné země, které jsou přesným protikladem vyspělého, moderního a racionálního Západu. Dle jedné výpovědi je

rovněž možné považovat představu tzv. *ušlechtilého divocha* za naivní a překonanou, neboť chudí v daných oblastech mají ve skutečnosti přístup ke stejným technologiím jako obyvatelé Západu, a tato představa je tak zcela lichou.

7 DISKUSE

Jak předchozí kapitoly dokládají, ve výpovědích obou kategorií respondentů je možné v oblastech motivů zapojení do programu adopce na dálku, v připisovaných významech a představách o světě a životě podporovaných dětí v rozvojových zemích, nalézt jisté shody i rozpory.

První oblast výzkumu spočívala v objasnění, proč se „adoptivní rodiče“ a realizátoři rozhodli do programu adopce na dálku zapojit. Pokud shrneme výpovědi sponzorů, mezi jejich hlavní motivy patřily morální důvody, jež v moderní době dle Baumana (2002) a Durkheima (1998) představují neurčitý a přitažlivý ideál než jistou a závaznou kázeň, a zejména pak touha pomoci potřebnému – v případě těchto programů pomoci konkrétnímu vybranému dítěti v rozvojové zemi, jehož přístup ke vzdělání je kvůli nepříznivé situaci značně omezen a poskytnout mu svým finančním příspěvkem šanci na lepší život, přičemž sponzory na programu zaujala dlouhodobost a konkrétnost směřované pomoci, možnost kontaktu se „svým“ dítětem prostřednictvím korespondence a rovněž i celková nenáročnost na jejich zapojení i pro ně samotné.

Pokud se přesuneme k respondentům-realizátorům, zjistíme, že oproti „adoptivním rodičům“ byly morální důvody a touha pomoci potřebnému v jejich případě až sekundárním motivem pro jejich zapojení se do programu. Sekundárními proto, že první místo v jejich žebříčku důvodů, proč se do programu zapojit, zaujímali motivy čistě profesionálního rázu, ať již jejich cesta programem začala odpovědí na výzvu organizace, jež aktuálně sháněla pracovníka na pozici koordinátora a administrativního pracovníka programu, či byli sami kontaktováni jako

vhodní kandidáti na tuto pozici zásluhou svých zkušeností s rozvojovými programy v konkrétní rozvojové oblasti, kdy jim program adopce na dálku v dané době nabízel novou, zajímavou možnost a prostředek, kam se profesionálně posunout ve své kariéře dál.

Další oblastí, kterou výzkum u obou skupin respondentů zjišťoval, bylo na základě intencí Clifforda Geertze (2000), dle kterých je třeba porozumět druhým na základě významů, kteří sami jako aktivní interpreti světa přikládají svému jednání, objasnit, jaké významy respondenti svému zapojení do programu adopce na dálku připisují. V této oblasti dospěly obě kategorie respondentů ke vzájemné shodě, kdy více méně podobně odpověděly, že jim program přináší zejména osobní uspokojení, pozitivní pocit ze sebe sama a radost z toho, že mohou prostřednictvím programů adopce na dálku udělat něco pro někoho, kdo neměl v životě takové možnosti a štěstí jako oni samotní, a že se mohou svými finančními prostředky či svojí prací pokusit skutečně něco pro někoho udělat, pokusit se pomoci, poskytnout šanci a lepší vyhlídky na život podporovaných dětí, jejich rodin a komunit v rozvojových zemích.

Obě skupiny respondentů souhlasně označili program za velmi přínosný, a to jak pro samotné podporované děti, tak i pro ně samotné, kdy konkrétně jim samotným dle jejich společného názoru program adopce na dálku přináší osobní obohacení, poskytuje jim možnost zamyslet se nad svým vlastním životem, o jeho podstatě, o tom, co je skutečně důležité, vede je k jistému uvědomění si, že jsou na světě i další lidé, kteří mají své vlastní problémy, v jejichž porovnání jsou jejich vlastní problémy malicherné, stejně jako jim pomohl uspořádat žebříček hodnot a dozvědět se něco více o dané podporované zemi. Zapojení „adoptivních rodičů“ i realizátorů do programu adopce na dálku tedy můžeme souhlasně dle teorie Samantha Kingové (2003) považovat nejen za ustrnutí se nad neštěstím druhých a za soucit s potřebnými, ale zároveň i za způsob získání pocitu vlastního uspokojení a vnímání pomoci jako ctnosti, kdy můžeme programy adopce na dálku považovat za ideální

nástroj a příležitost, jak se stát lepším člověkem, neboť člověk uspokojí své svědomí, získá ze sebe dobrý pocit a získá sebeodměnu v tom, že vidí sám sebe a je viděn ostatními jako laskavý, starostlivý a štedrý jedinec, jehož pomoc je považována za občanskou ctnost.

Poslední oblastí výzkumu představovala otázka, jak si adoptivní rodiče a realizátoři vůbec představují svět, ve kterém děti žijí a jejich každodenní život. I v této sféře obě kategorie respondentů došly ke shodě, kdy z jejich odpovědí vyplynulo, že jejich představa života a světa není tak protikladná a černobílá, jak nám ve svých textech předkládají Nolan (2002), Small (1997), Potter (2004) či Said (2008). Ve svých výpovědích se respondenti shodli na tom, že problémy rozvojového světa jsou všudypřítomná chudoba, špatné životní podmínky, nezaměstnanost apod., které zásadním způsobem ovládají svět a život dětí, jejich rodin a komunit, nicméně na druhou stranu vyjádřili názor, že i přesto je život dětí šťastnější, nese se v duchu pospolitosti a vzájemné rodinné podpory, což se o uspěchaných životech obyvatel rozvinutých zemí příliš říci nedá. Dle jejich názoru se oba světy a životy obyvatel v rozvojových a rozvinutých zemí od sebe svým způsobem zase až tak příliš neliší, neboť jejich obyvatelé žijí obdobné životy, mají podobné zájmy, přístup ke stejným technologiím a jejich životní styl je pouze přizpůsoben daným místním podmínkám a kultuře, čímž je možné zakořeněnou západní představu tzv. "*ušlechtileho divocha*" opustit jako překonanou a lichou.

V této oblasti je nutné ještě zmínit, že představu obou skupin respondentů pomáhaly kromě médií, reklam či webových stránek organizací utvářet výpravy do daných oblastí, ať již jich samotných, příp. jejich příbuzných, přátel či známých sponzorů, kdy si na základě získaných či předávaných zkušeností, informací a zážitků vytvořili svůj vlastní obraz daných zemí.

8 ZÁVĚR

Programy adopce na dálku jsou stále populárnější formou dárcovství a můžeme je tedy označit za fenomén moderní doby, co se charitativních a rozvojových programů týče. Tyto programy vycházejí z myšlenek osvícenství a jeho důrazu na racionalitu a postup k vyššímu stavu, a vyznávají rétoriku, že vzdělání je stěžejní pro budoucnost člověka. Jeho podstatou je proto prostřednictvím finančních příspěvků sponzorů/„adoptivních rodičů“ umožnit konkrétním dětem v rozvojových zemích získat alespoň základní vzdělání, a zvýšit tímto jejich šanci na pracovní uplatnění a kvalitnější život.

Historie rozdělení světa na země rozvojové a rozvinuté má svůj prapůvod již v kolonialistické éře, jež s sebou v rámci systému vztahů dominance a podřízenosti kromě jiného nesla i myšlenku proměny ovládaných zemí předáváním západní vize pokroku a poskytnutím rozvojové pomoci, jimiž měly tyto země překonat svou zaostalost, nastolit sociopolitické změny, zproduktivnit své hospodářství, vzorové země tímto dohnat a vyřešit tak útrapy svých obyvatel. Změnu v do té doby zakořeněném ekonomickém pojetí rozvojové pomoci přinesl přelom 60. a 70. let 20. století, jenž se nesl v duchu důrazu na uspokojování základních lidských potřeb, mezi jehož oblasti mj. patřilo i vzdělávání, jež je až do dnešních dnů považováno za klíčový předpoklad rozvoje jednotlivce i celých společností.

Aspekt vzdělání byl rovněž začleněn do *Všeobecné deklarace lidských práv a svobod* a *Deklarace práv dítěte*, ve kterých se hovoří o rovném a bezplatném přístupu k základnímu, odbornému a všeobecnému vzdělání dětí bez ohledu na jejich pohlaví a barvu pleti, a zajištění, aby mohly do roku 2015 všechny děti kdekoliv na světě dokončit základní školu, se stalo rovněž jedním z tzv. *Rozvojových cílů tisíciletí*. Neustálý růst chudoby však pro určité země činí přístup ke vzdělání velice obtížným, a nedostupnost vzdělání pro některé země se tak stává stále

palčivějším problémem současné doby, který se již několikrát stal hlavním tématem mnoha konferencí a summitů světových společenství. Tento problém se snaží vyřešit i nejrůznější charitativní, humanitární či jiné organizace, které jsou v zahraničí i na našem území zakládány již od 20. let 20. století až dodnes, a jejichž strategie boje za lepší přístup ke vzdělání a zlepšení života obyvatel rozvojových zemí spočívá právě v realizaci programů adopce na dálku.

Jako všechny rozvojové programy mají i tyto programy své dopady, ať již pozitivní, tak, jak je vidí jejich realizátoři, tak i potenciálně problematické, které jsou doménou jejich kritiků a odpůrců. Dle prvně zmíněné kategorie názorů jsou tak programy adopce na dálku ideálním, efektivním, trvalým, konkrétním, transparentním a snadno dostupným prostředkem pomoci potřebným, kdy program vytváří pouta solidarity mezi rozvojovými a rozvinutými zeměmi, zprostředkováváním vzdělání v jejich přirozeném sociálním a kulturním prostředí přináší potřebným příležitost uvolnit se ze zajetí chudoby, stát se samostatným nositelem dalšího rozvoje bez závislosti na rozvojové pomoci, dále poskytuje možnost realizovat své sny a ambice, plnohodnotně prožít své životy bez zneužívání pro práci, kdy má program dle svých realizátorů společně s doprovodnými programy zkrátka představovat jednoznačný přínos pro celou podporovanou společnost.

Druhá strana názorů oproti tomu označuje programy adopce na dálku za formu moderního kolonialismu, v jehož rámci je obyvatelům chudých oblastí překládána západní vize racionality a stylu života, která je brána za vzor, který je v rámci cesty k modernizaci nutné následovat. Vnášená postmoderní představa světa ovšem nemusí korespondovat s vlastní představou obyvatel rozvojových zemí, a následně tak dochází k vzájemnému narážení obou vizí, ať již v otázce zavádění institucionalizovaného vzdělání, v názorech na dětskou práci či v otázce náboženského vlivu zprostředkujících organizací. Podobně má dle kritik těmito programy docházet k uspokojování pouze potřeb Severu, k

podpoře vzniku rasismu a negativních stereotypů, přičemž celkově je možné programy adopce na dálku označit za neúčinný a finančně nákladný obchod, jenž v podporovaných společnostech svou selektivností vytváří konflikty a závislost na pomoci, a neřeší tak skutečné problémy chudých oblastí.

V závěru této práce proto nezbyvá než si položit otázku, zdali – pokud zmíněné kritiky budeme brát za oprávněné – lze programy adopce na dálku považovat za přínosné a kladně měnící život vybranému dítěti, jak deklarují, či zdali spíše není na místě jejich odmítnutí a nahrazení takovými programy, jejichž cílem je pomoci nejen dětem, ale i dospělým řekněme na „hromadnější úrovni“, a to rovnoměrně všem stejným dílem. Odpověď na tuto otázku se ovšem nehledá snadno, obzvláště pokud člověk nevidí skutečné dopady, které tyto programy přímo na příjemce mají, a nevidí, jak se říká, pod pokličku těchto programů. I přesto nezbyvá než se ptát, zdali by se cesta pomoci rozvojovým zemím neměla namísto výběru několika vyvolených, kteří pomoc dostanou a jejich podpoře, ubírat spíše cestou k odstranění samotných příčin, jež nepříznivou situaci daných oblastí způsobují, a v podpoře vhodnějších alternativ programů a programů, jež nejsou založeny na výběru a privilegování, ale poskytují rovnou šanci všem bez rozdílu, s přihlédnutím na sociokulturní kontext konkrétních oblastí, a s přímým zapojením těch, kterých se neblahá situace dotýká.

Tento model by byl jistě přínosný nejen pro ně samotné, ale zároveň by zabránil upadání nabízené pomoci do nepříznivé sféry neokolonialismu.

9 SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY A PRAMENŮ

9.1 Literatura

Appadurai, Arjun: 1997 – *Modernity at Large*. Minneapolis: University of Minnesota Press.

Barham, Vicky – Boadway, Robin – Marchand, Maurice – Pestieau, Pierre: 1995 – Education and the Poverty Trap. *European Economic Review*. 39: 7: 1257–1275.

Barták, Zdeněk et al.: 2005 – *Globální problémy a rozvojová spolupráce. Témata, o která se lidé zajímají*. Praha: Člověk v tísni.

Bauman, Zygmunt: 2002 – *Úvahy o postmoderní době*. Praha: SLON.

Beránková, Jana: 2009 – *Sponzorování dětí z rozvojových zemí: „adopce na dálku“*. Bakalářská práce. Pardubice: Univerzita Pardubice, Fakulta filozofická, Katedra sociálních věd.

Bernard, Russell H.: 2006 – *Research Methods in Anthropology: Qualitative and Quantitative Approaches*. Oxford: AltaMira Press.

Bourdieu, Pierre: 1986 – The Forms of Capital. In: Richardson, John. E. (ed.): 1986: – *Handbook of Theory of Research for the Sociology of Education*. New York: Greenwood Press: 241–258.

Campbell, Danielle – Carr, Stuart – MacLachlan, Malcolm: 2001 – Attributing 'Third World Poverty' in Australia and Malawi: A Case of Donor Bias? *Journal of Applied Social Psychology* 31: 2: 409–430.

Daněk, Petr: 2000 – Nerovnoměrný rozvoj světa: kolonialismus, neokolonialismus a diskurz rozvoje. In: Jehlička, Petr – Tomeš, Jiří – Daněk, Petr (eds.): *Stát, prostor, politika. Vybrané otázky politické geografie*. Praha: Přírodovědecká fakulta UK: 1–26.

- Duba, Vladimír: 2010 – *Etická vhodnost a správnost programu Adopce na dálku*. Diplomová práce. České Budějovice: Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích, Teologická fakulta, Katedra teologické a sociální etiky.
- Durkheim, Émile: 1998 – *Sociologie a filozofie: sociologie a sociální vědy*. Praha: SLON.
- Escobar, Arturo: 1995 – *Encountering Development: The Making and Unmaking the Third World*. Princeton: Princeton University Press.
- Esteva, Gustavo: 1992 – Development. In: Sachs, Wolfgang (ed.): *The Development Dictionary: A Guide to Knowledge as Power*. Londýn: Zed Books Ltd: 8–25.
- Feldman, Robert S.: 1985 – *Social psychology: Theories, Research, and Applications*. New York: McGraw-Hill Book Company.
- Ferguson, James: 1994 – The Anti-Politics Machine: “Development” and Bureaucratic Power in Lesotho. *The Ecologist*. 42: 5: 176–181.
- Foucault, Michel: 1982 – The Subject and Power. *Critical Inquiry*. 8: 4: 777–795.
- Foucault, Michel: 2000 – *Dohlížet a trestat*. Praha: Nakladatelství Dauphin.
- Friedrichs, Robert W.: 1960 – Alter Versus Ego: An Exploaratory Assessment of Altruism. *American Sociological Review* 25: 4: 496–508.
- Geertz, Clifford: 2000 – *Interpretace kultur*. Praha: SLON.
- Giddens, Anthony: 1999 – *Sociologie*. Praha: Argo.
- Gomba, Pavla: 2003 – *Slyšíte nás?* Praha: Newfinances.

- Gronemeyer, Marianne: 1992 – Helping. In: Sachs, Wolfgang (ed.): *The Development Dictionary: A Guide to Knowledge as Power*. Londýn: Zed Books Ltd: 53–70.
- Guest, Greg – Bunce, Arwen – Johnson, Laura: 2006 – How Many Interviews Are Enough? : An Experiment with Data Saturation and Variability. *Field Methods*: 18: 59–82.
- Haumerová Pavla: 2007 – *Dobrovolnictví jako přirozená součást života*. Bakalářská práce. Brno: Masarykova univerzita, Fakulta pedagogická, Katedra sociální pedagogiky.
- Hendl, Jan: 2005 – *Kvalitativní výzkum: základní metody a aplikace*. Praha: Portál.
- Holahan, Charles J: 1977 – Effects of Urban Size and Heterogeneity on Judged Appropriateness of Altruistic Responses: Situational vs. Subject Variables. *Sociometry*: 40: 4: 378-382.
- Karásek, Michal: 2004 – *Míra altruismu u studentů různých typů vysokých škol*. Bakalářská práce. Brno: Masarykova univerzita, Fakulta sociálních studií, Katedra psychologie.
- Katrňák, Tomáš: 2004 – *Odsouzení k manuální práci. Vzdělanostní reprodukce v dělnické rodině*. Praha: Slon.
- King, Samantha: 2003 – Doing Good by Running Well: Breast Cancer, the Race for the Cure, and New Technologies of Ethical Citizenship. In: Bratich, Jack – Packer Jeremy – McCarthy, Cameron (eds.): *Foucault, Cultural Studies, and Governmentality*. New York: SUNY Press: 295-316.
- Kociánová, Lenka: 2007 – *Altruistické angažování se v občanské společnosti*. Diplomová práce. Brno: Masarykova univerzita v Brně, Fakulta sociálních studií, Katedra sociální politiky a sociální práce.

- Kocová, Tereza: 2010 – *Role vzdělání v procesu rozvoje chudých zemí*. Diplomová práce. Praha: Univerzita Karlova. Přírodovědecká fakulta. Katedra sociální geografie a regionálního rozvoje.
- Kotrlová, Jindřiška: 2004 – *Altruismus jako forma prosociálního chování*. Práce na předmět Sociální psychologie. Praha: Ústav informačních studií a knihovnictví, Filozofická fakulta Univerzity Karlovy.
- Kratz, Corinne A.: 2003 – Circumcision, Pluralism, and Dilemmas of Cultural Relativism. In: Brown, Peter J. – Podolefsky, Aaron – Lacy, Scott M.: *Applying Anthropology: An Introductory Reader*. Boston: McGraw Hill.
- Křištofová, Ivona: 2006 – *Usnadnění přístupu ke vzdělání a k informacím pomocí programu Adopce na dálku®*. Diplomová práce. Brno: Masarykova univerzita v Brně: Filozofická fakulta, Ústav české literatury a knihovnictví, Kabinet knihovnictví.
- Lipovetsky, Gilles: 1999 – *Soumrak povinnosti*. Praha: Prostor.
- Lissner, Jürgen: 1977 – *The Politics of Altruism. A Study of the Political Behaviour of Voluntary Development Agencies*. Geneva: Lutheran World Federation.
- Máca, Roman: 2008 – *Adopce na dálku: Pomoc nebo další forma závislosti?* Bakalářská práce. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, Přírodovědecká fakulta, Katedra rozvojových studií.
- Macho, Miroslav: 2008 – *Identita, její utváření a vliv na jednání ve vztahu k charakterovým vlastnostem egoismus – altruismus*. Diplomová práce. Brno: Filozofická fakulta Masarykovy Univerzity v Brně, Psychologický ústav.
- Maren, Michael: 1997 – *The Road to Hell: The Ravaging Effects of Foreign Aid and International Charity*. New York: Free Press.

- Mareš, Petr: 1999 – *Sociologie nerovnosti a chudoby*. Praha: SLON.
- Matějček, Zdeněk (ed.): 2002 – *Osvojení a pěstounská péče*. Praha: Portál.
- McQuillan, Rebecca: 2003 – Is it fair to sponsor a child?; A film starring Jack Nicholson will boost Third World child sponsorship, but is it the best way of supporting the poor? Rebecca McQuillan reports: [2 Edition]. *The Herald* [Glasgow (UK)]: 02 Jan 2003: 12.
- Nakonečný, Milan: 2000 – *Sociální psychologie*. Praha: Academia Praha.
- Nolan, Riall W.: 2002 – *Development Anthropology: Encounters in the Real World*. Boulder: Westview Press.
- Ove, Peter: 2013 – *Change A Life. Change Your Own: Child Sponsorship, the Discourse of Development, and the Production of Ethical Subjects*. Ph.D dissertation. Vancouver: The University of British Columbia, The Faculty of Graduate Students.
- Ozturk, Ilhan: 2001 – The Role of Education in Economic Development: A Theoretical Perspective. *Journal of Rural Development and Administration*. 33:1:39–47.
- Pearson, Lester B. et al. (Commission on International Development): 1969 – *Partners in Development: Report of the Commission on International Development*. New York: Praeger.
- Penner, Louis A. – Dovidio, John F. – Piliavin, Jane A. – Schroeder, David A.: 2005 – Prosocial Behavior: Multilevel Perspectives. *Annual Review of Psychology* 56: 14.1–14.28.
- Potter, Robert B.: 2004 – *Geographies of Development*. Harlow: Pearson.
- Ridley, Matt: 2000 – *Původ ctnosti*. Praha: Portál.

- Rozvojové středisko ADCH Praha: 2004 – *Adopce na dálku. Program Rozvojového střediska Arcidiecézní charity Praha*. Praha: Arcidiecézní charita.
- Ryška, Tomáš: 2010 – *Svět bílého boha. Příběh moci bezmocných*. Brno: Nakladatelství JOTA, s.r.o.
- Sachs, Wolfgang (ed.): 1992 – *Development Dictionary. A Guide to Knowledge as Power*. London: Zed Books Ltd.
- Said, Edward, W.: 2008 – *Orientalismus: západní koncepce Orientu*. Praha: Paseka.
- Seers, Dudley: 1969 – *The Meaning of Development*. Brighton: Institute of Development Studies.
- Sen, Amartya: 1989 – Development as Capability Expansion. *Journal of Development Planning* 19: 41–58.
- Siegle, Lucy: 2008 – Observer Magazine: Ethical Living: Dilema: What is wrong with sponsoring a child? : You won't get monthly letters, but invest in a community rather than an individual and you'll reap greater rewards, says Lucy Siegle. *The Observer* [London (UK)] 16 Nov 2008: 91.
- Small, David: 1997 – Development Education Revisited: The New Zealand Experience. *International Review of Education* 43: 5/6: 581–594.
- Strauss, Anselm – Corbinová, Juliet: 1999 – *Základy kvalitativního výzkumu. Postupy a techniky metody zakotvené teorie*. Boskovice: Nakladatelství Albert.
- Šimek, Jiří: 1995 – *Lidské pudy a emoce: jak jim rozumět*. Praha: Lidové noviny.

Todaro, Michael P.: 2000 – Education and Development. In: Todaro, Michael P. (ed.): *Economic Development*. Boston: Addison Wesley Longman: 326–361.

Tožička, Tomáš: 2009 – *Příliš vzdálené cíle. Rozvojové cíle tisíciletí. Manuál globálního vzdělávání*. Praha: Educon, o. s.

Zákon o rodině; Zákon o sociálně-právní ochraně dětí; Zákon o soudnictví ve věcech mládeže; Zákon o registrovaném partnerství. Právní stav ke dni 15. července 2009. 2009: Praha: C. H. Beck.

Zíková, Tereza: 2007 – *Rozvoj a rozvojová antropologie. Přehledové studie 07/7*. Plzeň: Katedra antropologických a historických věd FF ZČU, Centrum aplikované antropologie a terénního výzkumu (CAAT).

9.2 Elektronické zdroje

ADCH Olomouc: 2013 – *Adopce na dálku*. [online] Dostupný z: http://www.acho.charita.cz/index.php?option=com_content&view=category&layout=blog&id=88&Itemid=86 [citováno 12. července 2013].

ADCH Praha: 2014a – *Charitní síť v ČR a ve světě*. [online] Dostupný z: <http://praha.charita.cz/onas/charitni-sit/> [citováno 23. února 2014].

ADCH Praha: 2014b – *Podmínky a pravidla zahraničních programů a rozvojového programu Adopce na dálku®*. [online] Dostupný z: <http://praha.charita.cz/zahranici/adopce-na-dalku/podminky-a-pravidla/> [citováno 23. února 2014].

ADRA: 2014 – *BanglaKids*. [online] Dostupný z: <http://www.adra.cz/banglakids> [citováno 7. března 2014].

- Anderson, Lisa: 1998 – *Child-Sponsorship Programs – Idea Of Saving One Child Is Marketing Myth*. [online] Dostupný z: <http://community.seattletimes.nwsourc.com/archive/?date=19980316&slug=2740015> [citováno 2. srpna 2013].
- Bwindi Orphans o. s.: 2006 – *Jak adoptovat*. [online] Dostupný z: <http://www.bwindiorphans.org/?page=jakadoptovat#> [citováno 7. března 2014].
- Centrum Dialog: 2014 – *Kdo jsme*. [online] Dostupný z: <http://www.centrumdialog.cz/kdo-jsme> [citováno 7. března 2014].
- Centrum Narovinu: 2013 – *Adopce afrických dětí - program pomoci na dálku*. [online] Dostupný z: <http://www.centrumnarovinu.cz/content/adopce-africky-ch-deti-program-pomoci-na-dalku> [citováno 20. července 2013].
- DCH České Budějovice: 2014 – *Projekt adopce na dálku*. [online] Dostupný z: <http://adopcecb.charita.cz/projekt-adopce-na-dalku/> [citováno 7. března 2014].
- DCH Hradec Králové: 2013 – *Adopce na dálku®*. [online] Dostupný z: <http://adopce.dchhk.cz/uvod> [citováno 12. července 2013].
- DCH ostravsko - opavská: 2013 – *Adopce na dálku*. [online] Dostupný z: <http://jacpage.sweb.cz/Adopce/adopce%20%20pokus.htm> [citováno 12. července 2013].
- DCH Plzeň: 2013 – *Adopce na dálku. O programu. Co jsou adopce na dálku*. [online] Dostupný z: <http://www.dchp.cz/adopce-na-dalku/> [citováno 12. července 2013].
- Hokrová, Marie: 2008 - *Proč děti v rozvojových zemích nechodí do školy, bludný kruh chudoby*. [online] Dostupný z:

<http://www.vseoadopci.ic.cz/bludnykruh.htm> [citováno 23. února 2014].

Humanitas Afrika – Africko-česká humanitární iniciativa: 2013 – *Patronství školáků*. [online] Dostupný z:
<http://www.humanitasafrika.cz/cs/programy-afrika/patronstvi>
[citováno 20. července 2013].

Humanium: 2013 – *Why doesn't Humanium support individual sponsorships?* [online] Dostupný z:
<http://www.humanium.org/en/child-sponsorship/learn-more/inconveniences-individual-sponsorship/> [citováno 30. listopadu 2013].

Livezey, Emilie Tavel: 1981 – *Child sponsorship dollars. How much goes to him?* [online] Dostupný z:
<http://search.proquest.com/docview/1038867613?accountid=14965>
[citováno 2. srpna 2013].

Maitri: 2008 – *Adopce srdce – Adopce srdce – Co to je*. [online] Dostupný z: <http://maitri.jinak.cz/articles.php?lng=cz&pg=61> [citováno 7. března 2014].

Misijní banka ubožáků. České neziskové sdružení misijní sdružení laiků: 2005 – *Adopce sirotků - projekt*. [online] Dostupný z:
<http://www.agapembu.cz/agape/agape/> [citováno 7. března 2014].

Moore, Art: 1998 – *Nonprofits: The Myth of the Needy Child?* [online] Dostupný z:
<http://www.christianitytoday.com/ct/1998/may18/8t6016.html?start=1> [citováno 2. srpna 2013].

Nadace mezinárodní potřeby: 2013 – *Co je Dálková adopce PLUS®*. [online] Dostupný z: <http://www.incz.info/co-je-adopce.htm> [citováno 21. července 2013].

Nadační fond Inka: 2014 – *Projekt Sonkoča – prospěchové stipendium*.
[online] Dostupný z: <http://www.inkaperu.cz/projekty.html> [citováno 7. března 2014].

Nadační fond One Day for Children: 2010 – *Adopce na dálku*. [online]
Dostupný z: <http://www.omdc.cz/nadacni-fond/adopce-na-dalku>
[citováno 7. března 2014].

Nadační fond Zdravotně sociální fakulty Jihočeské univerzity: 2013
Program adopce zambijských dětí na dálku. [online] Dostupný z:
<http://www.adopcezambie.cz/vitejte/> [citováno 22. července 2013].

Nepálčata, o. s.: 2010: *Adopce na dálku*. [online] Dostupný z:
<http://www.nepalcata.cz/adopce-na-dalku/> [citováno 7. března 2014].

New Internationalist: 1989 – *Simply... Why you should not sponsor a child*. [online] Dostupný z:
<http://newint.org/features/1989/04/05/simply/> [citováno 2. srpna 2013].

Občanské sdružení Namasté Nepál: 2007 – *Úsměv z Nepálu - program adopce nepálských dětí*. [online] Dostupný z:
<http://www.namastenepal.cz/cz/programy/usmev-z-nepalu/>
[citováno 21. července 2013].

Plan: 2014 – *History*. [online] Dostupný z: <http://plan-international.org/about-plan/history> [citováno 23. února 2014].

Pro-contact - občanské sdružení pro rozvojovou pomoc: 2007 – *O co jde*.
[online] Dostupný z: <http://www.pro-contact.cz/cs/page/view/o-co-jde>
[citováno 20. července 2013].

Samari, o. s.: 2007 – *Adopce na dálku – projekt Paprsky naděje pro Bangladéš*. [online] Dostupný z:

<http://www.samari.cz/samari/?page=adopce-na-dalku> [citováno 23. února 2014].

S. O. S. Kambodži: 2013 – *Adopce na dálku*. [online] Dostupný z: <http://www.sosdetikambodzi.cz/adopce.html> [citováno 21. července 2013].

Save the Children: 2014 – *History*. [online] Dostupný z: <http://www.savethechildren.org/site/c.8rKLIXMGlpI4E/b.6229507/k.C571/History.htm> [citováno 23. února 2014].

Shaw, Sue: 1989 – *Set me free: how to help children*. [online] Dostupný z: <http://newint.org/features/1989/04/05/keynote/> [citováno 2. srpna 2013].

Sokol, Jan: 2014 – *Antropologie výchovy a vzdělávání*. [online] Dostupný z: <http://www.jansokol.cz/2014/03/antropologie-vychovy-a-vzdelavani/> [citováno 24. března 2014].

S. O. S. Děti Kambodži: 2014: – *Adopce na dálku*. [online] Dostupný z: <http://www.sosdetikambodzi.cz/adopce.html> [citováno 7. dubna 2014].

Stalker, Peter: 1982 – *Please do not sponsor this child*. [online] Dostupný z: <http://newint.org/features/1982/05/01/keynote/> [citováno 15. ledna 2014].

The United Nations: 2009 – *The Millenium Development Goals Report*. [online] Dostupný z: http://www.un.org/millenniumgoals/pdf/MDG_Report_2009_ENG.pdf [citováno 23. února 2014].

The United Nations: 2013 – *Human Development Index (HDI)*. [online] Dostupný z: <http://hdr.undp.org/en/statistics/hdi> [citováno 15. ledna 2014].

The World Bank: 2013 – *Education for All (EFA)*. [online] Dostupný z:
<http://web.worldbank.org/WBSITE/EXTERNAL/TOPICS/EXTEDUCATION/0,,contentMDK:20374062~menuPK:540090~pagePK:148956~piPK:216618~theSitePK:282386,00.html> [citováno 30. listopadu 2013].

Tiskové středisko České biskupské konference: 2005 – *Adopce na dálku – Setkání dvou světů v Plzni*. [online] Dostupný z:
<http://tisk.cirkev.cz/z-domova/adopce-na-dalku-setkani-dvou-svetu-v-plzni/> [citováno 10. července 2013].

Wontanara, o. s. - Sdružení pro rozvojovou spolupráci v Guineji: 2010 – *Adopce afrických dětí – program pomoci na dálku*. [online] Dostupný z: <http://www.wontanara.cz/adopce-africkyh-deti> [citováno 20. července 2013].

World Vision International: 2014 – *Our History*. [online] Dostupný z:
<http://www.wvi.org/our-history> [citováno 23. února 2014].

Zídek, Petr: 2011 – *'Adopce na dálku nejsou fér, vzdělání potřebují i ošklivé děti'*. [online] Dostupný z: http://relax.lidovky.cz/adopce-na-dalku-nejsou-fer-vzdelani-potrebuji-i-osklive-deti-plz/zajimavosti.aspx?c=A110806_203952_moje-penize_sk [citováno 24. března 2014].

10 RESUMÉ

Child Sponsorship programs are an increasingly popular form of donations and can therefore be described as a phenomenon of the modern era in the field of charity and development projects. These programs are based on the ideas of the Enlightenment and its emphasis on rationality and progress to a higher status, and they profess the rhetoric that education is crucial for the future of man. Its essence is to allow at least primary education to specific children in developing countries by means of financial contributions of their sponsors/"adoptive parents" and thereby to increase the career opportunities and quality of life of these children. The continuous growth of poverty makes, however, the access to education very difficult for some countries, and unavailability of education is therefore becoming an increasingly serious problem of our time for some countries. According to charitable, humanitarian and other organizations the strategy of fight for better access to education lies right in the implementation of Child Sponsorship programs.

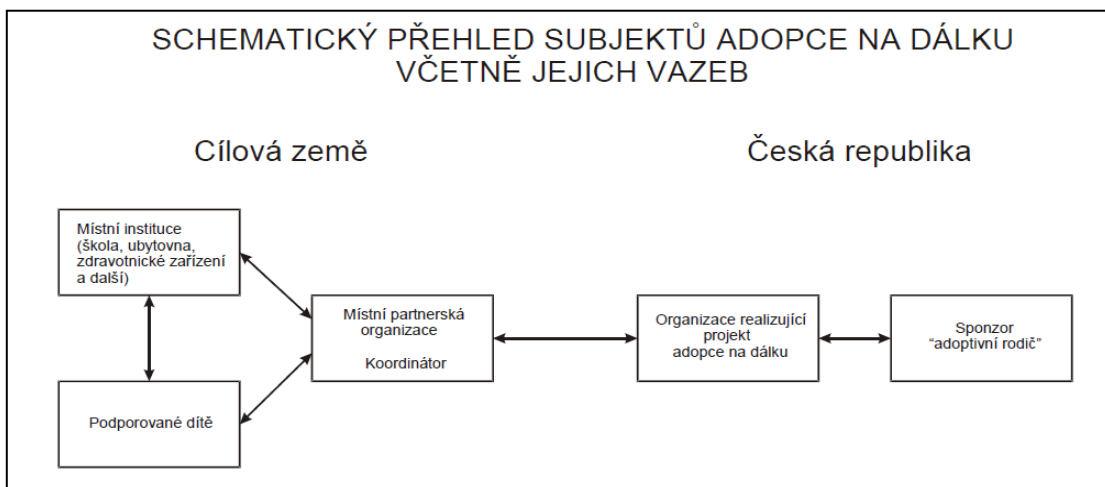
The aim of this thesis was to intent on Child Sponsorship programs by the perspective of the sponsors and coordinators of the program. Due to the nature of this research, the data was obtained by qualitative research and by semi-structured interviews. The aim of the research was to map the socio-demographic variables which enter into Child Sponsorship programs, where the goal was to find out what people usually become child sponsors and coordinators of these programs. Another goal of the research was to find out which motives led respondents to the fact that they are involved in this kind of development cooperation. Next question was how sponsors and coordinators perceive their participations and what they are expecting from it. The last point of the research was to explore the images of sponsors and coordinators about the world in which supported children live, because here is the expectation that their images will differ in some way due to the position of the respondents in the program.

11 PŘÍLOHY

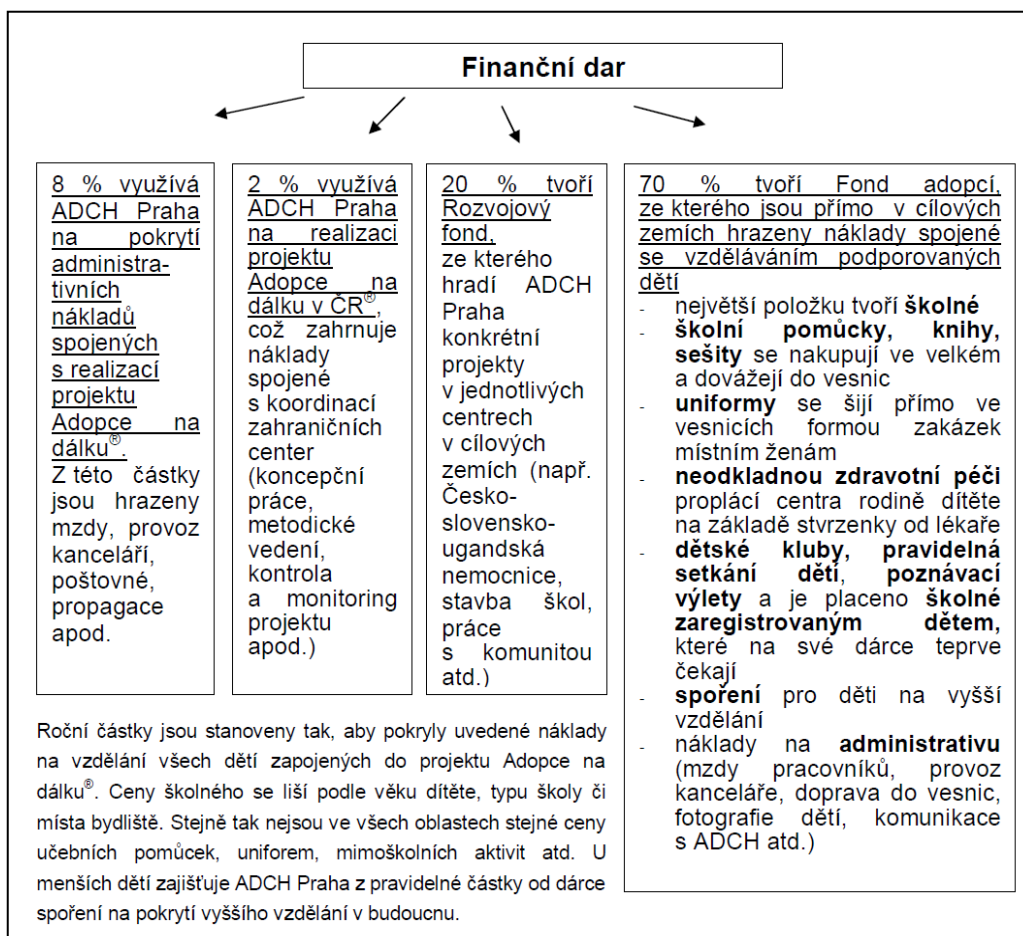
Tab. 1 *Přehled současných organizací zprostředkovávajících adopci na dálku na území České republiky*

Vznik organizace	Název organizace	Realizovaný program adopce na dálku	Země působení	Částka v Kč/rok
1991	Arcidiecézní charita Olomouc	Adopce na dálku®	Haiti	6.500
	Diecézní charita České Budějovice	Adopce na dálku®	Bělorusko, Zimbabwe	5.000–6.000
1993	Arcidiecézní charita Praha	Adopce na dálku®	Indie, Uganda, Kongo, Zambie, Thajsko, Bělorusko, Litva, Kazachstán	4.900–8.500
1996	Maitri	Adopce srdce	Rwanda, Kongo	4.200
1997	Nadace mezinárodní potřeby	Dálková adopce PLUS	Nepál, Filipíny, Srí Lanka, Uganda, Indie	8.400
1999	ADRA	BanglaKids	Bangladéš	5.400–7.800
	Wontara, o. s.	Adopce afrických dětí - projekt adopce na dálku	Guinea	6.000–9.000
1998	Centrum Dialog	Adopce afrických dětí - projekt pomoci na dálku	Guinea, Keňa, Benin	6.000–7.500
	Misijní banka ubožáků	Adopce sirotků	Tanzanie	2.000–6.000
2000	Diecézní charita Hradec Králové	Adopce na dálku®	Indie	5.000
	Humanitas Afrika	Projekt sponzorství	Benin, Ghana, Keňa	5.000–6.900
2002	Diecézní charita ostravsko-opavská	Adopce na dálku®	Ukrajina	6.000
	Centrum Narovinu	Adopce afrických dětí - projekt pomoci na dálku	Keňa	7.200
	Nadační fond Inka	Projekt Sokonča	Peru	6.000–8.500
2003	Diecézní charita Plzeň	Adopce na dálku®	Bolívie, Paraguay, Peru, Ekvádor	6.600
2004	Pro-contact	Projekt adopce afrických dětí na dálku	Guinea	5.250
2006	Bwindi Orphans o. s.	„Adopce na dálku“	Uganda	5.800–9.800
2007	Namasté Srí Lanka	Úsměv z Nepálu	Nepál	6.000
	Samari	Paprsky naděje pro Bangladéš	Bangladéš	5.520–9.600
2009	Nadační fond ZSF JČU	Adopce zambijských dětí na dálku	Zambie	7.800
2010	Nepálčata, o. s.	Adopce na dálku	Nepál	6.600
	Nadační fond One Day for Children	Adopce na dálku	Keňa	15.000
2012	S. O. S. Děti Kambodži	Adopce na dálku	Kambodža	6.000

Obr. 1 Schéma subjektů zapojených do programu adopce na dálku (Máca 2008: 31)

Obr. 2 Schéma procentuálního využití sponzorského příspěvku u Charity Česká republika (Rozvojové středisko ADCH Praha 2004: 5)

Obr. 3 Dotazník Diecézní charity ostravsko-opavské (DCHO 2013: online)

Dotazník projektu Adopce na dálku

Kritéria pro výběr dítěte

pohlaví dítěte: chlapec věk dítěte: předškolní věk
 dívka školou povinné
 studující

chci si podle výše uvedených kritérií vybrat dítě osobně

Údaje adoptivního rodiče

titul, jméno, příjmení:
adresa:
datum narození: IČ:
kontaktní adresa:
telefon:
e-mail:

periodicita úhrady finančního příspěvku: měsíční
 čtvrtletní
 pololetní
 roční

Jiná sdělení a návrhy:

Jak jste se o projektu dozvěděli:
Možnosti sponzoringu ve vašem okolí:

Středisko humanitární pomoci Diecézní charity ostravsko-opavské
Projekt Adopce na dálku
Kratochvílova 3, 702 00 Ostrava
Tel.: 599 525 945, 596 127 262-4, 731 625 870
e-mail: adopce.dchoo@caritas.cz
www.shp-ukrajina.cz

HUMANITÁRNÍ
STŘEDISKO
UKRAJINA

Středisko humanitární pomoci Diecézní charity ostravsko-opavské a jeho aktivity můžete podpořit zasláním dárčcovské SMS ve tvaru **DMS UKRAJINA** na telefonní číslo **87 777**. Cena DMS je 30,- Kč.
Děkujeme.

Obr. 4 Darovací smlouva organizace Pro-contact (Pro-contact 2013: online)

Darovací smlouva

*uzavřená podle § 628 a násl. občanského zákoníku č. 40/1964 Sb.,
ve znění pozdějších předpisů mezi*

Jméno:

Adresa:

IČO:

(dále jen dárce)

a

Občanským sdružením pro-Contact, o.s., sídlo Střední 377, Černošice, 25228,
registrovaným 9.6.2004, pod.č.j. VS/1.1/57615/04R, zastoupeno
(dále jen obdarovaný)

Podmínky darovací smlouvy:

I. Obdarovaný přijímá dar od dárce a zavazuje se jej použít k účelu stanovenému touto smlouvou. Dar bude použit na zajištění školní či školkové docházky pro dítě, , v databázi pod číslem Konkrétně bude darovaná roční částka 5.250 Kč využita výhradně takto: 3.900 Kč pro potřeby daného dítěte, které jsou: zaplacení školného, školní uniformy, školních pomůcek a případně dalších potřeb dítěte. 1.350 Kč provoz pro-Contact, o.s. a pro-Contact Guineé.

II. Dárce se zavazuje takto finančně zajišťovat vzdělání danému dítěti darováním částky 5.250 Kč jednou ročně za tímto účelem, a to vždy do dne: 1.2./1.8./1.11. Dárce se také zavazuje oznámit všechny změny a především vypovězení této smlouvy 2 měsíce předem.

III. Obě smluvní strany prohlašují, že tato smlouva plně odpovídá jejich svobodné vůli a její uzavření je činěno svobodně. Tato smlouva se sjednává na dobu neurčitou a nabývá platnosti dnem podpisu smlouvy.

Datum:

Podpis dárce:

Podpis a razítko obdarovaného:

Tab. 4 Rozšířená tabulka respondentů-sponzorů

Respondent	Věk	Vzdělání	Zaměstnání	Bydliště	Zprostředkovatelská organizace	Typ "adopce"	Délka "adopce"	Počet sponz. dětí	Pohlaví sponz. dětí	Věk sponz. dětí	Země dítěte	Zasílaná částka v Kč/rok
Jana	29	VŠ	Učitelka na SŠ, překladatelka	Plzeň	Centrum Narovinu	Skupinová - s manželem	5 let	1	Chlapec	9 let	Keňa	7.600
Katka	37	VŠ	Zdravotní sestra	Buštěhrad	ADCH Praha	Skupinová - s kolegy v práci	9 let	1	Dívka	19 let	Indie	1.500 (6.000 celkem)
Lucie	38	VOŠ	Laborantka	Kout na Šumavě	ADCH Praha	Skupinová - s manželem	14 let	1	Dívka	21 let	Indie	6.000
Zdeněk	43	SŠ	Řídící pracovník ve výrobě	Plzeň	Pro-Contact	Individuální	5 let	1	Chlapec	7-9 let	Guinea	6.300
Jitka	30	SŠ	Provozní a obsluha herny	Domažlice	DCH Plzeň	Individuální	4 roky	1	Chlapec	13 let	Peru	6.600
Miroslav	43	SŠ	Vedoucí materiálově technického zabezpečení ve firmě	Plzeň	Pro-Contact	Individuální	1 rok (celkově 2 roky)	1 (celkově druhý)	Chlapec	12 let	Guinea	6.300
Veronika	32	SŠ	Učitelka	Plzeň	Pro-Contact	Individuální	6 let	1	Chlapec	14 let	Guinea	6.300
Anna	66	SŠ	Důchodce	Chvaletice	ADCH Praha	Individuální	4 roky (celkově 6 let)	1 (celkově třetí)	Dívky	12 let	Indie	6.000

Tab. 5 Osnova rozhovorů se sponzory

TÉMA	OTÁZKY
1. Úvod Představení Atributy respondenta	Představení výzkumníka, výzkumu, informovaný souhlas Mohl/a byste mi říct něco o sobě? Věk, vzdělání, odkud pocházíte, kde nyní žijete?
2. Informace o dítěti Počet Věk Bydliště Kritéria výběru	Kolik dětí máte takto „osvojeno“? Proč tolik? Záměrně? Chtěl/a byste jich víc? Kolik je mu let? Záměrně jste si vybíral/a tak staré dítě? V jaké zemi žije? Místo jste si vybíral/a cíleně? Proč? Podle čeho jste si dítě vybíral/a? Jaká byla hlavní kritéria výběru dítěte?
3. Informace o sponzorování Délka sponzorování Počet sponzorů Peníze Kontakt s dítětem Dárky Prospěch	Jak dlouho už ho takto podporujete? Podporujete ho sám/sama nebo s někým? Jakou částku platíte? Jak si myslíte, že jsou Vaše peníze využívány? Jste s ním v kontaktu? Jakým způsobem? Jak často? Chtěla byste ho navštívit? Posíláte mu nějaké dárky? Jak často dostáváte výsledky o jeho školním prospěchu?
4. Podstata programu	Jak byste popsal/a program adopce na dálku někomu, kdo o něm nikdy neslyšel?
5. Motivace zapojení Zaregistrování programu Důvod Výběr organizace	Jak jste se o možnosti adopce na dálku dozvěděla? Co Vás ovlivnilo? Proč jste se rozhodl/a zapojit do programu? Co Vás na tom zaujalo? Proč zrovna u této organizace? Podle čeho jste si jí vybíral/a?
6. Představy Svět Život	Jak si představujete svět, ve kterém děti žijí před a po adopci? Co adopce může změnit? Jak si představujete jeho život?
7. Význam	Myslíte si, že jsou tyto programy přínosné? Jaký má význam, že se zapojujete? Proč to děláte? Co Vám účast v programu přináší? Co to pro Vás znamená?
8. Spokojenost Doporučení	Jste spokojena s činností organizace? Doporučil/a byste program ostatním? Proč?
9. Závěr	Napadá Vás něco, co by mohlo být ve vztahu k tomu, o čem jsme mluvili, důležité? Zapomněli jsme na něco podstatného? Je naopak něco, na co byste se chtěl/a zeptat Vy mě?

Tab. 6 Osnova rozhovoru s realizátory programu

TÉMA	OTÁZKY
1. Úvod Představení Atributy respondenta Zahřívací otázka	Představení výzkumníka, výzkumu, informovaný souhlas Mohl/a byste mi říct něco o sobě? Věk, vzdělání... Jak jste se dostal/a k této práci, na toto místo? Jak jste se o tom dozvěděl/a?
2. Motivace zapojení Důvod Výběr organizace	Proč jste se rozhodl/a zapojit do programu? Co Vás na tom zaujalo? Proč zrovna u této organizace? Podle čeho jste si jí vybral/a?
3. Podstata programů	Jak byste popsal/a program adopce na dálku někomu, kdo o něm nikdy neslyšel?
4. Atributy účastníků Sponzoři Děti	Jací lidé se zapojují do programů jako sponzoři dětí? Věk, vzdělání... Proč tomu tak je? Jak staré děti si u Vás nejčastěji rodiče adoptují? Proč myslíte, že to tak je? Z jaké země si rodiče osvojují děti? Proč myslíte? Víc děvčata nebo chlapce? Proč myslíte, že to tak je?
8. Osobní zkušenost	Navštívil/a jste někdy zemi, kde zajišťujete adopci na dálku?
9. Představy Svět Život	Jak si představujete svět, ve kterém děti žijí? Jak si představujete jejich život?
10. Spokojenost	Jste spokojen/a s programem, s činností organizace?
11. Přínos, význam	Co Vám účast v programu přináší? Co to pro Vás Vaše zapojení znamená?
12. Budoucnost	Jaké úkoly před Vámi do budoucna stojí?
13. Závěr	Napadá Vás ještě něco, co by mohlo být ve vztahu k tomu, o čem jsme mluvili, důležité? Zapomněli jsme na něco podstatného? Je naopak něco, na co byste se chtěl/a zeptat Vy mě?